

Kandidatspeciale

Christian Damm Pedersen

Mellem slave og borger. Stat, rettigheder og etniske forskelle i det danske imperium, 1814-48

Vejleder: Gunner Lind

Afleveret den: 06/01/12

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
1. Indledning	3
1.1 Problemstilling	4
2. Historiografi, tilgange og metode	4
2.1 Forskningsoversigt	4
2.1.1 Kritikken af den metodologiske nationalisme og den imperiale vending	4
2.1.2 Historiske studier af statsborgerskab	6
2.1.3 Strategier for håndtering af etnisk heterogenitet i imperiestaten	10
2.1.4 Forskning om Dansk Vestindien	11
2.2 Kronologisk afgrænsning	12
2.3 Præsentation af kildemateriale	13
2.4 Analysens struktur	14
3. Reforme og borgerskab i Dansk Vestindien 1814 – 1848	14
3.1 ”I fuldkommen Lighed med den blanke Slægt?”. Frie afrocaribiere og deres retslige stilling	14
3.1.1. Frie afrocaribiere under og efter Napoleonskrigene	16
3.1.2 ”We your Majesty’s loyal, and faithful subjects”. De frie afrocaribieres petition 1816	18
3.1.3 ”To virkeligen forskellige Klasser af Statsborgere”. Statens håndtering af frie afrocaribiere	21
3.1.4 ”Ansees som fuldkommen og i alle Maader som Dansk Borger”. Rettigheder og elitedannelse 1827-34	27
3.2 ”Belønnet for deres Møie og Stræbsomhed”: Emancipationen og det nye menneske 1827-1848	36
3.3 Delkonklusion	41
4. Imperiet slår igen: Dansk Vestindiens indflydelse i Danmark og Dansk Guinea	43
4.1 Dansk Vestindien og debatten om slaveriet i de rådgivende stænderforsamlinger i 1830erne og 1840erne	43
4.1.1 Oversigt over slavesagen i stænderforsamlingerne	44
4.1.2 ”Christendommens og Menneskenes naturlige Rettigheder”. Emancipationens fortalere	48
4.1.3 ”Vedligeholde Fædrelandet den hæderlige Berømmelse”. Emancipation og den moralske kapital	52
4.1.4 ”Ogsaa her behøve vi Emancipation”. Modstanden	57
4.1.5 Delkonklusion	61
4.2 ”En frie dansk Negerpopulation”. Guineakommissionen og Dansk Vestindien	62
4.3 ”Negerlandets sande Emancipation”. Guvernør Carstensen og Dansk Vestindien	67
5. Konklusion	72
Bibliografi	75

Kildefortegnelse (utrykte)	75
Trykte kilder	76
Sekundær litteratur	77

Abstract

Between slave and citizen. State, rights and ethnic differences in the Danish empire, 1814-1848.

This thesis examines the role of ethnic in- and exclusions in administering citizenship and who belonged the political community within the Danish Empire from 1814 to 1848. The thesis is divided into two parts. Part I examines how the political-legal status of free Afro-Caribbean developed in the Danish West Indies and which principles governed the relationship between the empire and its coloured inhabitants. Part II addresses the question of slave emancipation and how it impacted on political imagination in the metropole and the Danish Guinean periphery.

The thesis builds on the approaches of the New Imperial History school and calls attention to the need to integrate the study of the metropole and that of the colonies into one analytical framework. It attempts to highlight how, in the transcontinental space opened up by the Danish Empire, normative conceptions of citizenship were defined and debated. It thus aims to expand the geographic terrain in which the study of Danish citizenship is normally conducted and argues that the historical trajectory should not be understood within a narrow national frame but needs to be placed within an imperial context.

The analysis discerns three ways of allocating rights to different groups in an ethnic heterogeneous population. I argue that ideas of citizenship from 1814 to 1840 were contested between those who developed an imperialistic logic that aimed to implement legal discriminations between whites and non-whites, and those who followed the statist logic that aimed for ethnic neutrality and an inclusive view of empire. From the 1840es the nation-state logic that aims for internal ethnic homogeneity challenged the imperialistic and statist visions. It shows that the Afro-Caribbean population was put in an ambivalent position within the empire: They belonged, but not quite.

By integrating the history of the Danish West Indies with that of the Kingdom of Denmark and Danish Guinea, the thesis shows that ideas of citizenship, rights and emancipation was formed out of a discourse that criss-crossed the Atlantic. It thus makes it possible to think of the Danish Empire as an arena of moral discourse.

1. Indledning

Alle politiske fællesskaber udvikler institutioner, som definerer hvem der er medlemmer, hvem der ikke er, og hvordan man kan blive medlem. Fra de franske og haitianske revolutioner i slutningen af 1700-tallet og frem, udfordrede idéer om universelle rettigheder og medborgerskab de gældende regler for inklusion og eksklusion. Idéen om at folket var kilden til suveræniteten, snarere end monarken, gjorde kampen om hvem der tilhørte "folket" til et af de mest fundamentale spørgsmål for staten. Debatten om grænserne for hvem der var inkluderet i politiske fællesskaber blev fra tid til anden enten åbnet, lukket eller forandret. Flere historikere har beskrevet dette fænomen som et kendetegn for 'revolutionernes tidsalder'.¹

I det danske imperium blev der også stillet spørgsmål til hvem der var medlem i staten, og hvilke kriterier der gjaldt for medlemskabet. I forskningen er loven af 1776 om, at embeder forbeholdes rigets indfødte undersåtter, beskrevet som en milepæl i statsborgerskabets udvikling i Danmark. Med grundloven af 1849 skabtes det danske statsborgerskab, og danskerne ophørte med at være kongens undersåtter.² I dette speciale behandler jeg den mellemliggende periode fra 1814 til 1848. Jeg tager udgangspunkt i statsborgerskabets udvikling i Dansk Vestindien med særligt fokus på den afrocaribiske befolkning. Undersøgelsen bringer dermed periferien i centrum for den historiske analyse af udviklingen af det danske statsborgerskab. Et sådan studium findes ikke i den nuværende forskning.

Specialet har to mål. For det første ønsker jeg at udvide det geografiske rum som tilblivelsen af det danske statsborgerskab normalt studeres indenfor. For det andet vil jeg benytte nyere international imperieforskning til at undersøge hvordan statsborgerskabet blev defineret og debatteret indenfor det transkontinentale politiske rum, som det danske imperium åbnede, og derigennem kaste lys på de spændinger, det medførte.

Helt konkret vil jeg fokusere på hvordan aktører – i Dansk Vestindien, Danmark og Dansk Guinea - forholdte sig til den borgerretlige status for befolkningsgruppen med afrikanske rødder. Formålet er at analysere de politiske forestillinger og styringslogikker der lå bag statens håndtering af etnisk heterogenitet i Dansk Vestindien. Jeg tager udgangspunkt i to konkrete cases: De frie afrocaribieres kamp for ligestil-

¹ Hobsbawm (2003), 11; Bayly (2004), 107; Armitage & Subrahmanyam, red. (2010), xix.

² Feldbæk (1991), 197; Horstbøll (1998), 173; Korsgaard (2004), 169; Ersbøll (2008), 417; Engelhardt (2010), 375.

ling og hvordan slavernes emancipation blev et anliggende for imperiet som helhed.

1.1 Problemstilling

Problemstillingen er delt i to spørgsmål.

1) *Hvordan udviklede kriterierne for medlemskab i staten sig i Dansk Vestindien fra 1814 til 1848 - med særligt henblik på den afrocaribiske befolkning?*

2) *Hvordan påvirkede debatten om inklusion/eksklusion for den dansk-vestindiske befolkning de politiske forestillinger om borgerskab i andre dele af staten i samme periode?*

Undersøgelsen hviler først og fremmest på en analyse af differentieringsmekanismer ved de *indre* grænser i det imperiale rum. Det drejer sig især om at opnå en forståelse af grænsedragninger mellem indbyggere af europæisk og afrikansk oprindelse, og mellem frie borgere og slaver. Skellene ved de *ydre* grænser – dvs. statsborgere overfor udlændinge - vil kun blive undersøgt i anden række. Centralt i opgaven står altså hvordan aktørerne forholdte sig til etnisk heterogenitet i en dansk imperial kontekst.³

2. Historiografi, tilgange og metode

2.1 Forskningsoversigt

Dette underkapitel er inddelt i fire afsnit. Det første afsnit præsenterer hovedstrømningerne i den litteratur, som ligger til grund for mit metodiske afsæt: den nye imperiale historieforskning. Det andet afsnit skitserer dominerende tendenser i forskningen om udviklingen i statsborgerskabsbegrebet i 1800-tallet. Det tredje afsnit etablerer en analyseramme på baggrund af de to foregående afsnit. Det sidste afsnit præsenterer de vigtigste værker om kolonialisme i Dansk Vestindien.

2.1.1 Kritikken af den metodologiske nationalisme og den imperiale vending

Historiefaget har i de seneste par årtier været interesseret i at udforske nye rum i historiske analyser. Interessen er opstået i kølvandet på samtidige samfundsmæssige udviklinger, såsom internationaliseringen af politik, genkomsten af komplekse statskonstruktioner med overlappende suverænitæt og andre globaliseringstendenser. Disse tendenser har affødt en grundlæggende kritik af nationalstaten som den dominerende analysekategori i historieskrivningen. Kritikken går på, at historikere har været med til at naturalisere nationen som den dominerende

³ For mere om andre grænsedannede kriterier såsom klasse, køn, alder, uddannelse: Korsgaard (2007), 24-25.

politiske og kulturelle enhed, samt at historiske forandringsprocesser forklares som internt fremkomne og forankret i nationen. P. Duara har i et indflydelsesrigt værk skrevet, at det handler om at ”frelse historien fra nationen”.⁴

En af de væsentligste impulser i angrebet på den metodologiske nationalisme er en fornyet interesse for at sprænge nationalstaten gennem analyser af andre politiske organisationsformer. Historikere som A.G. Hopkins og F. Cooper har begge brugt imperiebegrebet som udgangspunkt for en kritik af den nationalhistoriske fiksering. De hævder at imperiestaten var den dominerende – om end ikke den eneste – statsform i 1800-tallet.⁵ Studiet af 1800-tallets europæiske stater har oplevet en *imperial vending*. I *Det danske imperium* leverer M. Bregnsbo og K.V. Jensen et af de mest radikale hjemlige forsøg på at sprænge den nationalstatslige ramme for historieskrivningen, og argumenterer for at danmarkshistorien ofte bliver udlagt som det nuværende Danmarks historie skrevet bagud i tiden.⁶ En udlægning, der hæmmer for vores forståelse af den politiske virkelighed som fortidens aktører befandt sig i. Bregnsbo og Jensen udlægger derimod danmarkshistorien som en fortælling om et imperiums storhed og fald. Anvendelsen af et bredt eller minimalt defineret imperiebegreb, som en stor stat der hersker over flere eller mange folkeslag, er en udfordring til danske historikere om at tænke i nye rum. Forfatterne behandler imidlertid ikke hvordan imperiet differentierede mellem indbyggerne på baggrund af etniske forskelle, og bidrager kun i ringe grad til en forståelse af koloniernes rolle som deltagere i imperiet. Ved at undersøge forholdet staten og dens farvede befolkning indenfor en imperial ramme, bygger jeg videre på Bregnsbo og Jensens tilgang.

Specialet trækker desuden på to tendenser indenfor den nyere imperieforskning. Den første tendens er interessen for den imperiale stats håndtering af forskellige etniske befolkningsgrupper. Ifølge P. Chatterjee er imperier et styre baseret på raceforskelle.⁷ Andre historikere mener dog snarere, at imperier regerede ved at etablere et spændingsfelt mellem inklusion og eksklusion, og at disse grænser var til konstant forhandling. F. Cooper og J. Burbank har argumenteret for at “empires balanced incorporation of people into the polity with sustaining distinctions between them”.⁸ Andre hævder, at imperierne styrede gennem tildeling af “degrees of tolerance, of difference, of domina-

⁴ Duara (1995), 5-17. Østergaard, (1992), 29; Berger (2006), 14-18; Amirell (2008), 647-650; Fossat, et. al (2009), 10; Sørensen (2009), 463; Neunsiger (2010), 4-5.

⁵ Hopkins (1999), 205-208; Cooper (2005), 154. Se også Osterhammel (2006), 67.

⁶ Bregnsbo & Jensen (2004), 8-13. Se også Bregnsbo (2009a), 47-49; Bregnsbo (2009b), 26-28.

⁷ Chatterjee, (1993), 16. Se også Fischer-Tiné & Gehrman. (2009), 2.

⁸ Cooper & Burbank (2010), 11

tion, and of rights”.⁹ Ifølge K. Barkey skabte blandingsforholdet mellem ”segmentation and integration” en strukturel udfordring for imperierstater, fordi det var et svagt fundament for sammenhængskraft i samfundet.¹⁰ Fælles for denne gruppe af historikere er en forståelse af et imperium som en stor, sammensat, multiethnisk politisk enhed, der både sætter interne grænser, men også har en fast grænse udadtil.¹¹

Den anden tendens jeg trækker på, er ambitionen om at betragte metropol og koloni indenfor et fælles analysefelt. Ifølge F. Cooper og A. L. Stoler virker det hjemlige og det imperiale gensidigt konstituerende og kan derfor ikke henvises til separate og hermetisk lukkede rum.¹² Kolonierne er ifølge denne tilgang ikke noget fjernt derude, men grundlaget for udviklingen af de europæiske borgerlige samfund. Ved at tematisere forholdet mellem metropol og koloni har denne forskning vist, at den politiske udvikling i imperierne var resultatet af transkontinentale processer, et forhandlet system, og et sted for interkulturelle relationer. Denne relationelle tilgang bryder med forestillingen om, at samfundsudviklingen finder sted gennem endogene faktorer, dvs. historiske processer som udvikler sig *i* og *indenfor* samfundets grænser. Senere tids imperieforskning har således undersøgt periferiernes indvirkning på kultur og liv i de europæiske metropoler, og hvordan det var at være ’hjemme’ med imperiet. C. Hall mener for eksempel, at koloniernes tilstedeværelse var et afgørende element i konstitueringen af den engelske nations selvforståelse, mens C.L. Brown har vist hvordan slavernes forhold i Caribien blev kædet sammen med briternes fornemmelse for moralsk selvværd og selvscenesættelse som civilisationens forkæmper.¹³ Udgangspunktet for Brown er, at imperierne ikke kun konkurrerede om politik, økonomi, og militær, men også om moralsk overlegenhed.¹⁴ Samlet set har disse historikere tillagt kolonierne en større betydning som drivkraft i historien og forsøgt at ændre et *eurocentreret* syn på historien. Ved at inddrage forholdet mellem metropol og koloni ønsker jeg at anvende denne forskningstradition til at åbne det lukkede rum som dansk kolonihistorie befinder sig indenfor.

2.1.2 Historiske studier af statsborgerskab

Studiet af statsborgerskabet er domineret af en liberal og en kritisk skole. Med sit berømte værk om medborgerskab og social klasse grundlagde T.H. Marshall den liberale tradition indenfor studiet af

⁹ Stoler, McGranahan & Perdue (2007), xi.

¹⁰ Barkey (2008), 10.

¹¹ Howe (2002), 30.

¹² Cooper & Stoler (1997), 15. Se også Hall & Rose, red. (2006), fx 22-24; Wilson (2004), 19; Lambert & Lester (2006), 11; Howe (2010), 1.

¹³ Hall (2002), 12; Brown (2006), 457.

¹⁴ Brown (2006), 458; Se også Cooper (2005), 163.

statsborgerskab. Han forstod statsborgerskab som et sæt af rettigheder der forbinder et individ til staten. Han beskrev hvorledes man i oplysningstiden - inspireret af den klassiske oldtid - genskabte statsborgerskabet i forsøget på frigøre sig af det standsopdelte samfund. Det var et opgør med middelalderens og den tidlig-moderne tids måde at organisere befolkningen på, hvor alle indbyggere var kongens undersåtter; de var derfor ikke borgere og havde ingen borgerrettigheder. Ifølge Marshall kan man inddele borgerskabet i tre elementer: Det civile (beskyttelse af person, ejendom og frihedsrettigheder), det politiske og det sociale. Han daterer etableringen af det civile element til 1700-tallet, det politiske til 1800-tallet og det sociale til 1900-tallet. I den liberale tradition er statsborgerskabets historie en fortløbende integrations- og frigørelsesproces gennem udvidelsen af civile, politiske og sociale rettigheder til stadigt flere dele af befolkningen. Statsborgerskabet var et middel til at overvinde klassekonflikter indenfor nationen.¹⁵

I forlængelse af Marshalls tradition har Charles Tilly opstillet en praktisk model for statsborgerskab. Hans grundpræmis er at statsborgerskabet er et relationelt fænomen:

A continuing series of transactions between persons and agents of the state in which each has enforceable rights and obligations uniquely by virtue of (1) the person's membership in an exclusive category, the native-born plus the naturalized, and (2) the agent's relation to the state rather than any other authority the agent may enjoy.¹⁶

Tillys definition af statsborgerskab understreger altså et umedieret forhold mellem individ og stat der finder sted gennem en række transaktioner. I *Coercion, Capital, and European States* har Tilly argumenteret for, at de europæiske stater i første halvdel af 1800-tallet blandede sig mere direkte i befolkningernes hverdagsliv for at mobilisere interne resurser gennem skatteopkrævning, militærtjeneste og uddannelse. Men befolkningerne svarede igen ved at stille en række modkrav. Stat og befolkning måtte 'købslå' (*bargain*) omkring hvilke rettigheder og pligter der var fundamentet for forholdet mellem stat og subjekt.¹⁷

Den liberale tradition er blevet udfordret på tre måder. For det første stiller en gruppe kritikere spørgsmålstegn ved den progressive udviklings- og integrationsfortælling.¹⁸ De viser hvordan den liberale traditi-

¹⁵ Marshall (1992 [1950]), 53-75. For mere: Gosewinkel (2001), 185-6; Bellamy (2008), 45-51; Kivisto & Faist (2007), 51-56; Korsgaard (2007), 31-32.

¹⁶ Tilly (1995), 8.

¹⁷ Tilly (1992), 99-107. Se også Gustafsson (1998), 212-213.

¹⁸ Metha (1997), 61; Brubaker (1992), 1; Ilsøe (2003), 16; Kivisto & Faist (2007), 17.

on har ignoreret, at statsborgerskabet til stadighed er et instrument til intern eksklusion, og kritiserer det ensidige fokus på inklusion i et horisontalt fællesskab. Det skygger for forståelsen af, at statsborgerskabet var et eksklusivt sæt af rettigheder som afgrænsede mellem samfundsgrupper og dannede interne hierarkier. Enkelte samfundsgrupper - såsom kvinder, etniske grupper og besiddelsesløse - blev stadig ramt af udelukkelsesmekanismer selvom de formelt set hørte til statskollektivet. Skabelsen af forskelle mellem borgere afhang af et menneskesyn der definerede kriterierne for sådanne distinktioner og retfærdiggjorde at statsborgerskabet både var universel og begrænset. Der var således mange forskellige inklusion/eksklusionsmekanismer og retstillinger at forhandle om.

For det andet er den liberale tradition blevet kritiseret for at overse, at relationen mellem stat og individ var mere end blot en kontraktbaseret udveksling af rettigheder for pligter. Forholdet var også præget af en disciplinering og styring af adfærd. Det centrale i denne kritik er, at individ og borger blev skabt gennem to forskellige men alligevel sammenhængende historiske processer: En politisk-retlig konstruktion af individ og borger samt en konstruktion af en bestemt subjektivitet. I modsætning til den liberale fortælling tildeler staten ikke blot rettigheder, men forsøger også at inddæmme pluralitet for at sikre sammenhængskraft. O. Korsgaard har beskrevet, at stater forsøgte at koble indbyggernes retlige status og deres oplevelse af identitet og tilhør.¹⁹ For at operationalisere dette perspektiv har denne forskningsgren dannet et teoretisk skel mellem *statsborgerskab* og *medborgerskab*.²⁰ Statsborgerskab refererer til den politisk-retlige status, som udgør medlemskabet i staten, og definerer formelle rettigheder og pligter. Medborgerskab er derimod de uformelle forventninger og normer som staten opstiller for dens medlemmer. I dansk historieskrivning er det blevet beskrevet hvordan indførelsen af indfødsretten i 1776 konstruerede en juridisk *statsborger*, men også hvordan denne status skulle bane vejen for den helstatspatriotiske *medborger*. Indfødsretten markerede dermed en forandring i borgerbegrebet fra medlemskab i en stand eller by til medlemskab i en stat og et værdifællesskab.²¹ Sondringen mellem statsborgeren og medborgeren er altså affødt af et mere bevidst fokus på hvordan stater aktivt forsøger at skabe medborgere, danne bevidsthed og fremme bestemte livsførelser. Ifølge dette perspektiv ligger der et bestemt 'ledelsesrationale' (*governmentality*) bag forsøget på at skabe medborgere.²² D. Scott har for eksempel fremført

¹⁹ Korsgaard (2004), 15. Se også Damsholt (2000), 66.

²⁰ Korsgaard (2007), 25; Gosewinkel (2001), 1852; Bellamy (2008), 52.

²¹ Ifølge Rerup var helstatspatriotismen det dominerende ledelsesrationale indtil nationalstatsideologien vandt frem i 1840'erne. Rerup . Jeg vil nuancere denne fremstilling. Rerup (1991), 326-237; Horstbøll (1998), 173; Korsgaard (2004), 170.

²² Foucault (1982), 781; Damsholt (2003), 52; Korsgaard (2004), 32.

den teori, at kolonistaterne i første halvdel af 1800-tallet tillagde retssystemet en afgørende betydning for de koloniseredes dannelse af subjektivitet og forsøgte at ændre ledelsesrationalitet fra et styre baseret på tvang til frihed. Ved at definere rammerne for frihed gennem lovgivningen håbede statsmagten at kunne påvirke befolkningens adfærd og lede dem til selv at gøre hvad staten ønskede.²³ I mine analysekapitler gør jeg brug af sondringen mellem stats- og medborgerskab for at illustrere hvordan inklusion i den danske imperiestat både var et spørgsmål om at definere en politisk-retlig status *og* skabe en bestemt subjektivitet.

En tredje gruppe af kritikere mener, at den liberale forskning har overset, at statsborgerskabet i Europa i 1800-tallet udviklede sig i en imperial kontekst hvor det dannede et grundlag for identifikation og afgrænsning mellem forskellige samfundsgrupper – både i metropol og koloni. C.L.R. James' banebrydende værk fra 1938, *The Black Jacobins*, er et væsentligt bidrag til denne kritik.²⁴ Inspireret af sin egen tids borgerrettighedskamp ville James skabe en ny fortælling om Haitis revolution og vise, at den ikke var udtryk for forfald, men var en del af en universel kamp for emancipation og menneskerettigheder. Han placerede den franske revolution i en imperial kontekst ved at beskrive hvordan revolutionens idéer blev til et transatlantisk spørgsmål. Han tog udgangspunkt i Haitis sorte jakobinere og deres afvisning af de franske republikaneres skel mellem menneskets universelle rettigheder og deres begrænsede anvendelse på den anden side af Atlanten. James gav således et historisk eksempel på hvordan en gennemslagskraftig politisk diskurs, der er formuleret fra oven, kan udnyttes fra neden.²⁵ L. Dubois har bygget videre på denne tradition og argumenterer for, at tankerne bag det moderne statsborgerskab blev udformet i en transatlantisk kontekst. Menneskeretten etablerede et forhandlingsrum der kunne indtages af marginaliserede og ekskluderede befolkningsgrupper.²⁶ F. Cooper har ligeledes argumenteret for at rettighedsdiskurserne gav de undertvungne et politisk sprog, som gjorde de europæiske imperiers balanceakt mellem inklusion og eksklusion mere ustabil i første halvdel af 1800-tallet.²⁷

²³ Scott (1995), 211.

²⁴ James (1963 [1938]), 67.

²⁵ Cooper (2005), 28; Burbank (2006), 397; Gammerl (2010), 11; Wildenthal (1997), 265; Hirschhausen (2009), 552; Wilson (2003), 45; Gorman (2006), 5; Banerjee (2010), 16.

²⁶ Dubois (2004), 27-28.

²⁷ Cooper (2005), 269.

2.1.3 Strategier for håndtering af etnisk heterogenitet i imperiestaten

Et af de centrale temaer indenfor forskningen om statsborgerskab i en imperial kontekst er hvordan imperiestater har forsøgt at regere over en multietnisk befolkning og hvilken rolle etniske kriterier spillede i konstitueringen af 1800-tallets politiske fællesskaber. Benno Gammerl har udviklet en typologi til studiet af europæiske imperiers håndtering af etnisk heterogenitet i 1800-tallet, som jeg vil bruge i mine analyser.²⁸ Den består af tre idealtypiske styringslogikker, som kan bruges til at beskrive imperiestaternes brug af etniske forskelle som kriterium for inklusion og/eller eksklusion. Ifølge Gammerl kunne forskellige styringslogikker være i spil samtidigt, og den ene udelukker derfor ikke en anden.²⁹

Den første idealtype er den *nationalstatslige* styringslogik, som sigtede mod at skabe intern etnisk homogenitet, lighed for loven, og en skærpe af eksterne grænser. Målet var en assimilering eller integration af det nationale, horisontale fællesskab, og en udgrænsning eller udrensning af alle indbyggere der ikke blev opfattet som en del af nationen. Alle medlemmer skulle nyde ens rettigheder og pligter.³⁰

Den anden idealtype er den *imperialistiske* styringslogik.³¹ Denne strategi byggede på retlig diskriminering mellem forskellige etniske grupper således, at enkelte blev forfordelte. Man ønskede at opbygge administrative skel mellem medlemmer af den samme politiske enhed og skabe en hierarkisk fællesskabsstruktur. Rettigheder og pligter blev tildelt efter hvor man stod i den vertikale orden, og der blev skabt en mekanisme af 'intern eksklusion', som byggede på fastholdelsen af etnisk heterogenitet.

Den tredje idealtype er den *helstatslige* styringslogik. Den var etnisk neutral og havde rod i den oplyste enevældes idé om, at alle borgere skulle dele ens rettigheder og pligter. Befolkningen var lig med den helhed af nationaliteter, der levede indenfor statens territorium, og man forsøgte ikke at differentiere mellem borgere på baggrund af etniske kriterier. Man tilstræbte lighed for loven for at maksimere statens kontrol og gøre det lettere at gennemtvinge skatte- og værnepligt.

²⁸ Gammerl (2009); 526; Gammerl (2010), 21-26; Se også Brubaker (1992), 122-128.

²⁹ Gammerl (2011), 236.

³⁰ *Ibid.*; Se også Leonhard & Hirschhausen (2009), 13.

³¹ Analysen skelner mellem begreberne 'imperial' og 'imperium' for politiske og etnisk heterogene organisationsformer og 'imperialistisk' for den beskrevne diskrimineringslogik. Se Cooper & Burbank (2010), 8; og Gammerl (2011), 240.

Udover at anvende ovenstående typologi bør det nævnes, at analysen nedenfor bygger på en teoretisk forståelse af etniske identiteter og forskelle som foranderlige konstruktioner. Der skelnes mellem to historiske former for etnisk differentiering. På den ene side står racebaserede distinktioner, som bygger på en antagelse om iboende, medfødte og uforanderlige identiteter. På den anden side står kulturelt definerede identiteter, som kan besiddes, og i udgangspunktet, tillæres. Skellet er væsentligt i forhold til etniske identiteters betydning for borger-skab. Er der tale om et åbent eller lukket forhold, hårde eller bløde grænser?³²

2.1.4 Forskning om Dansk Vestindien

I dette afsnit præsenterer jeg hovedlinjerne i forskningen om Dansk Vestindien i første halvdel af 1800-tallet. Den kan inddeles i tre hovedgrupper. Den første gruppe er en ældre skole der anlagde et udpræget europæisk top-down perspektiv på den dansk-vestindiske reformudvikling. Den bygger på et historiesyn der tillægger store personligheds evne til at omsætte idéer til handling en stor forklaringskraft. H. Lawaetz' biografi om Peter von Scholten er stadig hovedværket om perioden fra 1814 til 1848. Han beskriver hvordan kolonistaten langsomt, men sikkert etablerede et direkte forhold til den afrocaribiske befolkning og forbedrede deres retstilling. Særligt Scholtens idealisme, humanisme og fremskridtstænkning tildeles en afgørende rolle i reformprocessen. Den skildrede udvikling blev skabt af aktører fra den driftige, aktive og menneskekærlige metropol, som i sin virksomhed forbedrede forholdene for den underlagte, passive kolonialiserede verden.³³ Samme tradition går igen i de to nyeste hovedværker om Dansk Vestindien, der primært beskæftiger sig med administration og økonomi. O. Hornby tillægger dog eksterne begivenheder en større rolle og viser hvordan den britiske slaveemancipation i 1833 motiverede metropolens embedsmænd til at forbedre retstillingen for afrocaribierne i Dansk Vestindien.³⁴ Den ældre skole kan bruges som indgang til at forstå reformudviklingen, men ikke hvilke styringslogikker der lå bag fra statens side. Den bidrager ej heller til en forståelse af Dansk Vestindiens betydning i andre dele af riget. Den har overset, at reformerne ikke blot var et vestindisk anliggende, men også var vigtige for udviklingen af et dansk statsborgerbegreb.

Fra 1970'erne og frem har forskningen været præget af en skole, der erklærer sig kritisk overfor den ældre tradition. Denne revisionistiske retning er inspireret af afkoloniseringsprocessen og de anti-koloniale

³² Frederickson (2003), 3-9; Tilly (1995), 9.

³³ Lawaetz (1940), 141, 147, 178; Se også Degn (1971), 418; Green-Pedersen (2009), 168.

³⁴ Vibæk (1966); Hornby (1980), især 247-248.

uafhængighedsbevægelser i Caribien i 1960'erne og 1970'erne. Historikere fra både Caribien og Danmark dannede en fælles front mod eurocentrismen og har især fokuseret på de særegne drivkræfter i det vestindiske samfund. De har forsøgt at vise hvordan afrocaribierne var selvstændige aktører samt hvordan de skabte modsamfund. Det vigtigste bidrag fra denne skole er en bedre forståelse af hvordan afrocaribierne formåede at forhandle sig til forbedringer indenfor rammerne af det dansk-vestindiske samfund. Perspektivet er udpræget bottom-up.³⁵ Interessen for det dansk-vestindiske samfunds særegne institutioner har dog haft til følge, at Dansk Vestindien fremstilles løsrevet fra den politiske virkelighed i resten af imperiet. Neville Hall er denne skoles vigtigste repræsentant. I *Slave Society in the Danish West Indies* har han formuleret tesen om, at den afrocaribiske befolkning i Dansk Vestindien havde et større forhandlingsrum end tilfældet ville have været i andre caribiske kolonier, fordi den danske stat var et 'imperium uden herredømme'. Han argumenterede for at mobiliteten mellem de caribiske øer fremmede en politisk bevidsthed blandt frie afrocaribiere, hvilket var en forudsætning for at indlede en kamp for ligestilling.³⁶ P.E. Olsen har vist hvordan modstanden mod tjeneste i militsen var et kernepunkt i den frie afrocaribiske befolknings mobilisering mod koloniadministrationen.³⁷

Indenfor det seneste tiår, har enkelte historikere forsøgt at forny forskningen i dansk kolonialisme ved at tematisere forbundenhed mellem metropol og koloni. Inspirationen er hentet fra en postkolonial forskningstradition som problematiserer nationsforestillinger og undersøger den koloniale baggrund for nationsdannelse. I Christensen, et al., undersøger forfatterne denne problemstilling i forhold til tropekolonierne, mens S. Rud tager udgangspunkt i Grønland.³⁸ De forsøger at vise hvordan danske koloniseringsprojekter rakte ind over det nationale mentale rum i påvirkede dansk selvforståelse. Jeg bygger videre på denne forskningsretnings intention om at bringe metropol og koloni ind i et fælles analysefelt, og vil desuden kaste lys på forholdet mellem periferi og periferi som endnu er uberørt af forskningen.³⁹

2.2 Kronologisk afgrænsning

Specialet tager udgangspunkt i perioden fra ophøret af Napoleonskrigene i 1814 til indførelsen af grundloven i 1848. Nederlaget i 1814 førte til at imperiet tabte Norge, de ostindiske besiddelser mistede

³⁵ Olwig (1985), 3-8. Higman (1999), 16; Simonsen (2003b), 4-5; Green-Pedersen & Jørgensen (1983), 13.

³⁶ Hall (1992), 5, 185; Se også Rezende (1997), 309.

³⁷ Olsen (2010), 194.

³⁸ Christensen, et. al, red. (2005); Rud (2010). Inspiration fra Said (1978).

³⁹ Justesen har efterlyst dette perspektiv for at kunne forstå hvordan den vestindiske emancipation indvirkede på de vestafrikanske forhold: Justesen (2001), 150.

deres kommercielle betydning og det vestindiske samfund var under nedbrydning efter de britiske besættelser. Følgen af nederlaget blev en omstrukturering af den politiske økonomi og Dansk Vestindien blev tillagt en større betydning end førhen.⁴⁰ Samtidigt blev borgerbegrebet en del af den politiske kamp internt i riget og centrum i debatten om forholdet mellem staten og dens indbyggere. Et af tidens centrale spørgsmål var bestemmelsen af statens multi-etniske befolknings statsborgerlige status. Perioden er afgrænset ved grundlovens indførelse og slavernes emancipation i 1848. Begge begivenheder er skelsættende og fastlagde nye rammer for inklusion/eksklusion i staten. Grundloven definerede, at en dansk borger var født indenfor kongeriget Danmarks grænser og udelukkede dermed den afrocaribiske befolkning i Dansk Vestindien fra at kunne gøre krav på et tilhørsforhold som dansker.⁴¹ Mit udgangspunkt er den mellemliggende periode hvor grænserne endnu ikke var fastlagte.

2.3 Præsentation af kildemateriale

Nærværende afhandling bygger på undersøgelser af utrykte og trykte samtidige kilder. Der er benyttet et udvalg af betænkninger og rapporter fra koloniadministrationens kommissionsarbejde, som var centrum for reformudviklingen. Dette materiale findes i Rigsarkivet under Generaltoldkammerets arkiv. Som vejledning har jeg benyttet E. Gøbels *Guide to Sources for the History of the Danish West Indies*, der indeholder en fuldstændig registratur over de relevante kildegrupper.⁴² Kommissionsmaterialet er enkelte steder suppleret med de offentlige myndigheders korrespondance. Som indgangsvinkel til at belyse hvordan den dansk-vestindiske udvikling påvirkede politiske forestillinger i metropolen og den dansk-guineiske periferi har jeg brugt debatter fra de rådgivende stænderforsamlinger i Roskilde og Viborg, som findes trykt i *Stænder-Tidende* (1835-1846), utrykt materiale fra Guineakommission i Generaltoldkammerets arkiv samt guvernør Carstensens genoptrykte indberetninger.⁴³

Valget af kilder indeholder visse begrænsninger. Størstedelen af dem er domineret af et europæisk top-down perspektiv, og rummer derfor en fare for ensidighed. Kilderne er oftest forfattet af medlemmer af det danske imperiums elite - både de embedsmænd, som navigerede på tværs af interne grænser i imperiet og medlemmerne af stænderforsamlingerne. Det er et fællestræk for materialet, at det er 'imperiale talsmænd' som kommer til orde, dvs. mænd, der besad magten til at udtale sig om imperiale spørgsmål og forhold. Slavernes perspektiv

⁴⁰ Vibæk (1966), 239.

⁴¹ Olsen (1989), 1-4; Christiansen (1999), 7ff.

⁴² Gøbel (2002).

⁴³ *Carstensens Indberetninger* (1964).

kommer kun til syne igennem andres repræsentation. Perspektivet brydes dog ved at behandle udsagn fra de frie afrocaribiere i Dansk Vestindien. Desuden har jeg 'lagt pres' på kilderne for at opnå en forståelse for de koloniseredes rolle og handlekraft, og dermed forsøgt at undgå at afrocaribierne fremstår som passive ofre for kolonial undertrykkelse.

Kilderne er ydermere valgt fordi de giver mulighed for at modvirke en tendens indenfor forskningen til at fokusere på kolonierne som lukkede rum. I og med at jeg undersøger de koloniale forhold i Dansk Vestindien i en mere åben imperial ramme, er ikke tale om en udtømmende og komplet gennemgang af det historiske forløb, men om udvalgte cases.

2.4 Analysens struktur

Specialets analyse er inddelt i to overordnede kapitler. Kapitel 3 beskæftiger sig med udviklingen i den formelle politisk-retlige status for den afrocaribiske befolkning i Dansk Vestindien samt den bestemte adfærd, identitet og bevidsthed som staten ønskede at fremme blandt denne etniske gruppe. Kapitel 4 beskæftiger sig med hvordan udviklingen i den afrocaribiske befolknings borgerretlige status affødte debatter og reformforslag i metropolen og Dansk Guinea om statens rette form samt hvilket statsborgerskab imperiets sorte befolkning kunne gøre krav på. I begge analysekapitler undersøger jeg de styringslogikker der lå bag tildelingen af rettigheder og pligter for forskellige etniske befolkningsgrupper.

3. Reforme og borgerskab i Dansk Vestindien 1814 - 1848

I dette kapitel forholder jeg mig til den konkrete historiske udvikling i tildelingen af rettigheder og pligter til statens subjekter i Dansk Vestindien. Jeg vil analysere hvordan *kriterierne for borgerskab* udvikler sig i Dansk Vestindien med særligt henblik på den afrocaribiske befolkning, og hvordan disse blev formet i samspil mellem interne dynamikker på øerne, eksterne begivenheder på regionalt og globalt niveau samt metropolens reaktioner.

3.1 "I fuldkommen Lighed med den blanke Slægt?". Frie afrocaribiere og deres retslige stilling

I løbet af 1700-tallet udviklede der sig en retsorden i Dansk Vestindien, hvor hudfarve blev den afgørende faktor for differentiering mellem befolkningsgrupper.⁴⁴ Denne ordens formål var at konstruere et sammenfald mellem etnisk oprindelse og retlig status i staten.

⁴⁴ Hall (1977), 179. Simonsen (2003a), 256.

De hvide eurocaribiere blev samlet under betegnelsen *borgere*. Deres status var fra starten af knyttet til staten - i modsætning til Danmark, hvor borgerskabet stadig knyttede sig til en stand - og gældende for både byernes og plantagernes indbyggere. Fra 1756 var alle eurocaribi-erne pålagt at optage borgerbrev, som definerede deres civile rettigheder. Deres borgerskab gav få, men dog nogle politiske rettigheder, bl.a. ret til at opstille egne kandidater til borgerrådene. Borgerrådene havde rådgivningspligt overfor generalguvernøren og ret til at inddrive lokale skatter til landkassen.⁴⁵ Overfor eurocaribi-erne stod slaverne. De udgjorde en anden persons ejendom, men stod dog ikke fuldstændigt uden for den retlige orden.⁴⁶

Imellem de to klart definerede grupper befandt sig en mellemform med hensyn til farve og status, nemlig de frie afrocaribi-ere. Denne gruppe var opstået som følge af frigivelser, frikøb, eller immigration. De fik deres frihed testamenteret af deres ejere for god tjeneste, eller blev frie i forlængelse af forudgående samliv.⁴⁷

St. Thomas fungerede som et samlingspunkt for den caribiske handel, hvilket tiltrak en del fremmede frie afrocaribi-ere.⁴⁸ Antallet af frie afrocaribi-ere steg løbende igennem anden halvdel af 1700-tallet fra 418 i 1775 til 1.148 i 1797. I årene under Napoleonskrigene steg antallet igen voldsomt, og i 1815 var antallet 5.035.⁴⁹ De frie afrocaribi-ere udgjorde dermed 55% af den samlede frie befolkning, hvilket rykkede grundlæggende på balancen mellem befolkningsgrupperne.

I takt med denne demografiske udvikling opstod et behov for at fastlægge rammerne for de frie afrocaribieres statslige tilknytning. Et særligt problem for koloniadministrationen var tilstedeværelsen af afrocaribi-ere, som angav sig som frie, men som ikke besad et bevis på denne status.⁵⁰ I 1776 blev der vedtaget en særlov for denne befolkningsgruppe, som bestemte, at afrocaribi-ere der havde været frie i to år kunne erhverve fribreve. For fremmede frie afrocaribi-ere gjaldt det, at de var påkrævet at indløse et fribrev indenfor et år eller forlade Dansk Vestindien. Hvis de nægtede kunne de sælges for offentlig regning.⁵¹ Fribrevene skulle altid medbringes i offentligheden som bevis på deres retlige frihed, hvis kernepunkt var, at de ikke kunne fordre de samme rettigheder som deres hvide medborgere med borgerbreve. De var

⁴⁵ Simonsen (2003a), 262; Vibæk (1966), 41-42.

⁴⁶ Hall (1977), 177; Olsen (1983), 306-307; Olwig (1988), 391.

⁴⁷ Garrigus (2011), 234-237; Rezende (2006), 223; Olsen (2010), 194.

⁴⁸ Dubois (2004), 244; Scott (1996), 128-130; Hall (1992), 178.

⁴⁹ Hall (1992), 157.

⁵⁰ Olsen (2010), 194; Vibæk (1966), 193

⁵¹ GTK. IK 431: Forordning af 10. oktober 1776.

underlagt begrænsninger i erhverv, og måtte således ikke drive bomuldsplantager, sælge alkohol eller drive beværtninger. De var også undergivet diverse luksus- og politianordninger såsom udgangsforbud efter klokken ti om aftenen, forbud mod at iklæde sig luksustøj, krav om at bære en særlig kokarde, forbud mod at afholde danseballer uden tilladelse, korporlig afstraffelse, samt bestemmelser om hvor de skulle bo. Disse restriktioner til trods skulle de frie afrocaribiere oppebære de samme statsborgerlige pligter som eurocaribierne. De var skattepligtige, og skulle tjene som en del af koloniens sikkerhedsapparat.⁵² De vestindiske kolonier var militariserede samfund og hudfarven bestemte om de frie skulle tjene i den hvide borgermilits eller frinegerkorpserne.⁵³

Statens tildeling af status som 'fri afrocaribier' var resultatet af uønskede, men dog uomgængelige forhold. Begreberne "frikulørt" og "frifarvede" var en social og retlig opfindelse skabt i en caribisk kolonial kontekst og institutionaliseret i love og praksis. De administrative konstruktioner understøttede de frie afrocaribieres stilling som andenrangsborgere og indikerede medfødt underlegenhed og manglende udvikling i civilisation.⁵⁴ Målet var at sikre, at eks-slaver og deres afkom ikke blev medlem af den hvide herskerklasse.⁵⁵ Den særskilte klassificering af de frie afrocaribiere var i udgangspunktet udtryk for en imperialistisk statslogik, som institutionaliserede diskriminering af særlige etniske grupper. Den introducerede dog også en ambivalent retsstilling som i længden viste sig ubæredygtig.

3.1.1. Frie afrocaribiere under og efter Napoleonskrigene

Efterdønningerne fra Napoleonskrigene medførte en række problemer for kolonimagterne. De måtte alle kæmpe for at genetablere den sociale orden, og samtidig søge at håndtere et grundlæggende dilemma hvor kolonial udbytning skulle institutionaliseres og legitimeres indenfor et ideologisk system som i stigende grad baserede sig på princippet om universelle rettigheder.⁵⁶ Det åbnede for et rum, hvor de koloniserede kunne gøre fordringer overfor staten og den imperiale orden kom under pres. Jeg vil i de følgende afsnit vise hvordan den usikkerhed, som karakteriserede tiden efter Napoleonskrigene åbnede muligheder for de frie afrocaribiere til at skabe forandringer i forholdet mellem stat og subjekt, nærmere bestemt ved at udfordre statsmagtens kriterier for inklusion af forskellige befolkningsgrupper.

⁵² Simonsen (2003a), 267-269; Rezende (1997), 5-6; Olsen (2010), 195.

⁵³ Beckles (1997), 196; Vibæk (1966), 20-21; Schlürmann (2006), 286, 289-292.

⁵⁴ Ses i skellet mellem fri- og borgerbrev samt matriklerne: Genoptrykt i Eva Lawaetz, red. (1979), 12-18.

⁵⁵ Garrigus (2011), 245.

⁵⁶ Geggus (2010), 83-87; Dubois (2004), 411-422; Hall (1992), 169; Cooper (2005), 28-29.

Da Danmark i 1815 fik overdraget Dansk Vestindien efter de britiske besættelser var forholdene præget af intense spændinger. For det første var der sket et skred i retsordenen. Det britiske styre havde under besættelserne ikke brugt ressourcer på at håndhæve restriktionerne overfor de frie afrocaribiere som derfor nød godt af udvidede livsmuligheder. Generalguvernør P.L. Oxholm rapporterede således til København, at briterne havde ført en løsagtig politik overfor de frie afrocaribiere og tilladt en stor stigning i frigelser.⁵⁷ Under britisk styre var de frie afrocaribiere for eksempel friholdt fra tjeneste i militsen, de skulle ikke bære fribrev og den residentielle adskillelse i byerne var nedbrudt.⁵⁸

For det andet medførte Napoleonskrigene en øget mobilitet mellem de forskellige kolonier, som bragte nye politiske og borgerretlige idéer samt informationer om andre frie afrocaribiske initiativer til Dansk Vestindien.⁵⁹ I de britiske kolonier havde de frie afrocaribiere dannet en politisk bevægelse, der gennem petitioner søgte en udvidelse i civile og politiske rettigheder, og som opnåede enkelte forbedringer i deres retlige stilling.⁶⁰ Dansk Vestindien blev påvirket af denne ændring i det britiske imperium.⁶¹ Også forandringer i de franske kolonier påvirkede stemningen i Dansk Vestindien. Man frygtede særligt for effekterne af Haitis uafhængighed i 1804, hvor frie afrocaribiere og slaverne havde dannet en fælles front mod det fransk kolonihærdømme. Dansk Vestindien blev tilflugtssted for politiske flygtninge fra de omkringliggende kolonier og i 1815 var omtrent 40% af de frie afrocaribiere i Dansk Vestindien immigranter.⁶²

St. Thomas husede flere frie afrocaribiske ledere fra opstandene i Fransk Vestindien mens de planlagde en republikansk tilbageerobring af de øer, som bonapartister havde taget tilbage i 1802.⁶³ Efter Napoleonskrigene klagede den franske regering fortsat over at frie afrocaribiere benyttede Dansk Vestindien som tilflugtssted.⁶⁴ Den danske koloniadministration svarede, at den forsøgte at afvise alle franskcaribiske revolutionsimmigranter og man benyttede sig af administrative udvisninger.⁶⁵

⁵⁷ DK. 3. Dept. Brevsager 1817 nr. 1639: Kopi af Oxholms rapport af 4. maj 1816.

⁵⁸ Hall (1992), 167; Rezende (2006), 228.

⁵⁹ Scott (1995), 130; Hall (1992), 179.

⁶⁰ Heuman (1999), 472; Garrigus (2011), 245.

⁶¹ Rezende (2006), 227-228.

⁶² Hall (1992), 178.

⁶³ Scott (1995), 128; Dubois (2004), 419.

⁶⁴ GTK. V-GR. VJ: Nr. 183, Skr. fra den franske Charge d'Affaires, 15. marts 1816.

⁶⁵ GTK. V-GR. VJ: Generalguvernørens svar, nr. 208, 29. marts 1816.

Den omfattende cirkulation af mennesker og idéer, som krigene satte gang i, satte sig også spor blandt de frie afrocaribiere i Dansk Vestindien. Den danske koloniadministrations forsøg på at genindføre tilstanden fra før krigene førte til modstand. Der opstod omfattende demonstrationer mod militstjenesten.⁶⁶ De frie afrocaribiere vægrede sig mod at gøre anden tjeneste end den, der var pålagt den hvide befolkning. Generalguvernør Oxholm så en klar sammenhæng mellem en ”formastelig og strafværdig Opsætsighed mod Landets Love” og tilstedeværelsen af fremmede immigranter. Han forklarede den spændte situation som ”en Følge af en vrang Forestilling af Rettigheder og Pligter...mange af dem [de frie afrocaribiere] ere overtalede af fremmede Uroestifere”.⁶⁷

En gruppe på 331 frie afrocaribiere valgte imidlertid en anden strategi: De forfattede et bønsskrift til kongen og sendte to repræsentanter, William Purcell og William DeWindt, til København for at frembringe deres klager og ønsker.⁶⁸ Fælles for demonstranterne og petitionisterne var deres frustration over statens håndtering af den etniske heterogenitet, som byggede på en imperialistisk strategi der håndhævede et herredømme baseret på forskelsbehandling.

3.1.2 ”We your Majesty’s loyal, and faithful subjects”. De frie afrocaribieres petition 1816

Formålet med de frie afrocaribieres petition og udsendelsen af Purcell og DeWindt til København var at ansøge om en udvidelse af civile rettigheder, en bedring af økonomiske muligheder, samt at rejse en række klagepunkter omhandlende deres borgerretlige status. De ansøgte om følgende forandringer: 1) Ligestilling med statens andre frie indbyggere; 2) erhvervelse af borgerbreve; 3) afskaffelsen af kokarder og kravet om at bære fribreve; 4) tilladelse til at drive kroer og herberger; og 5) tilladelse til at sælge alkohol.⁶⁹ Målet for de frie afrocaribieres mission i København var at få indført et nyt imperialt statsborgerskab forankret i individet, der ikke hentede sin mening gennem etniske forskelle, men hvis grænser alene blev trukket mellem fri og ufri.⁷⁰

I bønsskriftet præsenterede de frie afrocaribiere sig som kongens ”loyal, and faithful subjects, and servants”.⁷¹ De søgte at etablere et direkte

⁶⁶ Olsen (2010), 196-199; Rezende (1997), 239-245.

⁶⁷ GTK. V-GR. DSVJ 365: P.L. Oxholm, guvernementsplakat, *Dansk Vestindisk Regjerings Avis*, 15. januar 1816, 1.

⁶⁸ GTK. IK. VJ: Nr. 719, 18. juli 1816; og GTK. IK 428: Frie afrocaribieres petition, 1. april 1816 (engelsk). Samme steds findes et tillægsskrift af Purcell og DeWindt, 19. juli 1816 (dansk). Begge petitioner indgik i sagens behandling.

⁶⁹ GTK. IK 428: Petition, 1. april 1816, 1-7.

⁷⁰ *Ibid.*, 5.

⁷¹ *Ibid.*, 1. april 1816, 1.

forhold mellem dem selv og monarken hvor de til gengæld for underkastelse, loyalitet, og opfyldelsen af en række pligter søgte at opnå kongens beskyttelse samt en række civile og økonomiske rettigheder.⁷² De anmodede kongen til handling ”by extending to us the rights and privileges of rational creatures, encourage us to the performance of these duties, by which societies are upheld, and Life rendered desirable”.⁷³ Petitionen er interessant fordi den viser hvordan de frie afrocaribiere søgte at udnytte en ambivalens, som var indbygget i statens forhold til sine borgere i de oversøiske besiddelser, og som særlig gjaldt de frie afrocaribiere: På den ene side havde de status som borgere i Dansk Vestindien - om end denne var andenrangs.⁷⁴ På den anden side var de i forholdet til kongen og imperiet undersåtter med en personlig loyalitetsforpligtelse. Som undersåtter kunne de, som alle andre indfødte i kongens riger og lande, gøre brug af en petitionsret.⁷⁵ De frie afrocaribiere benyttede denne undersåtlige ret til at skabe et rum udenom koloniadministrationen til at forhandle en ny social kontrakt mellem stat og borger i Dansk Vestindien.

Petitionen fremhævede en række konkrete forhold som skulle illustrere nødvendigheden af at reformere borgernes status i kolonien. For det første ønskede de en fælles borgermilits, og særligt at alle borgere skulle deltage i maronjagter, ”thi enhver god Borger, vil endog uden Betaling vove sit Liv i Statens Tjeneste”.⁷⁶ De anførte, at omkring 1.000 frie afrocaribiere tjente i militsen, og at alle udviste den pligtfølelse og patriotisme som kendetegnede ægte borgerdyder.⁷⁷ I stedet for at fremture med rettighedskrav, insisterede de altså på at få lov til at udfylde deres borgerpligt og udleve deres loyalitet til staten. For det andet henledte de opmærksomheden på afrocaribiernes demografiske og økonomiske vægt. De havde udviklet sig til en omfattende besiddende klasse med ”property in lands, investments and slaves, etc. etc. to the value of six millions of pieces of eight”.⁷⁸ Formålet hermed har givetvis været at illustrere en økonomiske fordel for centralmagten i at imødekomme afrocaribiernes ønsker. For det tredje henviste de til forfatningsmæssige uklarheder der karakteriserede de frie afrocaribiernes rettigheder og status. De henviste til kendskabet af en lov som var blevet vedtaget efter statens overtagelse af øerne i 1755, som havde garanteret de frie afrocaribiere ligestilling med den hvide befolkning.

⁷² *Ibid.*, 1.

⁷³ *Ibid.*, 10.

⁷⁴ GTK. IK 431: Forordning af 10. oktober 1776.

⁷⁵ Bregnsbo (1997), 38ff.

⁷⁶ GTK. IK 428: Petition, 1. april 1816, 7. Tillægsskrift, 19. juli 1816, upag.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ GTK. IK 428: Petition, 1. april 1816, 2-3.

De klagede over at denne lov aldrig var trådt i kraft.⁷⁹ Især de hårde korporlige afstraffelsesmetoder og den koloniale praksis med administrative udvisninger fremmede ”Uvillie og misnøies Sæd i Undersaaternes Hjerter”. Petitionen beskrev den retlige forskelsbehandling som en praksis der gjorde alle frie afrocaribiere til ”Statens politiske Slaver”.⁸⁰ Betegnelsen af etnisk diskriminering som ’slaveri’ blev brugt til at understøtte en fortælling om illegitim nedværdigelse, undertrykkelse og statsvold mod egne borgere. Sidst, men ikke mindst, klagede de over krænkelserne mod den borgerligt kristne kønsmoral. De ønskede, at kongemagten skulle sætte en stopper for den løsagtighed, der kendetegnede omgangen mellem eurocaribiere og unge frie afrocaribiske kvinder.⁸¹

Petitionen er den eneste kollektive kilde, som giver udtryk for de frie afrocaribieres egne politiske forestillinger og krav om forandringer i den imperiale forfatning. Den repræsenterer den mest synlige, aktive og artikulerede del af de frie afrocaribiere.⁸² De var indfødte i kolonien, men også undersætter i et oversøisk rige, og de tog med petitionen aktiv del i udformningen af statens politiske grundlag. De argumenter der blev fremført i København giver en klar indikation af, at de frie afrocaribiere kendte til modtagerens virkelighed og spillede på den ideologiske anskuelse, som gjorde sig gældende blandt magthaverne i kongeriget Danmark. De fremførte en række argumenter, som talte til den helstatslige logik, som prægede styreformen i Danmark, hvor alle borgere betragtedes som lige for loven under kongen. (Markeret af forordningen om indfødsretten i 1776, stavnsbåndets ophævelse, samt bevilling af statsborgerret til jøder i 1814.)⁸³

Forskningen er domineret af en tolkning som hævder, at de frie afrocaribieres intentioner var assimilatoriske. De er blevet portrætteret som koloniale medløbere der identificerede sig med de hvide på bekostning af deres racefæller.⁸⁴ Men petitionen af 1816 kan og bør efter min opfattelse tolkes anderledes: Den vidner om, at de frie afrocaribiernes anså borgerrettigheder som vejen til økonomiske muligheder og politisk inklusion hvorved de kunne sætte deres selvstændige aftryk på samfundets fremtid.⁸⁵ Petitionen udtrykker et ønske om statsintegration – ikke assimilation. For det andet kan petitionen også ses som et tegn på, at statsmagten var slået igennem i periferien. Imperiet danne-

⁷⁹ *Ibid.*, 5. De henviste til Frederik V's ”slavereglement” af 3. februar, 1755. Findes i pakke 428 sammen med petitionen. Om slavereglementet: Hall (1977), 178.

⁸⁰ GTK. IK 428: Tillægsskrift, 19. juli 1816, upag.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² Hall (1989), 201.

⁸³ Jensen (1931), 18; Bjørn (2003a), 192.

⁸⁴ Cohen & Green (1972), 12; Sio (1991), 151; Heuman (1981), 54.

⁸⁵ GTK. IK 428: Petition, 1. april 1816, 1.

de rammen om realiseringen af de frie afrocaribieres drømme om at leve under alment gældende borgerretsprincipper og opnå det lige statsborgerskab. Snarere end at identificere sig med de hvides interesser, engagerede de sig i en slags oppositionspolitik hvor de fremsatte alternative forslag til den eksisterende statsorden hvor forholdet mellem stat og subjekt hvilede på etniske kriterier. De frie afrocaribieres indsats kan altså ikke udelukkende begrænses til et spørgsmål om erhvervelsen af borgerlige rettigheder i et forsøg på at maksimere deres status og opnå inklusion i det eksisterende samfund. Den er ligeså høj grad et udtryk for en politisk kamp for et etnisk neutralt statsborgerbegreb.

3.1.3 ”To virkeligen forskellige Klasser af Statsborgere”. Statens håndtering af frie afrocaribiere

Allerede kort tid efter de to udsendinge fra Dansk Vestindien var ankommet til imperiets hovedstad forsøgte koloniadministrationen at påvirke den politiske proces. Generalguvernør A.B. Bentzon skrev en indberetning til Danske Kancelli hvor han gav udtryk for at rygterne havde nået kolonierne om de deputeredes gode modtagelse i København. Han meddelte at der fortsat var uroligheder i kolonien og anførte at ”den Art Friheds og Liigheds Aand som har befængt Friefolket her er et meget allarmende Symptom”.⁸⁶ Han gjorde opmærksom på at DeWindt tidligere havde været involveret i modstand mod ordensmagten.⁸⁷ Også Oxholm indsendte efter sin hjemkomst til København en skrivelse hvori han udtrykte sin frygt for at opholdet i Europa ville tillade de to udsendinge at suge idéer om frihed og lighed til sig. Han noterede, at ”det har gjort mig ondt at see disse Deputerte flankere her omkring og vænne sig til en fortroelig Omgang med Blanke, ja selv i Begyndelsen leye sig en Blank Tiener”.⁸⁸ Han kom derfor med en kraftig opfordring: ”De Deputerte kan derfor ikke hastig nok blive tilbagesendte saaledes at de ikke kan brovte af hvad de have udrettet”.⁸⁹ Oxholm og Bentzon frygtede at oplevelserne i metropolen var direkte skadelige for opretholdelsen af de etniske forskelle, som styret i Dansk Vestindien byggede på. De deputerede blev dog i hovedstaden i flere måneder endnu. Frederik VI valgte nemlig at behandle deres ansøgning og nedsatte en kommission bestående af de øverste embedsmænd i Generaltoldkammeret og Danske Kancelli, som blev beordret til at lave en indstilling om sagens videre forløb.⁹⁰

⁸⁶ DK. 3. Dept. Brevsager 1817 nr. 1639: Bentzons skr. af 16. oktober 1816.

⁸⁷ DK. 3. Dept. Brevsager 1817 nr. 1639: Afskrift af domskendelse 13. August 1808.

⁸⁸ DK. 3. Dept. Brevsager 1817 nr. 1639: Oxholms skr. af 27. januar 1817.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ GTK. IK 428: Kgl. reskripter, 9. juli 1816 og 7. december 1816.

I kommissionens behandling blev der rejst en række principielle spørgsmål af så vidtrækkende karakter, at man besluttede at forelægge kongen en hovedbetænkning fra Generaltoldkammeret (den institution i staten som var ansvarlig for styret i Dansk Vestindien) samt to mindretalsbetænkninger, hvoraf den ene var skrevet af Danske Kancellis A.S. Ørsted og C.F. Berner, mens den anden var forfattet af justitsminister F.J. Kaas. Uoverensstemmelsen mellem de forskellige betænkninger skyldtes to konfliktspørgsmål: 1) hvorvidt forskelsbehandlingen af de frie afrocaribiere havde hjemmel i imperiets love, og 2) hvordan staten i fremtiden skulle håndtere den etniske heterogenitet.⁹¹

Spørgsmålet om hvorvidt forskelsbehandlingen havde retslig hjemmel bundede i uenighed om danske loves gyldighed i Dansk Vestindien. Generaltoldkammeret hævdede, at danske love kun gjaldt i Vestindien, hvis de ikke stod i modsætning til de lokale forordninger. Man mente derfor ikke, at forskelsbehandlingen stred imod danske love, fordi den koloniale forfatning hvilede på Det vestindisk-guineiske Kompagnis oktroj af 5. februar 1734, som også efter statens overtagelse af kolonien i 1755 havde udgjort det retlige fundament i kolonien. Ifølge denne tolkning var der ikke et retligt grundlag for en udvidelse af de frie afrocaribieres statsborgerlige rettigheder.⁹² Ørsted og Berner hævdede derimod, at metropolens lovgivning i udgangspunktet var gældende i Vestindien. De støttede sig til Frederik V's slavereglement af 1755, som grundlaget for den koloniale forfatning. For Ørsted og Berner spillede det ingen rolle at reglementet aldrig var blevet offentliggjort i Dansk Vestindien fordi loven var vedtaget på grundlag af dansk lovgivning og byggede på ligebehandling. I slavereglementets § 45 hed det at de frigivne ”skulle nyde alle Rettigheder, som Fribaarne og med de Fribaarne Kronens Undersaatter i alle Maader lige agtes og ansees”.⁹³ Konflikten mellem Generaltoldkammeret og Danske Kancelli handlede derfor også om styrkeforholdet mellem koloni og metropol, mellem retlig decentralisme overfor centralisme, og mellem rets*pluralisme* overfor rets*monisme*.⁹⁴

I spørgsmålet om håndteringen af den etniske heterogenitet stødte to logikker mod hinanden. Generaltoldkammeret argumenterede ud fra en klar imperialistisk tankegang: Man afviste at give indrømmelser til de frie afrocaribiere, og søgte at fastholde dem som en ”Mellemlasse”. Ifølge Generaltoldkammeret var de frie afrocaribiere ikke en tilstrækkelig stor besiddende klasse og beskrev hvide og farvede som ”to

⁹¹ GTK. IK 557. VOFR 1817: Forestilling af 15. april 1817.

⁹² GTK. IK 557. VOFR 1817: Bilag A, 5. april.

⁹³ GTK. IK 557. VOFR 1817: Bilag B, 5. april. GTK. IK 428: Forordning af 3. februar 1755.

⁹⁴ Samme debat fandt sted omkring metropolen: Jacobsen (2008), 16-26.

virkeligen forskellige Klasser af Statsborgere”.⁹⁵ Man måtte indse at det koloniale herredømme hvilede på skuldrene af den europæiske befolkningsgruppe. Racefordommene på øerne gjorde det heller ikke tilrådeligt at gøre militstjenesten fælles. I Generaltoldkammerets indstilling fik den britiske besættelse og den haitianske revolution skylden for den ”Insubordinations Aand” som havde grebet de frie afrocaribi-ere. Man frygtede, at ligestillingen ville vække frihedstrangen hos slaverne som kunne medføre en gentagelse af oprøret på Haiti. Man frarådede udvidelser i civile rettigheder, især kravet om retten til værtshushold og herbergsteder, som ”letteligen kunde blive Samlingsstedet for fremmede Urostiftere”.⁹⁶ Skærpelsen af de restriktive love var midlet til at genskabe den koloniale orden:

Naar der tages Hensyn paa Populationens Beskaffenhed og Mængde i Colonierne, og paa de Ideer der giære hos Frinegerslægten efter Negerstatens Oprettelse paa St. Domingo [Haiti], saa er det aabenbart, at den indvortes Orden ikke kan ventes vedligeholdt uden den strengeste Disciplin, og det er høist sandsynligt, at Regierings-Politiet ikke kan undvære Dispositionen over en imponerende Straf.⁹⁷

Tvang og disciplinære foranstaltninger blev fremhævet som løsningen på de spændinger, der herskede på øerne, og man ville tillade administrative udvisninger af uromagere for at dæmme op for demonstrationerne.⁹⁸

Ørsted og Berner, derimod, fordrede, at universelle principper måtte stå over vilkårlige betragtninger. Det stod derfor ”uden for Lovens Forskrifter og Grundsætninger, at ansee dem med andre Straffe end deres hvide Medborgere”.⁹⁹ De kritiserede især de administrative udvisninger. At de frie afrocaribi-ere ”skønndt indfødte og boesatte Undersaatte, efter Politieordre forvises, naar de sigtes for Misgjerninger” var et brud på indfødsretten.¹⁰⁰ Ørsted og Berner afviste også Generaltoldkammerets frygt for statsomvæltning og hævdede, at der var en større fare for det danske kolonihærdømmes sammenbrud ved at nægte de frie afrocaribi-ere deres borgerrettigheder. Det ville højne statens moralske legitimitet overfor borgerne og mindske spændingerne mellem de etniske befolkningsgrupper.¹⁰¹ Ørsted og Berner ønskede at man fremmede en fælles medborgeridentitet gennem en ligeværdig statsborgerlig status. Herredømmet burde sikres ved at vinde

⁹⁵ GTK. IK 557. VOFR 1817: Bilag A, 5. April, upag.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ GTK. IK 557. VOFR 1817: Bilag B, 5. april.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ *Ibid.*

”Tanke, Mening og Sind” som ikke kunne skabes ved ”Tvangens Tryk og Vilkaarlighed”. Ørsted og Berner foreslog at rykke afgørende på fundamentet for inklusion ved at afskaffe det etniske kriterium for borgerskab. Deres mål var ”Slægternes Amalgation”, dvs. integrationen af de frie afrocaribiere.¹⁰² Det er værd at bemærke, at Ørsted og Berner, trods deres præference for et etnisk neutralt statsborgerbegreb baseret på lighed for loven, ingen tanker havde om at afskaffe kategorien ’slave’. Deres tanker indeholder derfor elementer af både den helstatslige og den imperialistiske logik. De tilstræbte lighed blandt borgere, men opretholdt skellet mellem borger og slave.

Mens Ørsted og Berner benyttede en blanding af juridiske og moralske argumenter, havde Kaas en mere pragmatisk tilgang. Hans primære interesse lå i at sikre en balance mellem samfundsklasserne. For at undgå et nyt Haiti var det nødvendigt at de frie afrocaribiere kom over på eurocaribiernes side. Målet var at ”gøre deres Stilling som Statsborgere saa lykkelige og behagelige, at de ingen Udsigt havde til at forbedre den med nogen politisk Omveltning, men snarere maatte befrygte Tabet af deres lykkelige Stilling under en Neger-Regiering”.¹⁰³ Han anerkendte dog det problematiske i at opretholde to modstridende logikker indenfor staten. Han fandt det ”anstødeligt”, at der under ”den samme Monarks Scepter” gøres forskel mellem frie borgere i Dansk Vestindien, mens man i metropolen formelt hyldede ligestillingen og den helstatslige logik.¹⁰⁴ Alligevel er Kaas’ betænkning udtryk for favoriseringen af en imperialistisk styringslogik. Han var villig til at lempe på kriterierne for inklusion i staten for én gruppe af afrocaribiere for at fastholde udelukkelsen af en anden (slaverne). For ham var det et spørgsmål om forhandling baseret på et styrkeforhold mellem stat og befolkning. Han endte med at foreslå tre konkrete tiltag: 1) Afskaffelsen af fribrevene og indførelsen af et bevillingssystem, 2) ophør af retlige forskelle og 3) afskaffelsen af særlige kokarder for dem med bevillinger.¹⁰⁵

De tre betænkninger eksemplificerer tre forskellige strategier til at håndtere de frie afrocaribieres ønske om ligestilling med de hvide medborgere. Generaltoldkammeret mente, at det var bedst at undertrykke dem; Ørsted og Berner ønskede at integrere dem; mens Kaas ville købe dem. Mindretalsbetænkningerne udtrykte en vilje til ’købsslåen’, mens Generaltoldkammeret ikke ønskede at åbne et forhandlingsrum. Betænkningernes forskellige holdninger illustrerer den politiske ambivalens, der prægede tiden efter Napoleonskrigene, og de princi-

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ GTK. IK 557. VOFR 1817: Bilag C, 10. april 1817.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ *Ibid.*

pielle problemer, som de frie afrocaribieres petition førte med sig. Den kongelige resolution blev vedtaget på grundlag af Kaas' linje, men med det forbehold, at man ikke ville skride til lovgivning før der var indhentet betænkninger fra koloniadministrationen.¹⁰⁶ Statsadministrationen fortsatte imidlertid den interne uenighed indtil sagen til sidst blev lagt død.¹⁰⁷

I juledagene i 1817 var det imidlertid kommet til åbne konfrontationer mellem frie afrocaribiere og eurocaribierne i St. Croix. Generalguvernør Bentzon berettede at der var behov for at anvende modtiltag uden for retternes rækkevidde for at ”rense Landet fra de af ufordøiede Ligheds og Friheds Ideer opblæste Dagdrivere”. Han ville undlade at ”behandle denne Sag igjennem Retterne, men ved en Øvrigheds Befaling forvise alle Skyldige fra Øerne”.¹⁰⁸ Han anbefalede derfor efterfølgende i sin betænkning til kongen, at spørgsmålet om inklusion ikke blev gjort til genstand for lovgivning, men for administrativ praksis. Bentzon angav ingen anledning til at ændre på de frie afrocaribieres statsborgerlige status og sagen blev foreløbigt afsluttet med hans tydelige afvisning af forandring.¹⁰⁹ Han lagde sig i forlængelse af Kaas' politiske del-og-hersk-tænkning:

Den Conduite, som i det hele i mine Tanker maa bruges, bestaar i at conciliere Friefolket ved Concessioner, som ingen Magt give dem, at undgaae alt, som kan billigen saare og fornærme dem, at holde dem her paa St. Croix, hvor Stemningen er tvivlsom, ubevæbnede, og at straffe med yderste Strenghed og Raskhed ethvert Forsøg paa at dissentere Dominionen og Prædominansen af den blanke etablerede Herreslægts.¹¹⁰

Bentzons løsning på spørgsmålet om den administrative håndtering af de frie afrocaribiere var oprettelsen af et brandkorps, hvormed man kunne efterkomme de frie afrocaribieres udtrykte ønske om at udleve deres loyalitet til staten. Fra koloniadministrationens perspektiv var den væsentligste grund til at etablere den nye militsenhed ikke brandslukning, men social ingeniørkunst. Man ønskede ”at gøre en Separation” blandt frie afrocaribiske statsborgere gennem indretningen af en ny institution, som gav mulighed for at udskille dens medlemmer fra resten af de frie afrocaribiere.¹¹¹ Bentzon ønskede at indføre en belønningmekanisme, som kunne bruges i reguleringen af forholdet mel-

¹⁰⁶ GTK. IK 557. VOFR 1817: Nr. 52. Kgl. resolution, 25. april 1817.

¹⁰⁷ GTK. IK. VJ: Nr. 634 25. juli 1818. Den frie afrocaribiske deputation blev efterfølgende sendt hjem med skib: GTK. IK 557. VOFR 1817: Nr. 52. Kgl. resolution, 25. april 1817.

¹⁰⁸ GG 2.7.1. KSK: Skr. af 4. januar 1817. Olsen (2010), 202-204.

¹⁰⁹ GTK. IK 428: Bentzons betænkning, 10. februar 1818. Olsen (2010), 205.

¹¹⁰ GG 2.7.1. KSK: Bentzon til Frederik VI, 7. februar 1818.

¹¹¹ GG 2.7.1. KSK: Bentzon til Frederik VI, ”Allerund: Rapport”, 7. Februar 1818.

lem administrationen og de frie afrocaribiere, gennem tildeling af anseelse og prestige. De militære institutioner fik i denne periode i stigende grad en civiliserende funktion. De skulle forme individet til et liv som borger i samfundet.¹¹² Denne logik lå også bag indførelsen af brandkorpset. Målet var at udvikle en ny afrocaribisk elite som kunne udgøre bindeleddet mellem den hvide og den farvede befolkning, og tillade ”den bedre og oplystere Deel” at nærme sig de hvide borgere.¹¹³ Hensigten var altså ikke at fremme lighed, men differentiering. Medlemmerne af korpserne skulle have ansvaret for befolkningens dannelse af samfundsetik, lydighed og underkastelse overfor øvrigheden.¹¹⁴ På den måde forsøgte man aktivt at danne bestemte mennesketyper, som kunne tjene statens interesser.¹¹⁵

Men etableringen af brandkorps kan også tolkes som andet end blot et forsøg på statslig manipulation med befolkningen. Den kan også forstås som kimen til et nybrud hvor koloniadministrationen tilkendte afrocaribierne en evne til at frigøre sig fra deres mindreværdighed gennem individuel stræben og loyalitet. Brandkorpset tjente et bredere samfundspædagogisk øjemed. Medlemmerne af brandkorpset skulle udskille sig fra resten og fungere som den målestok, andre kunne spejle sig i og fostre den frie afrocaribiers evne til at problematisere sin egen livsførelse. Hensigten var altså ikke kun at frembringe føjelige og underdanige andenrangsborgere, men at skabe et disciplineret og selvregulerende individ. Alt i alt kan man næppe betegne denne institutionelle udvikling som en borgerretlig omvæltning. Men den vibrerer omkring en ny tanke, nemlig idéen om den afrocaribiske borgers evne til dannelse gennem selvdannelse. Medlemskab i brandkorpset var ikke en rettighed, men en gunstbevisning. Det var vigtigt, at brandkorpsets officerer blev rekrutteret fra egne etniske rækker for derigennem at fremme ”en Distinction for de bedste Friefolk, hvilket forekom mig en væsentlig Deel af Planen”.¹¹⁶ Institutionen skulle være det styringsværktøj koloniadministrationen behøvede for bedre at kunne styre de frie afrocaribieres adfærd.

Ud af koloniadministrationens sociale ingeniørkunst håbede man, at der ville vokse en civiliseret afrocaribisk elite. Men den formelle fortolkning af frihed skulle der imidlertid ikke ændres på. Frihed var stadig fortolket gennem en ”farvet” linse og brandkorpset var et instrument til konsolidering af den herskende retsorden. Man ville uddele prestige, men ikke flere rettigheder. Et universelt rettighedsbaseret

¹¹² Tilly (1992), 100.

¹¹³ GG 2.7.1. KSK: Bentzon til Frederik VI, ”Allerund: Rapport”, 7. Februar 1818.

¹¹⁴ Korsgaard (2004), 195. Damsholt (2001), 34.

¹¹⁵ Foucault (1994), 174. Damsholt (2000), 292ff.

¹¹⁶ GG 2.7.1. KSK: Bentzon til Frederik VI, ”Allerund: Rapport”, 7. Februar 1818.

tilhør var ifølge generalguvernør Bentzon en hæmsko for den administrative fleksibilitet, som kolonistyret fandt nødvendig for at opretholde orden. Man valgte derfor racestaten, og nedstemte retsstaten.¹¹⁷

Generalguvernør Bentzon blev i 1820 suspenderet fra sit embede og nåede ikke at indgive videre betænkning over en mulig forandring i de frie afrocaribieres statsborgerskab. I de følgende syv år blev der ikke taget nye initiativer, som ændrede på statens håndtering af den etniske heterogenitet.¹¹⁸

3.1.4 "Ansees som fuldkommen og i alle Maader som Dansk Borger". Rettigheder og elitedannelse 1827-34

I 1827 blev reformprocessen sat i gang igen. Denne gang var koloniadministrationen den aktive part. Peter von Scholten forfattede i 1827 en afhandling om de vestindiske koloniers forfatning. Dokumentet blev samlingspunktet for det videre reformarbejde og kan med rette karakteriseres som "et oplæg til den strategiske planlægning for det dansk-vestindiske slavesamfund".¹¹⁹ Nedenfor undersøger jeg hvilke initiativer der endte med at finde vej til lovgivning, og hvad der forårsagede revurderinger af de oprindelige tanker.

Hovedparten af Scholtens afhandling behandler forholdet mellem stat og subjekt i det vestindiske samfund. Afsnittet om de frie afrocaribiery blev omdrejningspunktet i de næste syv års reformproces som ændrede denne gruppes statsborgerretlige stilling. Scholten var bevidst om de særlove som begrænsede afrocaribiernes rettigheder i forhold til den europæiske befolkning.¹²⁰ Han beskrev hvordan de var "udelukket fra Deeltagelsen i mange borgerlige Rettigheder, skøndt det stats-selskabelige Livs Byrder og Pligter, til fulde blev dem til Deel".¹²¹ Scholten anerkendte dermed at de frie afrocaribiery var fastholdt i en stilling af "intern eksklusion". Ifølge Scholten var tiden moden til gradvist at "ophæve den Forskiel der for Tiden bestaaer saavel i danske Colonier som i de øvrige mellem de Blanke og Fri-Couleurte".¹²²

Sagen handlede for Scholten ikke kun om forholdene i Dansk Vestindien, men rakte ud over imperiets grænser. Han mente at have fundet opskriften på hvordan man kunne håndtere den etniske heterogenitet i Caribien gennem nye metoder for inklusion af medlemmer i staten. Da

¹¹⁷ Brandkorpssets oprettelse blev godkendt af Frederik VI, 20. april 1818. GTK. IK. VJ: Nr. 293 1818.

¹¹⁸ Olsen (2010), 226.

¹¹⁹ Olsen (2007), 391, 398.

¹²⁰ Han levede endda i fast forhold med Anna Heegaard, en fri afrocaribisk kvinde. Garde (1958), 27-28; Hall (1976), 67.

¹²¹ GTK. IK 427. MP: Scholten, "De vestindiske Coloniers Forfatning", 1827, upag.

¹²² *Ibid.*

denne udfordring gjaldt for alle kolonimagter antog han, at hans politik ville sætte et eksempel for andre imperier og gøre det danske imperium til fortrøp blandt de civiliserede stater.

Scholtens vision var at skabe et nyt inkluderende statsborgerbegreb hvor frie afrocaribiere kunne indtræde i statsfællesskabet på mere lige vilkår end hidtil. Visionen indebar ligesom Bentzons tanker en idé om 'fødslen' af et nyt frit afrocaribiske subjekt, dvs. en myndig, loyal og fornuftig medborger. Hans tanker var ikke rundet af humanitære idealer, men en nødtvungen vilje til 'købslåen' omkring kriterierne for inklusion og eksklusion. Man måtte "lade dem [de frie afrocaribiere] modtage Anledning og Beviser af Hans Majestæts Naade". Det var en del af konceptet, at der ville følge "Troeskab og Hengivenhed" den anden vej.¹²³

Scholten anførte at de caribiske kolonisamfund var under pres fra to sider, der ændrede præmisserne for tidligere tiders afvisning af afrocaribiernes retskrav. Man stod for det første overfor en *lokal* udfordring. De frie afrocaribiere havde gennemgået en "særdeles stor Forandring" med "tiltagende Dannelse og Duelighed...Udmærkelse og Ære".¹²⁴ Det lagde et pres på alle stater for at anerkende deres krav om ligestilling. For det andet var der to år forinden sket en afgørende forandring i forståelsen af, hvad der karakteriserer "de civiliserede Stater" i den *interstatslige* orden.¹²⁵ I 1825 havde Frankrig og Storbritannien anerkendt Haitis suverænitet. Dermed var det lykkedes for et slaveoprør at etablere sig som den første uafhængige sorte republik.¹²⁶ Scholten forudså, at den internationale anerkendelse af Haitis selvstændighed var destabiliserende for hele den caribiske region. 'Civilisation' blev nødvendigvis mere flydende som begreb og pejlemærke i forholdet mellem stater, og mellem stater og deres befolkninger, og udfordrede idéen om at civilisation per definition var lokaliseret i Europa.¹²⁷ Det kunne sprede idéen om, at de caribiske øer kunne frigøre sig, finde deres egen plads i 'civilisationen', og etablere nye politiske centre uafhængige af den transatlantiske forbindelse. Det ville fremstå endnu tydeligere for frie afrocaribiere, at "deres Brødre...i de vestindiske Colonier nægtes de Rettigheder deres Ligemænd nyde som Haytianere" og de ville derfor kræve at "ansees som Borgere, deelagtige i disse Pligter, men ogsaa i disses Rettigheder".¹²⁸ Ifølge Scholten var der altså en

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ Higman (2011), 151. Armitage (2007), 114.

¹²⁷ Om civilisationsbegrebet og anerkendelsen af stater efter Napoleonskrigene: Mazower (2006), 554-555. Om civilisationsbegrebet i Danmark: Horstbøll (1992), 127-135, 146-159 og Nygaard (2009), 38-45.

¹²⁸ GTK. IK 427. MP: Scholten, "De vestindiske...", 1827, upag.

alvorlig fare for, at den nye orden kunne medføre foruroligende forandringer i de frie afrocaribiernes oplevelse af tilhør og han frygtede, at de ville kigge *hinsides* den danske stat.

Scholtens idé var som sagt at imødekomme udfordringen proaktivt ved at tilbyde afrocaribiernes muligheden for en fuldgyldig borgerskabsstatus – dog ikke øjeblikkeligt, men gennem en gradvis proces hvor enkelte borgere kunne kvalificere sig til denne status ved flid og aktivt medborgerskab. Målet var at organisere de frie afrocaribiernes livsverden således, at de enkelte individers motivation til at optimere deres vilkår skærpedes ved at ”indføre Classer eller Gradationer”.¹²⁹ Forslaget indeholdte tre væsentlige ændringer i forhold til den eksisterende orden. Den første ændring var at alle frie borgere, uafhængig af etnisk oprindelse, skulle bære nationalkokarden med den røde farve og det hvide kors. Fornærmelser mod frie afrocaribiernes ville dermed blive sidestillet med fornærmelser mod fædrelandet. Det ville skabe en synlig grænse mellem statsborgere og udlændinge.¹³⁰ Den anden ændring var en hierarkisering af den frie afrocaribiske befolkning i to borgerkategorier – mellem statsborgere med *fribrev* og *borgerbrev*.¹³¹ Gruppen af afrocaribiernes der fortsat skulle indløse de fribreve som indskrænkede deres borgerrettigheder, udgjorde majoriteten. Den anden gruppe skulle bestå af en elite af frie afrocaribiske officerer, fra løjtnanter og opefter, der skulle meddeles borgerbrev og ”ansees fuldkommen og i alle Maader som Dansk Borger i enhver Betydning og Henseende”.¹³² Derudover skulle generalguvernøren have myndighed til at meddele borgerbrev til ”gode og vindskibelige fri Couleure”, som ikke havde høje militære embeder. Det var dog et kriterium at man besad fast ejendom til en værdi af \$5000. Scholten ville skabe ”Danske Borgere... efter Rang og Stilling” med forbillede i den enevældige rangsorden.¹³³ Alt i alt kunne en lille elite blandt de frie afrocaribiernes altså se frem til klar forbedring i deres civile rettigheder. Men det betød også udvidede økonomiske og politiske rettigheder, idet borgerbrevet tillod alle næringsveje – inklusiv embeder i koloniadministrationen - og samtidig gav adgang for repræsentation i de lokale rådgivende borgerråd.

Den tredje ændring var en fastlæggelse af hvor grænsen mellem ”hvid” og ”frikulørt” skulle trækkes. Det havde betydning for hvornår man kunne skifte fra én administrativ statsborgerkategori til en anden. Det fortæller hvornår man forventeligt kunne regnes som fuldstændig ”dansk” medborger, dvs. det definerede danskhedens præcise grænser.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Ibid.* Om rangsorden: Vibæk (1966), 269; Lind (2005), 123, 132-133.

Scholten mente, at en fri afrocaribier kunne finde sin plads i den statslige orden alt efter om han var ”sort”, ”mulat”, ”musti”, ”casti” eller ”fusti”. En fjerdegenerations fri afrocaribier, en såkaldt *fusti*, måtte i en borgerretlig forstand ”ansees som Blank”.¹³⁴ Det ville betyde, at alle afkom af en hvid og en casti administrativt set var ’skuret hvide’ og kunne gøre et legitimt krav på statsborgerskab og borgerbrev.

Det nye klassifikationssystem byggede på et komplekst spil på forskel og lighed, identifikation og fremmedartethed. Alle frie afrocaribiere skulle ganske vist anerkendes som danske borgere, men ’danskheden’ havde stadig etniske undertoner som virkede forskelsættende og udmøntede sig i to sæt af rettigheder. Man fastholdt altså et ’farvet’, pluralistisk borgerbegreb, som blev ordnet hierarkisk. ”Frikulørte” figurerede stadig som en særskilt administrativ betegnelse. De var statsborgere, men ikke på samme vilkår; de var danskere, men ikke helt.

Scholten tankte var udtryk for en strategi, der sigtede mod at påvirke den enkelte frie afrocaribiers adfærd. Adgang til borgerskab skulle skabe incitamenter for stræbsomhed og danne fundamentet for en gradvis civilisering af alle frie afrocaribiere. Dette styringsværktøj mistede man ifølge Scholtens logik hvis man indførte den totale ligestilling, som intet efterlod at stræbe efter. De særligt begunstigede frie afrocaribiske statsborgere ville vinde selvagtelse, fordi deres nyvundne ligestilling ikke skyldtes andre omstændigheder end ”paa egen fri Villie grundet Følelse om deres Værd” og ”støttet paa Agtelse mellem dem Selv indbyrdes”.¹³⁵ Det var netop i processen *ben imod* det fulde statsborgerskab, at eliten ud af egen viljes kraft ville skabe sig selv som værdige medborgere. Den grundlæggende tanke bag princippet om den gradvise integration var, at man, modsat den øjeblikkelig inklusion – dvs. bevilling af statsborgerskab til alle på én gang - ville skabe medborgeren *forud* for statsborgeren. Problemet var imidlertid at de frie afrocaribiere allerede havde dannet sig et billede af deres tilhørsforhold til staten, og det stemte ikke overens med det de fik stillet i udsigt.

Scholten reformforslag fra slutningen af 1820’erne og frem repræsenterer en overgang i statens håndtering af etnisk heterogenitet idet klasseforskelle efterhånden blev ligeså vigtige som etniske forskelle i spørgsmålet om hvem der kunne betragtes som danske borgere.¹³⁶ Hierarki skabte orden og sammenhæng i den flerhed af etnicitet og kulturer, som kendetegnede imperiet, og homogeniserede dets heterogenitet. Scholtens strategiske planlægning af forholdet mellem de frie

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Om samme tendens i Britisk Vestindien: Holt (1992), 33; Hall (2002), 115-120.

afrocaribiere og staten illustrerer denne pointe. I lighed med Bentzons brandkorps ville han konstruerede et hierarkisk system, som skulle afspejle samfundets orden, hvor der blev differentieret mellem de forskellige statsborgere og at promovere et rangssystem ved, på én og samme tid, at udvide, kodificere og sammenkæde rang med rettigheder i staten.

Scholten forsøgte med sin afhandling at formulere en, i international sammenhæng overlegen, løsning på det problem som anerkendelsen af Haitis suverænitet havde ført med sig for alle Caribiens imperiemagter. Han forudså, at gennemførelsen af hans initiativer, der sigtede mod ligestillingen af frie eurocaribiere og frie afrocaribiere, ”ville være det første Eksempel af det Slags som hele Vestindien har oplevet”.¹³⁷ Han var sikker på at reformen ville manifestere det danske imperiums omdømme i udlandet: ”Hs. Majestæt vilde blive den Satisfaction og Velsignelse til Deel, at ligesom han var den første der foregik alle Nationer med det store og hædrende Eksempel paa Slavehandelens Afskaffelse” ville han også blive den første til at ”foranledige [at] denne heldbringende Reform, følges af de øvrige Nationers Colonier i Vestindien”.¹³⁸ Den forventede modtagelse i udlandet var altså i sig selv en del af argumentationen for forfatningsændringen.

Det danske imperium blev intet foregangsland. Det blev nemlig overhalet indenom, fordi reformarbejdet ikke førte til resultater før 1830. I 1829 havde de britiske kronkolonier formelt ophævet den retlige forskel på frie eurocaribiere og afrocaribiere, mens Frankrig netop havde sat gang i en reformproces, som i 1833 sikrede de frie franske afrocaribiere ligestilling og civile rettigheder.¹³⁹ Danmark fremstod som alt andet end et foregangsland og det fik indflydelse på forholdene i Dansk Vestindien. I januar 1830 indgav Scholten et reformforslag til kongen, hvis formål var at dæmme op for mulige uroligheder. Han frygtede især at problemerne i Fransk Caribien skulle få en afsmittende, skadelig indflydelse på forholdene i Dansk Vestindien.¹⁴⁰

Scholten's forslag indeholdt en række af de samme punkter, som han introducerede i 1827, med enkelte tilføjelser. Der var overordnet set stadig tale om et skønsbaseret og vilkårligt kvalifikationsprincip for de frie afrocaribieres statsborgerskab.¹⁴¹ Han fastholdt, at et universelt

¹³⁷ GTK. IK 427. MP: Scholten, “De vestindiske...”, 1827, upag.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ Heuman (1981), 56-57; Jennings (2000), 31-36.

¹⁴⁰ GTK. IK 431: Scholten, ”Allerunderdanigst Forslag til en forbedret og mere bestemt Organisation for Deres Majestæts Fricouleurte Undersaatter i de vestindiske Colonier”, 9. januar 1830, upag.

¹⁴¹ *Ibid.*

rettighedsprincip ville ødelægge muligheden for at det fulde statsborgerskab kunne opnås gennem selvdannelse. Hans nye forslag udspecificerede som noget nyt regler for kvinder og børns statsborgerskab samt håndteringen af emanciperede slaver. Kvinder og børns borgerretlige status var i udgangspunktet bestemt af deres underordnede placering i husstandsordenen.¹⁴² For kvinder gjaldt det at de automatisk fulgte deres ægtemand i den borgerkategori, som han tilhørte. Ugifte kvinder skulle klassificeres af generalguvernøren efter uddannelse og status. Børn fulgte deres mødre, men det blev indrettet således at selvom man var borger af første klasse skulle man stadig gøre sig fortjent til borgerbrev. I forhold til slaverne foreslog han, at emancipationsreglerne blev indrettet således, at man gradsdelte opnåelsen af frihed i forskellige værdier ved at ændre på gebyrer for indløsningen af slavernes frihed. Gebyrerne blev udmålt efter om man var blevet frigivet af andre, eller om man selv havde evnet at frikøbe sig. Ved personligt frikøb var gebyrer væsentligt lavere. Det skulle opmuntre flere slaver til gennem egen drift at erhverve sig sin frihed. Man kunne således blive fri på en værdig og en uværdig måde. For det andet foreslog han at indføre et statsborgerligt skel mellem de frifødte og de frigivne, frikøbte eller fremmede.¹⁴³ Det ville imødekomme de frifødte afrocaribieres utilfredshed med at blive betragtet på lige fod med en netop emanciperet eks-slave. Reglerne foreskrev at frigivne, frikøbte og fremmede først kunne optages i første borgerkategori efter den anden generation.¹⁴⁴ Man skulle altså være født som en fri afrocaribier i Dansk Vestindien for at opnå ligestilling med den hvide befolkning. Disse forholdsregler var koloniadministrationens forsøg på del-og-hersk politik. Det handlede om at 'købslå' - at indføre en ny social kontrakt, som tilgodeså den voksende frifødte del af afrocaribierne på bekostning af resten. Men det var også et forsøg på brandslukning. Man ville mindske risikoen for at den reformbølge og voksende rettigheidsbevidsthed, der prægede afrocaribierne i de franske og britiske kolonier ville besmitte det dansk-vestindiske samfund.¹⁴⁵

Kongen godkendte planen ved reskript af 10. april 1830 og den publiceredes i Dansk Vestindien 14. maj 1831. Der blev kort tid efter nedsat en lokal vestindisk kommission, som skulle diskutere hvorledes planen skulle udføres i praksis. Det fremgår imidlertid af sagsakterne at kommissionen ikke iværksatte nogle konkrete tiltag.¹⁴⁶

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ Garrigus (2011), 244-245.

¹⁴⁶ GTK. IK 428: Kopi af kgl. reskript 10. april 1830; GG 2.1.6. Plakatbøger: 14. marts 1831; GG 2.1.6. Plakatbøger: 19. marts 1831; GG. Komm. vedr. de frik. forh.: Forhandlingsprotokol 1831-1832. Se også Rezende (1997), 349-351.

Scholtens reform fik i den hjemlige presse en hård kritik og blev karakteriseret som ”projectmageri” af den værste skuffe.¹⁴⁷ Allerede den 7. februar 1832 pålagde kongen generalguvernøren at nedsætte en ny kommission med det formål at revurdere hvordan man kunne fremme ligestillingen ud fra mere gennemskuelige og kategoriske principper.¹⁴⁸ Den kommission fik en særlig betydning, fordi koloniadministrationen valgte at inddrage de frie afrocaribiere. I mellemtiden havde Storbritannien og Frankrig gennemført den formelle ligestilling uden gradsinddelinger, og Scholtens oprindelige idéer om et klassesdelt borgerbegreb mistede definitivt sin appel som et foregangsprojekt da det i en international kontekst kun kunne tolkes som bagstræberisk.¹⁴⁹

I sit udkast til kommissionen foretog Scholten beredvilligt en vending. Han foreslog at afskaffe det to-delte statsborgerskab, som hidtil udgjorde kernen i hans gradvise integrationsprincip. De frie afrocaribiere skulle nyde status ”med Hans Majestæts blanke Undersætter, hvorved ethvert Spørgsmaal om deres retlige Stilling i Staten sættes uden for Qvæstion”.¹⁵⁰ Han ville afskaffe det hårde etniske kriterium til fordel for et blødere kulturelt kvalifikationskrav: ”Det vilde da derfor være i høieste Grad uretfærdigt om man paa Grund af Farven, som aldrig kan være et Kjendetegn for Menneskers Værd, vilde, at disse [dvs. afrocaribierne] i Staten skulde staae som en underordnet Classe af Indvaanere”.¹⁵¹ Scholten forklarede sin kovending med henvisning til tidens ånd hvor man foretrak at gennemsigtige grundprincipper lå til grund for forholdet mellem stat og subjekt.¹⁵² Derudover henviste han mere prosaisk til at antallet af frie indbyggere med afrikanske rødder var steget til 71,7%.¹⁵³ Scholten mente altså pludselig, at kultur skulle udgøre den forenende kraft på tværs af etniske forskelle og danne basis for samhørighed. Men ’kultur’ kunne dog også mobiliseres til fortsat diskrimination. Scholtens forslag var reelt et forsøg på at finde en mellemvej mellem den hidtidige håndtering af de frie afrocaribieres borgerretlige status og de forandringer, som fordrede ligestillingen. Løsningen var indførelsen af borgerretlig ligestilling, men således, at man undgik at tilintetgøre ”det gamle System”.¹⁵⁴ Præcis hvor meget af ”det gamle system”, der skulle leve videre, blev stridsspørgsmålet i den transatlantiske dialog, som kommissionen rummede. Scholten var fortaler for at bevare visse elementer. Han mente, at der fortsat ville være

¹⁴⁷ Hall (1992), 176.

¹⁴⁸ GTK. IK 431: Kgl. reskript 7. februar 1832.

¹⁴⁹ Heuman (1999), 476; Jennings (2000), 236.

¹⁵⁰ GTK. IK 431: Scholten, ”Udkast til allerunderdanigst Forslag angaaende de Fricouleurte”, 18. Marts 1833, upag.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ Tallene stammer fra Hall (1992), 180 (tabel 10.1).

¹⁵⁴ GTK. IK 431: Scholtens rapport til Frederik VI, 18. marts 1833, 6.

enkelte, hvis ”Mangel paa Dannelse og moralsk Følelse maatte kunne gjøre dem uværdige til at nyde lige Rettigheder med Øernes blanke Indvaanere”.¹⁵⁵ Det drejede sig konkret om mennesker som netop var trådt ud af slavestanden samt om fremmede frie afrocaribiere. Det var derfor nødvendigt at opretholde et administrativt skel mellem indfødte og frigivne eller fremmede. Det er interessant at mens indfødte frie afrocaribiere nærmede sig integration og lighed, blev slaver og udlændinge slået sammen i en stilling udenfor det politiske fællesskab, og deres fremmedhed blev dermed styrket. Scholten foreslog at integrere disse grupper gennem en tiårig prøvetid, hvor de skulle holdes under observation og være underlagt gamle særlove. Når prøvetiden ophørte ville skulle der foretages en vurdering om de ”ved deres Moralitet og Cultur ansees værdige til Forfremmelse”. Dette system var ”en Sikkerelse mod slette Subjecters Admission i Borgersamfundet, hvilket maa være lige kjært for Blanke og Friefarvede”.¹⁵⁶ Men for at vise statens vilje til formel af-etnificering af kriteriet for statsborgerskab, skulle den administrative kategori ”frikulørt” erstattes med ”Overgangsklasse”, fordi det første smagte for meget af gammel ”Farve-Fordom”. Man ville undgå at det blev opfattet som gammel vin på nye flasker.¹⁵⁷

I den efterfølgende behandling delte fronterne sig i to fløje. På den ene fløj stod flertallet af de eurocaribiske borgere i Dansk Vestindien, de to chefer for de frie afrocaribiske brandkorps, og statsadministrationen i København, som alle støttede forslaget. De kunne ikke ”finde et fyldestgørende Beviis imod Nødvendigheden af en Skranke og gradviis Overgang fra Slavestand til fuldkommen Borgerrettighed”.¹⁵⁸ Derimod ønskede de, at den tiårige prøvetid skulle nedsættes til fem år, en ændring, som Scholten indskrev i det endelige forslag til kongen.¹⁵⁹ På den anden fløj stod de fleste frie afrocaribiere og et mindretal af eurocaribiere, som gennem kommissionerne modsatte sig ”enhver Distinction mellem Blanke og Fricouleurte eller imellem disse indbyrdes”.¹⁶⁰ Kommissionen i Frederiksted beskyldte koloniadministrationen for dobbeltspil. De modsatte sig idéen om prøvetider, fordi man efter udståelsen af prøveperioden ikke kunne gøre krav på bor-

¹⁵⁵ GTK. IK 431: Scholten, ”Udkast...”, 18. marts 1833, upag.

¹⁵⁶ GTK. IK 431: Scholtens rapport til Frederik VI, 18. marts 1833, 12.

¹⁵⁷ *Ibid.*, 14; GTK. IK 431: Scholten, ”Allerunderdanigst...”, 7. juli 1833, upag.

¹⁵⁸ GTK. IK 431: Scholtens rapport til Frederik VI, 18. marts 1833, 9.

¹⁵⁹ GTK. IK 431: Betænkninger til forestilling, 7. juli 1833, nr. 1 (Søbøtke), 2 (Mouritzen), 3 (Sommer), 4 (Oxholm), 5 (Koefoed), 8 (St. Croix borgerråd), 9 (De Nully), 10 (Andreson), 11 (Hoffman), 14 (Smith), 15 (Petersen), 18 (Kgl. råd, St. Thomas), 20 (Magens), 21 (St. Thomas borgerråd), 22 (St. Jan), 23 (Stakemann), 23 (Usher); Se også *Collegial-Tidende* (26. april 1834), nr 17, 295-298. For det endelige forslag: GTK. IK 431: Scholten, ”Allerunderdanigst Forslag til endelig Bestemmelse for Deres Majestæts Frie-Couleurte Undersaatters borgerlige Stilling i Colonierne”, 7. juli 1833, upag.

¹⁶⁰ GTK. IK 431: Scholtens ekstrakt af betænkningerne, 7. juli 1833.

gerskab gennem universelle regler, men var underlagt en række autoriteters vilkårlige vurdering:

Placing us on a level with His Majesty's white Subjects, is but an Act of Justice, and [it] would therefore be solely attributed to that Ill fated Prejudice, if on account of Colour (: which ought never to be taken as a distinguishing Mark of Man's real Worth :) we should be kept in a subordinate Class in the Community.¹⁶¹

De frie afrocaribiere var modstandere af at borgerretten var noget man måtte gøre sig fortjent til. De gjorde sig til talsmænd for et rettighedsfællesskab som kunne skabe samhørighed trods etniske forskelligheder, og forsøgte at fremme kriterier, der kunne grundlægge et helstøbt statsborgerskab baseret på ens rettigheder og pligter.¹⁶² Inkluderingen af frie afrocaribiere i kommissionerne i begyndelsen af 1830'erne skabte et medierende rum mellem staten og befolkningen. De frie afrocaribiere benyttede aktivt deres nyvundne status til at påvirke imperiets politiske proces indefra. En række vestindiske overretsassessorer bakkede op og mente også at en fortsættelse af diskrimineringen var mod "Ret og Billighed". De anførte desuden, at antallet af frigivne slaver var så småt, at det ikke ville undergrave den sociale orden.¹⁶³

Kongen valgte til sidst et kompromis mellem de to fløje og vedtog indførelsen af prøvetid, men nedsatte den til tre år. Den individuelle værdighedsvurdering skulle efter de tre år foretages af præsten og politimesteren. Alle indfødte frie afrocaribiere skulle derimod "i eet og alt nyde lige Rettigheder med de Blanke".¹⁶⁴ I indledningen til loven af 14. april 1834 beskrives at der var tale om en ny social kontrakt mellem staten og den frie afrocaribiske befolkning. De fik borgerlige rettigheder mod at staten til gengæld kunne vente at de "med Iver og Troskab...opfylde alle borgerlige Pligter".¹⁶⁵ Klarere kunne det ikke siges: Staten skulle styrkes gennem integration af den frie afrocaribiske befolkning. Loven var særligt en sejr for de indfødte frie afrocaribiere. Derimod blev frigivne slaver og immigranter fastholdt i en underlegen retsstilling som "borgere på prøve".¹⁶⁶

¹⁶¹ GTK. IK 431: Frie afrocaribieres betænkning til forestilling, 7. juli 1833, nr. 17.

¹⁶² Se de frie afrocaribieres betænkninger samme sted: Nr. 16 (Christianssted), 17 (Frederikssted), 26 (St. Thomas). Se også nr. 25 (Kjellerup).

¹⁶³ GTK. IK 431: Betænkning til forestilling, 7. juli 1833, nr. 6 (Fæster), 7 (Keutsh) og 19 (Berg).

¹⁶⁴ Se statens officielle lovbegrundelse i *Collegial-Tidende* 17 (1834), 293.

¹⁶⁵ GTK. IK 431: Forordning af 18. april 1834.

¹⁶⁶ *Ibid.*, §2 og §5.

3.2 "Belønnet for deres Møie og Stræbsomhed": Emancipationen og det nye menneske 1827-1848

Formålet med dette afsnit er at analysere de vigtigste tanker, der lå til grund for administreringen af overgangen mellem slave og fri borger i Dansk Vestindien. Overgangen fra slave til fri er en interessant indgang til at undersøge kriterierne for inklusion af medlemmer i staten. Var slaver overhovedet i stand til at blive medborgere? Overvejelserne kredsede om hvilke minimumskrav man som menneske skulle leve op til for at blive begunstiget af rettigheder som borger i et samfund – et fænomen som Uday Mehta har beskrevet som det "antropologiske minimum". Sådanne overvejelser spillede en stor rolle i den tids håndtering af ambivalensen mellem idealet om universelle rettigheder på den ene side, og interessen om at opretholde forskelle på den anden side.¹⁶⁷

I forskningen beskrives de sidste to årtier inden slavernes emancipation i 1848 ofte som en overgangsfase, hvor slaverne bevægede sig fra en status som 'slaver som ejendom' til 'ejendom med menneskelige egenskaber'.¹⁶⁸ Det kom konkret til udtryk i en gradvis bedring af deres retsstilling og slaverne blev rettighedsbærende subjekter – dog uden frihed og stadig underkastet den imperialistiske ledelseslogik. Det skabte en ambivalens i slavernes stilling: På den ene side blev de fastholdt i en kategori af fremmedhed og mindreværd, mens de på den anden side blev anerkendt for deres potentiale som medborgere.¹⁶⁹

I sin afhandling af 1827 formulerede Peter von Scholten de tanker som blev fundamentet for den gradvise emancipation af slaverne indtil forordningen af 28. juli 1847. Han bemærkede, at slaverne havde gennemgået en "mærkelig Forbedring" og forklarede det med de danske koloniers "humane og milde Bestyrelse". Samtidig afviste han dog de nye "cosmopolitiske Ideer", hvis grundholdning var at slavernes fejl og laster var et resultat af slaveriet.¹⁷⁰ Scholten afviste at en øjeblikkelig emancipation var at foretrække, da slaverne ikke ville være i stand til at varetage deres egen frihed fra det ene øjeblik til det andet. Han foreslog i stedet at ændre på samfundets institutioner således, at der "åbnes Negerne en Vei for at kunne ved ufortrøden Flid og Arbeide have Udsigt til at see sig ved at kunne købe deres Frihed, belønnet for deres Møie og Stræbsomhed".¹⁷¹ Idéen var at stræbsomme individer som et bevis på deres værdighed, kunne erhverve sig deres frihed. Forslaget

¹⁶⁷ Mehta (1997), 63.

¹⁶⁸ Olsen (2001), 34-37, 47-48. Se også: Lawaetz (1940), 154-159; Vibæk (1966), 270ff.; Olsen (1983), 314; Hall (1992), 191ff.; Jensen (2009), 119-123.

¹⁶⁹ Om denne "midt-imellem" stilling som et kendetegn ved koloniale diskurser: Bhabha (1997), 153-156.

¹⁷⁰ GTK. IK 427. MP: Scholten, "De vestindiske Coloniers Forfatning", 1827, upag.

¹⁷¹ *Ibid.*

var ikke en egentlig emancipationsplan, for der var ingen intention om at afskaffe slaveriet som sådan. Det nye bestod dog i, at staten fra da af havde formuleret en forestilling om, at en slave kunne arbejde sig ud af slaveriet og ind i statsfællesskabet. Scholtens forslag indeholdt indførelsen af arve- og ejendomsret for slaver, samt at fremme det monogame ægteskab blandt slavebefolkningen. Målet var på den ene side at fremme slavebefolkningens reproduktion som var præget af nedgang, men også at promovere en kristen livsførelse.¹⁷²

Den britiske emancipation fremrykkede imidlertid behovet for en egentlig emancipationsplan i Dansk Vestindien. Den 31. juli 1834 fejrede 750.000 tidligere slaver deres frihed i Britisk Vestindien. Det medførte frygt for uro i de danske besiddelser.¹⁷³ Den endelige emancipationslov i Storbritannien var endt med et kompromis mellem repræsentanterne fra anti-slaveri selskabet og den vestindiske lobby. Som erstatning for den tabte ejendom havde slaveejerne modtaget en kompensation på £20 millioner af den britiske stat.¹⁷⁴ Den britiske emancipation kom til at danne præcedens for de andre kolonimagter i Caribien og allerede i 1834 indsendte Scholten en emancipationsplan for Dansk Vestindien.¹⁷⁵ Fra da af var det ikke længere et spørgsmål om slaverne skulle emanciperes, men *hvornår* og *hvordan*.

I planen udtrykte Scholten frygt for ”de Virkninger som Emancipationen af de britiske Slaver forventeligen ville medføre for vort Colonial System”.¹⁷⁶ Han anerkendte behovet for at frigøre slaverne, men ønskede samtidigt at bevare plantagesamfundet i Vestindien. Scholtens emancipationsplan byggede ikke på den britiske variant, men på den spanske *coartacións* model. Denne model havde også været foretrukket af mange koloniale embedsmænd i det britiske imperium.¹⁷⁷ Ifølge den spanske model skænkedes slaverne en 1/6 frihed gennem en fridag. Søndage var allerede friholdt plantagearbejde og blev primært brugt på søndagsmarkeder, som for slaverne var en mulighed for at skabe sig et selvstændigt livsgrundlag.¹⁷⁸ Den ekstra fridag kunne bruges til at tilbyde sin arbejdskraft mod løn eller til at sælge egne produkter på det lokale marked. Hver tolvte måned ville slaven have mulighed for at frikøbe sig endnu en ugentlig fri arbejdsdag af sin ejer indtil den totale frihed var opnået. Forudsætningen for denne models udførelse var tildeling af retten til frikøb og ejendomsret.¹⁷⁹ Denne emancipationsvej

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ Hornby (1980), 248.

¹⁷⁴ Heuman (1999), 476-477; Higman (2011), 153.

¹⁷⁵ GTK. IK 432: Scholten, ”Udkast til Emancipationsplan”, 13. oktober 1834.

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ Heuman (1999), 476. Holt (1992), 45.

¹⁷⁸ Hall (1980), 28-29.

¹⁷⁹ GTK. IK 432: Scholten, ”Udkast...”, 13. oktober 1834.

forhandlede en position mellem en indre modsætning i det vestindiske plantagesamfund: At staten på én og samme tid forsvarede menneskeretten (slavers ret til frihed) og ejendomsretten (plantageejernes ejendomsret over sine slaver) som ukrænkelige størrelser. Men med staten i rollen som mægler ville man komme overens med et ønske om økonomisk *kontinuitet* selvom man igangsatte politisk *diskontinuitet*.

Scholtens emancipationsplan blev kun gradvist implementeret over de følgende ti år.¹⁸⁰ Det skyldtes at den britiske emancipation ikke førte til slaveopstande samt at Britisk Vestindiens sukkerproduktion og andel på markedet dalede drastisk.¹⁸¹ Til gengæld blev den centrum for en principiel debat om præmisserne for slavernes inklusion som fuldgyltige borgere i staten. Scholtens gradvise emancipationsmodel havde fortalere i både metropolen og i kolonien. De argumenterede ikke udelukkende ud fra økonomiske betragtninger, men opfattede i ligeså høj grad frigørelsen som et moralsk projekt der skulle plante civiliserede normer i slavebefolkningen. For det første ville man skabe en mekanisme, der kunne belønne ”Flid og Sparsommelighed” og fremme ”Selvstændig Virksomhed”.¹⁸² For det andet tjente adgangen til markedet og lønarbejdet som ”et Opdragelsesmiddel, hvorved den Ufrie skulde modnes for en anden Tingenes Orden, i hvilken han ved siden af Frihedens Fordele skal bære dens Byrder” og dermed undgå at andre medborgere til last.¹⁸³ For det tredje ville man promovere borgerligt kristne kernefamilier, som var vigtig for samfundets moral og for befolkningens reproduktion.¹⁸⁴

Da slavernes frigørelse blev en reel mulighed var det påtrængende for staten at tage stilling til og klargøre grænserne mellem slave og borger. En formue blev fastsat som formel grænse. Men Scholten og hans støtter pegede også på nødvendigheden af andre kriterier. Det centrale i den gradvise emancipationsmodel var troen på, at slaven kunne danne sig selv som borger, hvis blot staten tilbød de rette incitamenter. Den hvilede på en antagelse om, at man kunne fremme en god borgerlig etik og livsførelse, og derved beskytte samfundet og det enkelte menneske mod frihedens skadelige kræfter og undgå voldelige forstyrrelser i det imperiale økonomiske system. Det var en mere åben tilgang overfor slavernes evner til forandring end førhen. I modsætning til den

¹⁸⁰ Hornby (1980), 249-251; Olsen (2001), 37.

¹⁸¹ Drescher (2010), 133.

¹⁸² GTK. IK 432: Scholten, ”Udkast...”, 13. oktober 1834. Vestindisk regerings redegørelse i *Ny Collegial-Tidende* 12 (1844), 233.

¹⁸³ Den vestindiske regerings svar til plantageejerne trykt i *Ny Collegial-Tidende* 12 (1844), 241-244. GTK. IK 429: Ekstrakt af Friks betænkning til kommissionen af 13. november 1834.

¹⁸⁴ *Ibid.*

britiske emancipations forkæmpere mente man i den danske administration, at civilisering var muligt *indenfor* rammerne af slaveriet.¹⁸⁵

I modsætning til omgangen med de frie afrocaribiere kunne man ikke benytte militsen som borgerskabende institution. Derfor kom retten til frihed og borgerskab til at afhænge af den enkelte slaves formåen på markedet. Kun gennem evne til kapitalakkumulering og selvforsørgelse kunne man udtræde af slavestanden og indtræde i det borgerlige samfund. Markedet blev altså tillagt en medborgerdannende funktion hvor det var op til den enkelte at gribe chancen og bevise sit værd. Først fra begyndelsen af 1840'erne fik koloniadministrationen en ny subjektdannende institution: Landskolerne. Formålet med disse skoler var at sørge for "de Ufries Optagelse som moralske Væsener og gode og nyttige Medlemmer af Samfundet". Men skolerne blev langsomt opført og havde ingen betydning for overgangen mellem slave og borger.¹⁸⁶

For at imødekomme kritik fra plantageejerne italesatte J.S. Møsting, én af Scholtens støtter i København, emancipationen som en parallel til stavnsbåndets ophævelse. Han fremhævede hvordan denne historiske erfaring beviste at godgørende statsindblanding i traditionelle herretjener forhold og aktiv social ingeniørkunst kunne føre positive udviklinger med sig. Den frie bondestand blev brugt som et billede på hvad slaven med tiden kunne udvikle sig til og bevidnede dermed, at staten formåede at danne borgere ud af tidligere ufrie mennesker uden at samfundets velfærd var blevet sat over styr.¹⁸⁷

Men den gradvise emancipation rejste også en række udfordringer. Plantageejerne frygtede, at de ville miste deres bedste arbejdskraft samt at de frigivne slavers manglende religiøse og moralske dannelse kunne føre til "Uordener, Lediggang, og Coloniens Ruin".¹⁸⁸ Kolonistyrets udfordring bestod i at forene emancipation med en fortsat plantageproduktion. Denne udfordring blev imødekommet med nye former for arbejdstvang og nye disciplineringsmidler. Man foreslog love mod løsgænger og arbejdspligt for alle frie borgere uden formue

¹⁸⁵ For den britiske emancipationsidé: Holt (1992), 13-53; Porter (1999), 206-211.

¹⁸⁶ GTK. IK 429: Scholten, "Forbedring i Øens Kirke- og Skolevæsen", 6. maj 1838, 186; Johansen (2008), 106-109; Lawaetz (1940), 153.

¹⁸⁷ J.S. Møsting kaldte Scholtens plan for en "ønskelig Overgang fra Slaverie til borgerlig Frihed". GTK. IK 427. MP: Møsting, "Allerunderdanigst Betænkning. Angaaende nogle i Forslag bragte Bestemmelser med Hensyn til Slavernes Stilling og Kaar paa de Vestindiske Øer", 18. november 1834, upag.

¹⁸⁸ Plantageejernes stilling er rapporteret i *Ny Collegial-Tidende* 12 (1844), 236. GTK. IK 429: Mouritzens og Rosenørns betænkninger, 10. juli 1834 samt "Allerunderdanigst Forestilling" fra kommission af 13. november, 1834. GTK. IK 430: S.C. Sarauws petition til Christian VIII af 31. november 1840. Samt planternes svar samme sted på kongens forslag, november 1840.

eller fast stilling.¹⁸⁹ Man var ikke interesseret i at skabe en stor omvandrede almuebefolkning. Regeringsråd Mouritzen forudså at disse love ville fremme emigrationen af en farlig fattigdomsgruppe og ”Landet derved befries for endeel skadelige Subjecter”.¹⁹⁰ Derudover ville det behændigt løse et arbejdsudbudsproblem, som emancipationen skabte, fordi de frigjorte kunne tvinges til at tage lønarbejde på plantagerne. En andet problem drejede sig om hvilke kategorier, der skulle kendetegne slaven efter emancipationen. Det blev foreslået at afskaffe ’slave’ betegnelsen og indføre ’tjeneste’ eller ’tyende for livstid’ i stedet for, som var velkendte billeder hentet i metropolen.¹⁹¹ Der var altså ikke tale om at fremme den sociale mobilitet, men at fastholde en tilstrækkelig stor ubesiddende arbejdsstyrke som ville tjene i sukkerplantagerne.

Scholtens idé om at påvirke slaverne gennem incitament er udtryk for en strategi der forsøgte at påvirke slaverne gennem deres fornuft. Han var klar over at den gradvise emancipation givetvis var et økonomisk selvmord, men at anerkendelsen af slaverne som fornuftsvæsener var nødvendig.¹⁹² Ifølge B.W. Higman prægede samme kurs mod ’kreativ destruktion’ den britiske emancipation: På én gang en samfundsnedbrydning og -opbygning.¹⁹³ På den ene side handlede man i modstrid med økonomiske interesser, men på den anden side dannede man grundlaget for et skifte i magtrelationen mellem administration og individ, hvor fornuften trådte ind som målet for magtudøvelsen i stedet for den disciplinerende tvang. Hensigten var at forme den enkelte slave som medborger *forud* for den frie borger. Styringslogikken udtrykte en ændring i billedet af slavernes fremmedartethed. Der blev lagt mindre vægt på biologisk determinisme og mere vægt på kulturel konstruktivisme og dannelse.¹⁹⁴ Ved at åbne for selvkøb af frihed fremmede man incitamentet til foretagsomhed, hvorved man forestillede sig at resultatet ville blive et nyttemaksimerende individ og en selvforsørgende borger. Grundtanken var, at hvis man kunne tage vare på sig selv, og forvalte sin frihed på fornuftig vis, kunne man også tage vare på almenvellet. Afviklingen af slaveriet gennem gradvis emancipation var altså en subjektiveringsproces, der ville føde en ny borger.

¹⁸⁹ GTK. IK 432: Scholten, ”Udkast...”, 13. oktober 1834.

¹⁹⁰ GTK. IK 429: Mouritzens betænkning, 10. juli 1834 til kommission af 13. november, 1834.

¹⁹¹ GTK. IK 432: Scholten, ”Udkast...”, 13. oktober 1834. Samt Scholtens redegørelse i *Ny Collegial-Tidende* 12 (1844), 254.

¹⁹² GTK. IK 432: Scholten, ”Udkast...”, 13. oktober 1834; ”Allerunderdanigst...”, 13. november, 1834. Samt Scholtens redegørelse i *Ny Collegial-Tidende* 12 (1844), 246-247, 253.

¹⁹³ Higman (2011), 154.

¹⁹⁴ For eksempler på biologisk racisme: Simonsen (2003a), 272.

Men man forestillede sig, at denne borger ville fortsætte med at arbejde på plantagerne som hidtil.¹⁹⁵

Den omhyggeligt gennemtænkte gradvise emancipation nåede imidlertid ikke til fuld udførelse. I 1847 valgte Christian VIII at indføre en hybrid mellem den britiske og den scholtenske emancipation. Han vedtog at alle nyfødte børn ville være frie fra fødslen, mens resten af slavebefolkningen måtte vente i yderligere tolv år.¹⁹⁶ Ordningen varede imidlertid blot ét år. I juli 1848 samledes 8.000 slaver foran generalguvernørens hovedkvarter og fremtvang proklamationen af den øjeblikkelige emancipation, som efterfølgende blev sanktioneret i metropolen. Allerede i 1849 blev der dog indført en modforanstaltning, som bandt de tidligere slaver til plantagerne gennem årlige arbejdskontrakter.¹⁹⁷

3.3 Delkonklusion

I analysen ovenfor har jeg identificeret de historiske omstændigheder som muliggjorde, at der blev dannet åbninger og sprækker i den danske imperiale orden, og hvordan det åbnede op for reformer af kriterier for inklusion i staten. Ved at anvende en imperial analyseramme har jeg opnået to vigtige erkendelser i relation til udviklingen af forholdet mellem stat og borger i det danske imperium.

Den første erkendelse er, at ligestillingen mellem euro- og afrocaribiere ikke primært var et resultat af én persons (Scholtens) humanitære sindelag. Det har ellers været den gængse opfattelse i kolonihistorien at beskrive afrocaribiernes opnåelse af borgerrettigheder som Scholtens skaberværk - gennemsyret af hans idealer om egalitarisme og målbevidste reformånd.¹⁹⁸ Det interessante er naturligvis ikke at afsløre hvorvidt Scholten var opportunist snarere end idealist. Det interessante er at kunne vise hvordan udviklingen mod retslig ligestilling for subjekter i Dansk Vestindien blev formet i et *samspil* mellem aktører fra centrum og periferi indenfor imperiet. Tre forhold er særligt interessante: 1) uenighederne som herskede indenfor metropolen; 2) spændinger mellem statens repræsentanter i koloni og metropol; samt 3) den rolle som periferiens underklasse formåede at spille i spørgsmålet om borgerskab.

Med hensyn til de interne uenigheder som herskede i metropolen har jeg vist hvorledes kongen måtte balancere mellem modsatrettede anbe-

¹⁹⁵ Jf. noterne 190 og 191.

¹⁹⁶ GTK. IK 435: "Allerunderdanigst Betænkning og Forestilling angaaende Emancipationen af de Ufrie paa de dansk-vestindiske Øer", 26. juli 1847. Med kgl. resolution af 28. juli 1847.

¹⁹⁷ Hornby (1980), 263, 278-285.

¹⁹⁸ Hall (1976), 65, 67; Green-Pedersen (2009), 168.

falinger fra to centrale institutioner: Generaltoldkammeret og Danske Kancelli. Jeg har argumenteret for, at forskellene bundede i disse institutioners forskellige opfattelser af hvordan etnisk heterogenitet blandt statens subjekter skulle håndteres: Gennem forskelsbehandling (imperialistisk logik) eller gennem ligebehandling (helstatslig logik). Kongen valgte til stadighed kompromisets vej og undgik dermed at tage klart stilling til dette meget fundamentale spørgsmål. Pragmatismen var et udslag af de mange økonomiske og magtpolitiske forhold der var at tage hensyn til - både på øerne og i omverdenen. Man endte derfor med nogle ambivalente løsninger hvor de afrocaribiske subjekter opnåede en vis frihed og ligeberettigelse, men ikke et fuldgyldigt statsborgerskab. Dilemmaet mellem idealer om universelle rettigheder overfor socio-økonomiske interesser blev ikke løst.

Med hensyn til udvekslingen mellem metropol og koloni har jeg vist hvorledes kolonistyret forsøgte at forsyne kongemagten med løsningsmodeller til ovennævnte dilemma. Scholtens forslag søgte på én og samme tid at tilgodese metropolens og samtidens idealer om universelle rettigheder, hensynet til Danmarks internationale omdømme, presset fra begivenheder i de britiske og franske imperier samt plantageøkonomiske interesser. Koloniens aktører prægede dermed i høj grad de muligheder og det handlerum, som metropolen agerede indenfor når den skulle fastlægge rammerne for inklusion i staten og tage stilling til hvad der skulle til for at opnå borgerskab. Metropolens endte således med at antage en gradvis integrationsmodel for indlemmelse af individer i staten. Jeg har desuden vist, at den gradvise emancipation af slaver og den langsomme reform af statsborgerskabet for frie afrocaribiere ikke kun var udtryk for en økonomisk motiveret forhaling. Idealier om at fostre medborgerskab spillede også en rolle. Dermed mener jeg at have nuanceret billedet og bygget bro mellem to poler i den nuværende forskning: Kilderne vidner om, at *både* idealer om frihed og økonomiske interesser var på spil, og at Scholten forsøgte at definere en pragmatisk mellemvej for staten.

Sluttelig har jeg påvist hvordan afrocaribierne, til trods for deres ringe formelle magt, formåede at præge diskursen og beslutningerne i metropolen på et kernepunkt i statens identitet, nemlig i fastlæggelsen af kriterier for medlemskab i staten. Petitionen af 1816 og deltagelsen i kommissionen i 1833 var både et oprør mod den daværende tilstand i kolonien, og et forsøg på at vinde anerkendelse for de frie afrocaribiernes tilhørsforhold til staten. Analysen har peget på den rolle som spændinger mellem status og identitet kan betyde i en stat. Der er ikke uden videre overensstemmelse mellem det at være statsborger og det at være medborger. Denne spænding inkarnerede de frie afrocaribiere, som efter Napoleonskrigene nægtede at indordne sig under det danske

imperiums regelsystem og afslog at tage del i de statsborgerlige pligter. Konflikten mellem deres juridiske status i imperiet og deres oplevelse af tilhør udmøntede sig i første omgang ikke i opfyldelsen af afrocaribiernes krav. Men det ændrede sig. Deres demografiske vækst tippede balancen mellem frie eurocaribiere og afrocaribiere. Endvidere truede udviklingen i andre stater både sikkerheden og det sociale og etiske system i imperiet, såvel som imperiets stilling i den interstatslige orden. Derfor er det et eksempel på hvordan staten kunne udfordres fra periferien og fra neden og må forstås i en imperial kontekst. De frie afrocaribiere krævede ligestilling og skubbede på for en statsudvikling i dybden. De rejste en debat som udkrystalliserede konkurrerende styringslogikker og påvirkede fundamentale spørgsmål om statsborger-skab. Kolonistyret var til sidst villig til at give efter for at sikre imperiet ny legitimitet.

Den anden vigtige erkendelse som jeg kan uddrage af ovenstående kapitel er, at ændringer i imperiets interne forhold og relationer blev formet i vekselvirkning med udviklingen i omverdenen. De strømninger som kendetegnede den imperiale verden efter Napoleonskrigenes ophør ledte til ændringer i det danske imperiums indre forhold. Omverdenen spillede også en betydelig rolle i aktørernes bevidsthed når de fremførte og argumenterede for deres reformforslag, og det gjaldt i høj grad om at positionere det danske imperium blandt andre.

4. Imperiet slår igen: Dansk Vestindiens indflydelse i Danmark og Dansk Guinea

I dette kapitel undersøger jeg hvordan forholdene og reformprocessen i Dansk Vestindien påvirkede debatten om forholdet mellem stat og subjekt i og på tværs af andre af imperiets dele.

4.1 Dansk Vestindien og debatten om slaveriet i de rådgivende stænderforsamlinger i 1830'erne og 1840'erne

I dette afsnit behandler jeg debatterne omkring slaveriets ophævelse i Dansk Vestindien i de rådgivende stænderforsamlinger i 1830'erne og 1840'erne. Jeg vil undersøge hvorledes forholdet mellem stat og subjekt blev artikulert i de rådgivende stænderforsamlinger. Debatten om det koloniale slaveri giver et indblik i metropolens politiske forestillinger om forholdet mellem stat og individ, og hvordan disse blev påvirket og formet af globale begivenheder og forandringer.

Den hidtidige forskningslitteratur har argumenteret for, at debatten i stænderforsamlingerne om "[l]andets tropiske kolonier udelukkende blev betragtet ud fra en økonomisk synsvinkel".¹⁹⁹ Jeg viser imidlertid

¹⁹⁹ Citat fra Hornby (1980), 252. Se også Lawaetz (1940), 160; Jensen (1934), 142, 608-611; Vibæk (1966), 281-282; Bentzen (1976), 103-105; Degn (1984), 473-476.

at imperiet ikke blot var et økonomisk, men også et moralsk rum. Slavedebatten handlede i høj grad om hvordan fremtidens danske stat skulle se ud, om hvilken form den skulle tage, og hvad der skulle udgøre dens formål. Forskellige statsformer blev diskuteret: Skulle det danske imperium være et helstatsligt rige med lighed mellem metropol og koloni? Skulle man opretholde den imperialistiske praksis med at differentiere mellem etniske grupper? Eller skulle man helt opgive kolonialismen, og i stedet forsøge at etablere en nationalstat?

4.1.1 Oversigt over slavesagen i stænderforsamlingerne

Allerede første gang den nyvalgte stænderforsamling trådte sammen i Roskilde i 1835 rejste grev F.A. Holstein et ”Forslag til Neger-slavernes aldeles Frigivelse paa de Danske Vestindiske Øer”.²⁰⁰ Holstein blev forsikret om at regeringen allerede havde taget indledende skridt i retning af en ændring i forholdene på øerne og han trak derfor sit forslag tilbage.²⁰¹ Selvom Holsteins forslag ikke førte til videre debat i stænderforsamlingen, er det centralt fordi det var det første forsøg fra et medlem af statens nye politiske institution på at påvirke de koloniale forhold. Desuden indeholdt forslaget en række antagelser som blev indflydelsesrige i 1840’erne. Holstein kom ikke til at virke yderligere for slavesagen da han døde i 1836.²⁰² Til gengæld kom forbindelserne mellem en lille gruppe danskere fra den intellektuelle og liberale elite og det nystiftede *British and Foreign Anti-Slavery Society* (BFASS) til at spille en væsentlig rolle for det videre forløb.

Med emancipationen i Britisk Vestindien i 1833 havde den abolitionistiske bevægelse i Storbritannien sejret, men samtidigt mistet sin eksistensberettigelse. Den var derfor nødt til at reformulere sit projekt hvis den fortsat skulle gøre sig gældende. Bevægelsen tog derfor initiativ til en udbredelse af den humanitære indsats til andre lande. I 1839 blev BFASS grundlagt med dét mål at ophæve slaveriet i alle lande ved at støtte lokale pressionsgrupper.²⁰³

Samme år blev kvækeren G.W. Alexander udsendt til København af BFASS. Allerede dagen efter sin ankomst fik han kontakt med professor, C.N. David. Under sit to uger lange besøg fik han audiens hos kronprinsen, hvor han indleverede et bønskrift til Frederik VI, der opfordrede til slavernes fuldstændige emancipation i Dansk Vestindien.²⁰⁴ Det lykkedes ham også at træffe generalguvernør von Scholten. Men det vigtigste udkomme af Alexanders besøg var grundlæggelsen

²⁰⁰ *Roskilde Stænder-Tidende* (RST) (1835), 45.

²⁰¹ RST (1835), 47 (Ørsted).

²⁰² Jørgensen (1980), 516.

²⁰³ Porter (1999), 206-211; Drescher (2009), 267ff.

²⁰⁴ Møde i statsrådet 11/9 1839, *Christian VIII's dagbøger og optegnelser* (1995), 178.

af 'Comiteen for Neger-slavernes Frigivelse'. Inden sin afgang fra København efterlod Alexander en række anti-slaveri skrifter.²⁰⁵

Forbindelsen mellem den danske slavekomite og BFASS fik en række konsekvenser for slavesagens udvikling i Danmark. For det første blev København en del af et transnationalt netværk af aktivister, som udvekslede nyheder og informationer om slaveri og koloniale forhold. For det andet blev stænderforsamlingens politiske arena større og beriget af viden udefra.²⁰⁶ Det var vigtigt for slavesagens udvikling i stænderforsamlingerne, fordi det brød statens monopol på pålidelig information om forholdene i de caribiske slavesamfund. For det tredje lagde BFASS pres på medlemmerne af den danske slavekomite da interessen for slavesagen daledede i årene efter 1839. Den danske slavekomite blev genstand for britisk og international bevågenhed, og dens arbejde blev i 1840'erne nøje rapporteret i *Anti-Slavery Reporter*.²⁰⁷

I årene efter 1839 arbejdede BFASS målbevidst på at udbygge forbindelserne til Danmark. I 1843 rejste Alexander igen til København for at knytte forbindelser til toneangivende meningsdannere fra det københavnske borgerskab og grundlægge et nyt selskab. J.F. Schouw blev den drivende kraft i slavekomiteen. Schouw tilhørte den moderate liberale fløj og havde i 1830'erne været medlem og præsident for stænderforsamlingen i Roskilde.²⁰⁸ Foruden Schouw var medlemmerne præsterne D.G. Monrad, J.-A. Raffard og N.F.S. Grundtvig samt C.N. David.²⁰⁹ De tilhørte alle den veluddannede, urbane middelklasse og var fremtrædende aktører i den voksende offentlige debat i 1830'erne og 1840'erne. Komiteen var ikke dannet for at fremme en folkebevægelse, men for at virke igennem stænderforsamlingerne.²¹⁰

Schouw tog initiativ til udgivelsen af Alexanders politiske skrift, *Om den moralske Forpligtelse til og det hensigtsmæssige af strax og fuldstændigt at ophæve Slaveriet i de dansk-vestindiske Colonier*, i 1843. Skriftet blev udgangspunktet for slavedebattens genoptagelse i stænderforsamlingerne. I sin kritik af den danske regerings kolonipolitik trak slavekomiteen på Alexanders argumenter om, at slaveriets ophør, kombineret med uddannelse og promovering af borgerlige værdier såsom ægteskab og kristen livsførelse, ville være den eneste bæredygtige strategi for at

²⁰⁵ Bugge (2003), 68-69. Her indgik bl.a. T.F. Buxtons *The African Slave Trade* (1839).

²⁰⁶ Kampen for slaveriets afskaffelse førte til udviklingen af verdens første moderne transnationale aktivistnetværk: Keck & Sikkink (1998), 39. Om BFASS og Alexanders forbindelser i Sverige, Holland og Frankrig: Ekman (1976), 228; Jennings (2000), 144; Drescher (2009), 280-83.

²⁰⁷ Bugge (2003), 126, 129.

²⁰⁸ Vammen (1984), 28.

²⁰⁹ *RST* (1844), 659. Bugge (2003), 103-107.

²¹⁰ Bentzen (1976), 71-73; Bugge (2005), 165

opretholde kolonien²¹¹ Ved at fremvise alternativer til slavearbejde argumenterede de for, at slaveriets ophævelse ikke ville kompromittere, men tværtimod styrke kongerigets politiske og økonomiske position, og knytte staten sammen til én moralsk enhed.

I 1844 forsøgte slavekomiteen at rejse sagen i Roskilde stænderforsamling. 23. oktober modtog forsamlingen et andragende fra C.N. David og slavekomiteen om ”snarest muligt at iværksætte Negerslaveriets fuldkomne Ophør paa de danske vestindiske Øer”. Ved samme lejlighed modtog forsamlingens medlemmer et eksemplar af Alexanders førnævnte skrift.²¹² Forslaget var en kritik af regeringens idé om den gradvise emancipation. David slog fast at slaveriets øjeblikkelige afskaffelse var et anliggende, der var ”dyrebar og hellig” for alle medlemmer af stænderforsamlingen, som ”Menneske, Christen og Statsborger”.²¹³ Det blev enstemmigt besluttet at nedsætte en undersøgelseskomite. Men komiteen endte med at afvise forslaget fordi den manglede oplysninger om vestindiske forhold.²¹⁴

Slavekomiteens medlemmer opgav imidlertid ikke sagen og benyttede tiden indtil næste forsamling til at indsamle flere informationer om slaveriet fra BFASS.²¹⁵ I 1846 fremlagde David endnu et petitionsforslag til ”Ophævelse inden en vis kort Tid af Slaveriet paa de dansk-vestindiske Øer”.²¹⁶ Den kgl. kommissarius P.G. Bang søgte at problematisere forslaget ved at stille spørgsmålstegn ved dens konkrete gennemførelse. Han bad stænderforsamlingen forholde sig til hvorvidt slaveejerne skulle have erstatning for deres tab samt om ”Stænderne paa Folkets Vegne tør erklære dette redebont til at gjøre det uden Tvivl pecuniare Offer, som der...vil behøves for at bevirke Slaveriets Ophør”, dvs. om danske skatteydere ville finansiere erstatningen.²¹⁷ Forsamlingen nedsatte en komite til videre undersøgelse. Da komiteen fremlagde sin betænkning havde den imødekommet Bangs anbefalinger. Komiteen henstillede til kongen, at stænderne ville acceptere en erstatningssum på to millioner rigsbankdaler for at dække slaveejernes tabte fortjeneste. Erstatningssummen var fastlagt efter det britiske eksempel.²¹⁸

²¹¹ Alexander (1843), 7, 10, 17, 26. Se Schouws 'Forord', s. 3. RST (1844), 1000 (David); RST (1846), 1451; VST (1846), 549-550 (Jespersen).

²¹² RST (1844), 659.

²¹³ RST (1844), 1007.

²¹⁴ RST (1844), 1010, 3977.

²¹⁵ Bugge (2005), 176.

²¹⁶ RST (1846), 22, 226ff.

²¹⁷ RST (1846), 228.

²¹⁸ RST (1846), 1421, 1423.

Under den efterfølgende debat afviste Bang imidlertid endnu engang forslaget, denne gang med henvisning til at ”den indre Anordning af de coloniale Forhold, ikke henhører under Stændernes Virkekreds”.²¹⁹ Mens stænderforsamlingen kunne udtale sig om hvorvidt den på befolkningens vegne var parat til at gøre ”pecuniare Opoffrelser”, mente Bang at spørgsmålet om selve emancipationen var et anliggende mellem regeringen og kolonien.²²⁰ Hans forsøg på at isolere emancipationsspørgsmålet fra forslaget mislykkedes da stændermedlemmerne ikke accepterede at spørgsmålet faldt udenfor deres beslutningskompetence. Da slavesagen blev taget op i Viborg stænderforsamlinger afslørede Bang, hvad problemet reelt gik ud på. Staten ønskede ikke at ophæve hemmeligholdelsen af statens kolonipolitik med henvisning til at ”idet en saadan Kundgjørelse vilde have en mislig Indflydelse paa de bestaaende Colonialforhold”, hvor ”allerede det blotte Rygte...har en forstyrrende Indvirkning paa Forholdene i Colonien”.²²¹ At Bang var imod forslaget om erstatningssummen kan umiddelbart undre. Men det skyldtes frygten for at et vestindisk spørgsmål kunne have en forandrende virkning på de politiske forhold i metropolen. Hvis stænderne fik myndighed til at fastsætte beløbsrammen, lignede det indførelsen af skattebevillingsretten ad bagvejen.²²² Bang frygtede ikke blot for forholdene i kolonien, men også, at kolonien ville ’slå igen’, dvs. blive anledningen til at ændre på den politiske praksis i Danmark.

Ved den endelige afstemning blev den finansielle del af komiteens forslag nedstemt, mens den humanitære henstilling blev vedtaget. Forsamlingen vedtog at petitionere om følgende:

At Deres Majestæt vil lade forelægge den næste Stænderforsamling et, paa omhyggelige locale Undersøgelser bygget, Lovudkast til en fuldstændig Emancipation af de Ufrie i de dansk-vestindiske Colonier.²²³

Efter den halve sejr i Roskilde stænderforsamling arbejdede slavekomiteen på at få sagen rejst i Viborg. De lykkedes med at engagere C.M. Jespersen som ordfører, som blev forsynet med skrifter og andre tryksager.²²⁴ Det var imidlertid ikke Jespersens forslag, der endte med at blive vedtaget, men derimod et ændringsforslag fra kancelliråd Funder. Ændringen bestod i, at det skulle være op til regeringen at finde frem til den rette emancipationsform, og derefter forelægge det til prøvelse i

²¹⁹ RST (1846), 1424, 1430.

²²⁰ RST (1846), 1537.

²²¹ *Viborg Stænder-Tidende* (VST) (1846), 53, 558-559.

²²² Bentzen (1976), 81.

²²³ RST (1846), 1584. For den vedtagne petition, XXV-XXVI.

²²⁴ David til Schouw, 15. September 1846, og Jespersen til Schouw, 22. December 1846. *Danske politiske breve fra 1830'erne og 1840'erne* (1949), nr. 758, 201-202 og nr. 786, 255-256.

stænderforsamlingen. Den væsentligste forskel i forhold til sagens forløb i Roskilde er dog, at erstatningsspørgsmålet blev inkluderet i petitionen.²²⁵

Efter vedtagelsen af petitionerne i Roskilde og Viborg handlede regeringen hurtigt. Den 28. juli 1847 besluttede kong Christian VIII, at alle slaver ville blive erklæret frie efter en overgangsperiode på 12 år, mens alle nyfødte børn var frie ved fødslen.²²⁶ Resultatet blev således en mellemting mellem den gradvise og den øjeblikkelige emancipationsform. Erstatningsspørgsmålet var imidlertid udeladt.

Sammenfattende kan man konkludere, at slavesagen i årene fra 1835 til 1846 udviklede sig fra at være en enkeltmands filantropiske krav overfor staten til en principiel politisk sag. Sagen blev båret frem af ledende medlemmer fra den københavnske borgerlige elite, som samarbejdede med et transnationalt netværk af aktivister, der arbejdede for slaveriets totale afskaffelse.

4.1.2 ”Christendommens og Menneskenes naturlige Rettigheder”. Emancipationens fortalere

I stænderforsamlingerne var der enighed om, at slaveriet var en uddøende institution. Uenigheden bestod i hvorvidt man skulle indgive en petition til kongen, og om hvordan, og hvornår, slaveriet skulle afskaffes. Et vigtigt tema i debatterne var hvilket tilhør de dansk-vestindiske undersåtter havde til staten og hvor grænserne skulle gå med hensyn til in- og eksklusion.

Holsteins forslag fra 1835 var den første kritik af statens etniske diskriminering af slaverne. Han var modstander af den imperialistiske statsmodel, som sanktionerede en intern eksklusion af bestemte befolkningsgrupper, og han anmodede om at slaverne kunne ”erholde fuldkommen borgerlig Frihed”.²²⁷ C.N. David præsenterede sig som Holsteins arvtager i stænderforsamlingen og hans åbenlyse tilknytning til BFASS markerede, at slavesagen havde international rækkevidde.²²⁸ Slaveriet var ifølge David og de andre fortalere en institution, der stred imod ”Christendommens og Menneskenes naturlige Rettigheder”.²²⁹ De stillede krav om indførelsen af en samfundsorden, der ikke kendte forskel på racer. David fremførte at ”[m]an tror nu ikke længere, at en

²²⁵ *VST* (1846), 24, 46ff. For den vedtagne petition, IX-X.

²²⁶ Offentliggjort 4. september i *Ny Collegial-Tidende* (20. nov., 1847), nr. 46, 854.

²²⁷ *RST* (1835), 47.

²²⁸ *RST* (1844), 1000.

²²⁹ *RST* (1844), 1000; *RST* (1846), 226, (David), 1436 (Plesner), 1438 (Lautrup), 1536 (Christensen); *VST* (1846), 47 (Jespersen), 62 (Schytte).

Hudfarve eller Hovedform kan berøve et Menneske den naturlige Frihed...Slaveriets Mærke er ei den sorte Couleur”.²³⁰

Fortalerne var primært kosmopolitiske liberale som C.N. David, grev Knuth, kammerherre Neergaard, C.M. Jespersen, M. Jensen, H.J. Müller og H.N. Clausen. De repræsenterede et etnisk neutralt borgerbegreb og agiterede for, at det danske imperium kunne udvikle sig til et politisk fællesskab som integrerede forskellige etniske grupper. De mente, at man var borger hvor man havde sit virke og bidrog positivt til samfundets velfærd. Det spillede derfor ingen rolle for ”en retfærdig og statsklog Regjering, hvor mange af Coloniens Beboere... der tilhøre andre fremmede Nationer” og ”Enhver...som boer og ernærer sig paa dansk Grund, kan med Føie kaldes Dansk”.²³¹

Målet var slavernes indlemmelse i staten da ”disse Mennesker, der nu staae udenfor de almindelige Borgerforhold, kunne blive hævede af deres Foredrelsestilstand og blive deelagtige i Borgernes Rettigheder”.²³² David mente, at slaveriet stod i modsætning til ”Dansk Tænkemaade”, og at et reformeret dansk-vestindisk samfund rummede en mulighed for en ’fordanskning’ og kunne åbne ”et nyt Gebeet for dansk Industri, danske Capitaler og dansk Virkelyst”.²³³

Emancipationstilhængernes politiske forestillingsverden havde udgangspunkt i en sammensmeltning mellem oplysningstidens civilisations- og rettighedstænkning og romantikkens idéer om bestemte befolkningers særlige udviklingsveje.²³⁴ De mobiliserede en politisk forestilling, som både var præget af universalisme og partikularisme. Den byggede på en progressiv rettighedstænkning, hvor staten var repræsentant for ”den Fremskridende Civilisation”.²³⁵ Fundamentet for denne udvikling var ”Anerkjendelsen af de medfødte Menneskerettigheder”, som ”i den hele civiliserede Verden, siden Sjette Frederiks Deeltagelse i Regjeringen, nøie havde været forenet med Fædrenelandets Natur”.²³⁶ Denne forestilling betonedede hvordan staten gennem stadige reformer havde ført sine undersåtter ind i den civiliserede verden som rettighedsbærende borgere. Men kolonierne haltede bagefter i denne udvikling. Den progressive opfattelse af statens udvikling blev underbygget med konkrete historiske eksempler, herunder Jyske lov, stavnsbåndets ophævelse, slavehandelens forbud i 1792, skolerefor-

²³⁰ *RST* (1844), 1000.

²³¹ Citat fra Knuth, *RST* (1846), 1451. Se også *RST* (1844), 1000 (David); *RST* (1846), 1569 (Neergaard), 1467 (David); *VST* (1846), 59 (Müller), 574 (Jensen).

²³² Begge citater: *VST* (1846), 762.

²³³ *RST* (1846), 1563.

²³⁴ For lignende tanker i andre sammenhænge, Korsgaard (2004), 120-152.

²³⁵ *RST* (1835), 46 (Holstein).

²³⁶ *RST* (1835) 45 (Holstein).

merne i metropolen, indførelsen af et mildere slavereglement i 1823 og fastlæggelsen af grundlaget for de frie afrocaribieres borgerrettigheder i Dansk Vestindien i 1834.²³⁷ Forandringens nødvendighed blev begrundet med henvisning til en særlig 'dansk' reformtradition. Ifølge denne tradition var det vigtigt at udvikle samfund i takt med deres egen formåen uden derved at sætte samfundsordenen og grundlæggende værdier over styr.

Emancipationsfortalerne forfægtede en menneskerettighedstænkning som både indbefattede individets beskyttelse ved staten og dets beskyttelse mod staten. Det enkelte menneske havde rettigheder, der både gik forud for staten, og samtidig forudsatte en stat. Det var statens pligt at kile sig ind imellem slaven og dens ejer ved at ophæve dette herre-tjener-forhold, fordi dens legitimitet afhang af evnen til at sikre indbyggernes ukrænkelige rettigheder, frihed og velfærd. Provst Lautrup formulerede det således: "Grundvolden for Staten er Retsprincipet...at værne om og befordre Individets størst mulige udvortes Frihed i Samfundslivet". Det fulgte deraf at "enhver Hævden af Slaveriet maa undergrave Grundvolden for Staten".²³⁸ Debattens mest radikale kritik af statens tvangskaraktter i Dansk Vestindien kom overraskende nok fra den kongevalgte repræsentant for sædegårdsejerne, grev Schulin. Han angreb påstanden om at metropolen ikke havde råd til at betale for frigivelsen, "thi man kan aldrig mangle Midler til at gjøre hvad Ret er". Og endnu skarpere: "Det forekommer mig, at, naar man ved denne Leilighed vilde sige, at man ikke havde raad, saa kunde en Røver med ligesaa god Ret sige, at han ikke havde Raad til at lade være med at røve". Han forsvarede endda slavernes ret til at slå deres ejere ihjel, hvis denne havde begået en uretfærdighed, og beskyldte straffesystemet for at begå statsmord ved at henrette slaverne: "En saadan Absurditet kan ikke taales i en Stat". Schulins radikale kritik var dog ikke et oplæg til samfundsomvæltning. Det var grundlæggende konservativt, og hvilede på den helstatslige logik hvor alle borgere er lige under kongen burde udbredes til Dansk Vestindien. Ifølge Schulin burde det afgørende kriterium for individets tilknytning til staten være standsforskelle, og ikke etnisk differentiering. Han anklagede sine standsfæller for dobbeltmoral. Hvis man ønskede "at vore velerhvervede Rettigheder skulle respecteres", var man selv nødt til at respektere andres "velerhvervede Rettigheder, og at Friheden er Negerens ved Fødselen velerhvervede Rettighed".²³⁹ Schulin ønskede ikke et egalitært samfund, men forholdene i Dansk Vestindien var ifølge

²³⁷ RST (1835), 45-46 (Holstein); RST (1846), 1574 (Hansen), 1578 (Knuth, Sager); VST (1846), 47 (Jespersen), 562 (Dalgas).

²³⁸ RST (1846), 1439.

²³⁹ Citater fra RST (1846), 1438.

Schulin en afvigelse fra enevældens grundprincip om at alle stod lige under kongen og nød dennes beskyttelse.

Protestantismen blev også mobiliseret som et argument for den øjeblikkelige emancipation. For H.N. Clausen var emancipationen et led i realiseringen af idealet om ”en christelig Stat”. Slaveri var i denne optik et ”syndigt” og ”ugudeligt” forhold, som stod i modsætning til ”de første Grundsætninger af christelig ret og Retfærdighed, de første Fordringer til christelig Civilisation”. Derfor drejede emancipationen sig ikke blot om slaverne og deres marginaliserede stilling i staten, men om forhold, ”der ere fælles for Alle, - det forhold hvori vi staae til Statens og Fædrelandets store Samfund, og til det endnu større Samfund: Kirkens og Menneskehedens”.²⁴⁰ På samme måde som menneskeretten kunne kristen moral og etik mobiliseres som en transcendent politisk diskurs, der gik *udover* det imperiale rum, men i praksis fordrede en egalitet *indenfor* staten.

Anti-slaveri aktivisterne ønskede at fremstå som moralske foregangsmand, frem for utopiske fantastere, som frelste det danske imperiums ære, snarere end at lægge det i økonomiske ruiner. Hævdelsen af et kosmopolitisk borgerbegreb hang sammen med en økonomisk overbevisning om statens evne til overlevelse i en britisk verdensorden. Kolonierne udgjorde det ”Hjælpemiddel”, som staten havde brug for, for at kunne klare sig i den globale konkurrence. David mente, at ”Afsætningen af vore indenlandske Producter der finder et langt fordelagtigere og i alt Fald et langt sikkrere Marked, end vi kunde have det paa andre Steder”.²⁴¹ David var inspireret af den franske politiske økonom J.-B. Say, som hævdede at slaveriet var spild af resurser, fordi det hindrede dannelsen af en stor gruppe af forbrugere.²⁴² Hvis slaverne blev til borgere ville det gavne statens økonomi, bygge bro over den etniske heterogenitet og skabe samhørighed mellem borgere. David lænede sig også op af den tyske økonom F. List, som i 1830'erne og 1840'erne fremførte en indflydelsesrig teori om at økonomiske fællesskaber kan bane vejen for politiske fællesskaber. Parallellen til den tyske kontekst var oplagt da både de tyske områder og det danske imperium stod overfor ens udfordringer: Begge områder ønskede at skabe et grundlag for samhørighed indenfor et sammensat politisk rum.²⁴³

For at gøre emancipation forståelig og opnåelig trak fortalerne på historiske erfaringer og drog en parallel til stavnsbåndets ophævelse som

²⁴⁰ Citater fra *RST* (1846), 1582; *RST* (1846), 1557 (David); *VST* (1846), 47 (Jesperesen).

²⁴¹ *RST* (1846), 1562. Se også 1451 (Knuth); *VST* (1846), 547 (Jensen), 573 (Krieger).

²⁴² Say (1831), 310-322; Resnick (1976), 177-183. For Says indflydelse på Davids økonomiske tanker: Jørgensen (1950), 25ff.

²⁴³ Rerup (1991), 371-372; Bayly (2004), 301-302. Conrad (2012), 18.

et eksempel på en succesfuld emancipationshistorie. Bøndernes frigørelse havde banet vejen for anerkendelsen af deres rettighedssikrede statsborgerretlige status. Dansk statsbygning var ifølge denne optik emancipatorisk i sin grundform, og slaveriets ophævelse en forlængelse af kampen for de danske bønders frihed. For emancipationsfortalerne var der ikke umiddelbart noget skel mellem den hjemlige og den koloniale civilisering, og begge var en del af en fremskridende statsintegration. Der var således et vigtigt element af 'traditionsopfindelse' i disse tanker.²⁴⁴

Indadtil styrkede emancipationssagen medlemmernes selvforståelse og identitetsdannelse. Den blev brugt til at styrke den borgerlige samfundsopfattelse og konstruere det borgerlige værdifællesskab i sin historiske kontekst. Udadtil var de med til at markere den borgerlige elite som en handlekraftig gruppe, der stillede krav til statens ledelse ud fra 'universelle' kriterier og varetog dens civilisatoriske grundlag. Slavesagen var således en trædesten for afvikling af den privilegiebaserede samfundsindretning og etableringen af borgerskabets politiske magtposition i staten.

Under stænderdebatterne blev statens grundlæggende legitimitet til at herske over den dansk-vestindiske koloni aldrig angrebet. Men der blev etableret en kritisk opposition, der både vurderede og stillede krav til kongemagten. Kritikken var ikke anti-kolonial, men en kritik af statens koloniale mandat. Det drejede sig for fortalerne om at skabe et grundlag for en godgørende kolonialisme. Overordnet set handlede emancipationen for tilhængerne om at skabe retssubjekter, og om at etablere et politisk fællesskab baseret på lige civile rettigheder. Menneskeretstænkningen og det inkluderende statsborgerbegreb var ikke en klasseløs ideologi. De frigivne slaver skulle forblive en underklasse, der sikrede opretholdelsen af den imperiale politiske økonomi.²⁴⁵

4.1.3 "Vedligeholde Fædrelandet den hæderlige Berømmelse". Emancipation og den moralske kapital

Grundlaget for Holsteins forslag i 1835 handlede primært om at opretholde Danmarks moralske kapital i forhold til omverdenen. Den britiske emancipation af vestindiske slaver i 1833 forskød forholdet mellem de såkaldte civiliserede stater og nødsagede Danmark til at handle. Den var en afgørende forandring i den imperiale verden og kan karakteriseres som et 'globalt øjeblik', dvs. en begivenhed der virker som et fikspunkt for begivenheder i nutid og fremtid forskellige

²⁴⁴ RST (1844), 1004 (David); VST (1846), 50 (Jespersen); Om 'traditionsopfindelse': Hobsbawn & Ranger, red. (1983).

²⁴⁵ RST (1846), 1463 (David), 1564 (Christensen); VST (1846), 758 (Bruun).

steder i verden.²⁴⁶ Holstein mente, at den britiske emancipation tvang den danske regering til at revurdere relationen mellem stat og subjekt i Dansk Vestindien; der måtte ske ændringer for inklusion i staten. Den britiske emancipation udgjorde en trussel overfor Danmarks stilling i det moralske hierarki, der herskede mellem stater. Storbritannien indtog nu en førerposition som den mest fremtrædende repræsentant for den ”fremskridende civilisation” - en stilling som tidligere havde tilhørt Danmark. Danmark sakkede altså agter ud og det gjaldt om at ”vedligeholde Fædrelandet den hæderlige berømmelse, det længe har nydt”, men som det nu stod til at miste.²⁴⁷ Pointen er ikke til at tage fejl af: Danmark var ved at miste sin stilling som verdens moralske pejlemærke. Det var disse forandringer i den imperiale verden, som fik Holstein til at genoverveje slavernes stilling. Holsteins foredrag i stænderforsamlingen udgør altså et artikuleret forhold mellem den globale orden og det statslige rum.

C.L. Brown har med udgangspunkt i begrebet ’moralsk kapital’ analyseret de historiske processer som førte til dannelsen af de abolitionistiske bevægelser i det britiske imperium. Han forstår moralsk kapital som en resurse – på samme måde som økonomisk, kulturel, social eller intellektuel kapital.²⁴⁸ Moralsk kapital har sin værdi, fordi den kan mobiliseres i bestemte situationer, blive en kilde til magt ved at legitimere en bestemt handling og benyttes på måder som fastholder en aktørs moralske prestige. Men moralsk prestige, og den kapital som den producerer, er svær at tilegne sig og nem at miste, fordi den udelukkende afhænger af forestillingen om anerkendelse fra andre aktører.²⁴⁹ Da Storbritannien havde frigivet sine slaver var Danmark ved at miste moralsk kapital. Selvom denne forandring i den internationale orden udgjorde et pres, så åbnede den samtidigt muligheder for at få fornyet anerkendelse fra Europas førende imperiemagt.²⁵⁰ Ved at identificere den britiske emancipation som et ’globalt øjeblik’, der både skabte strukturelle begrænsninger og nye handlingsmuligheder kan man bedre forstå, hvorfor Holstein bragte slavesagen op. Det var Danmarks anerkendelse i det interstatslige samfund, der stod på spil.

Også slavekomiteen mente, at emancipationen var afgørende for opfattelsen af metropolens placering i den globale orden. David hævdede

²⁴⁶ Om ’globale øjeblikke’ som historiefrembringende: Conrad & Sachsenmaier (2007), 12-13; og Karl (2002), 5-11.

²⁴⁷ *RST* (1835), 45-46.

²⁴⁸ Brown (2006), 457. Om ’kapital’-begrebet: Bourdieu (1986), 241 ff.

²⁴⁹ Brown, (2006), 458-459.

²⁵⁰ At den danske regering forsøgte at bruge slaverispørgsmålet som middel til moralsk og økonomisk kapital i udenrigspolitikken fremgår af Christian VIIIs skrivelser til den danske gesandt i London, grev Reventlow: Chr. VIII til Reventlow 23. Jan. 1843 og Chr. VIII til Reventlow 11. Maj 1843, trykt i Bobé (1933), 33-34, 36-37. Se også Nørregaard (1974), 156.

at den var ”skadelig og uværdig for Moderlandet” og påpegede at det danske imperiums hidtidige moralske førerstilling var blevet bemærket af Storbritanniens premierminister, Robert Peel.²⁵¹ Afskaffelsen af slaveriet handlede om at tilbagevinde den tabte moralske kapital: ”Som en dansk Fædrelandsven kan man vel ønske, at Danmark hvor man...i et halvt Aarhundrede har brødfødt sig med Æren af at være den første Stat i Europa, der [op]hævede Slavehandelen, kunde blive den anden Stat, som ophævede Slaveriet, uden hvilket Slavehandelens Ophævelse er en Chimære”.²⁵² For direktør Sager handlede det også om at være på forkant med fremskridtet og sikre imperiets omdømme overfor omverdenen:

Man har sagt, at Udfaldet af denne Sag vil faae stor Betydning; jeg tænker, at man derved mener, at det vil blive omtalt i hele Europa, ja, i hele Verden, hvorledes den roeskildske Stænderforsamling raisonnerer i denne Sag. Jeg troer at dette vil blive Tilfældet.²⁵³

I 1846 meddelte David at situationen var tilspidset og fremhævede i den forbindelse Frankrigs og Sveriges skridt for at afskaffe slaveriet.²⁵⁴ Pointen var, at Danmark var ved at blive overhalet indenom. Og hvad værre var, David bemærkede med stor forundring at ”[m]ærkeligere er det, at Slaveriet er blevet afskaffet i Tunis, en ikke-christelig Stat, der for kort Tid siden regnedes til Røverstaterne, og som i Civilisation staaer saa langt under Danmark”.²⁵⁵ Man fornemmer situationens alvor. Danmark var året forinden sluppet af med sin faste tributbetaling til de nordafrikanske fyrstehuse i Tunis, Tripolis, Algeriet og Marokko for at danske skibe frit kunne besejle Middelhavet.²⁵⁶ Nu havde en af disse ”barbariske afrikanske magter” gennemført en forbilledlig humanitetsgerning.²⁵⁷

Også erstatningsspørgsmålet blev sat i forbindelse med statens moralske kapital. H.N. Clausen gjorde sig til fortaler for at Danmark, som repræsentant for ”den fremskredne Cultur”, burde bringe et ”Taknemmeligheds-Offet”. Et sådant offer ville sone landets tidligere gerninger og give petitionen ”sit moralske Værd”.²⁵⁸ Netop ved, at metropolen frivilligt valgte at ’gå bodsgang’ viste den sin moralske overle-

²⁵¹ RST (1844), 1000, 1006-1007. Robert Peel var konservativ premierminister i 1834-35 og 1841-46. *The Wordsworth Dictionary of British History* (1994), 277.

²⁵² VST (1846), 48 (Jespersen). Se også Duntzfeldt: RST (1844), 1009; David: RST (1846), 1461.

²⁵³ RST (1846), 1578.

²⁵⁴ Både Sverige og Frankrig vedtog emancipationen for Danmark (hhv. 1846 og 1848). Ekman (1976), 229; Jennings (2000), 281; Drescher (2009), 282.

²⁵⁵ RST (1846), 226.

²⁵⁶ Om ’marokkotraktaten’: Nørregaard (1974), 138-149; Bjørn (2003b), 36-37, 72.

²⁵⁷ Citat af C.F. Wandel i Bjørn (2003b), 36.

²⁵⁸ RST (1846), 1583-1584. Se også RST (1846), 1564 (David).

genhed og hævdede sin stilling i det interne hierarki blandt de civiliserede lande.²⁵⁹

Hvorfor spillede den moralske kapital så stor en rolle? Årsagerne skal findes i et sammentræf af tre omstændigheder. For det første var der en forestilling om, at emancipationen på *kort sigt* kunne virke som en løftestang for andre interesser. Storbritannien havde tilkendegivet at man var villig til at lempe todsatserne for de kolonimagter som afskaffede slaveriet. Emancipationen ville derfor åbne porten til det britiske marked. Det kunne gavne afsætningen af sukker fra Dansk Vestindien.²⁶⁰ Men endnu vigtigere: Det ville gavne den danske korneksport som ikke havde haft sikkerhed for sin omsætning siden tabet af Norge i 1814 og prisfaldet på verdensmarkedet.²⁶¹ Reformen i kolonierne ville således åbne døre for metropolen. Den moralske kapital kunne altså omsættes til andre kapitalformer.

For det andet gjorde Danmarks status som et småstatsimperium i den globale orden, at landets overlegenhed ikke kunne vises på slagmarken eller på verdensmarkedet.²⁶² Men hvad man ikke kunne få i 'hard power' kunne man søge i 'soft power'. Moral var et parameter, hvor staten på *længere sigt* kunne hævde en førerposition og derigennem søge at fremme egne interesser. Men netop fordi moral var den eneste platform for selvhævdelse internationalt var der desto mere at miste. Rådmand Hansen lagde heller ikke skjul på at hans positive holdning til emancipationen var præget af udenrigspolitiske hensyn:

Jeg skal tillade mig at gøre opmærksom paa, at Danmark var en af de første Stater, som afskaffede Slavehandelen, og at dette Skridt er geraadet os til største Ære, og jeg tør føie til, ikke til Skade, men til Fordeel, da det har gjort det danske Navn og det danske Flag hædret og agtet, skjøndt de derved opnaaede Fordele ikke lade sig angive i bestemte Talstørrelser (...) Der er altsaa ingen Grund for Danmark til at vente, indtil andre Stater rundtomkring følge Englands Eksempel.²⁶³

Kravene om reformer og emancipation i Dansk Vestindien var et forsøg på at vende imperiets strukturelle svagheder og udsatte stilling til noget positivt, og det var en klar fordel at slaveriets afskaffelse kunne højne det absolutistiske monarkis omdømme i Storbritannien.

²⁵⁹ Lignende argumenter i Storbritannien: Porter (1999), 206; Peterson (2010), 12-13.

²⁶⁰ Nørregaard (1974), 156.

²⁶¹ Om korneksport og det engelske marked: Feldbæk (1993), 171-172, 180-181.

²⁶² Jf. Halls teori om 'imperium uden herredømme': Hall (1992), 31-33.

²⁶³ RST (1846), 1547-1548. Se også Jespersen: VST (1846), 47.

For det tredje var den moralske kapital forbundet med metropolens identitet. På den ene side var selvbilledet som human koloniasør truet. På den anden side var slavesagen afgørende for stænderforsamlingens legitimitet som en ansvarlig institution i staten. Grev Knuth begrundede sine krav om forandring med behovet for moralsk og national selvoprustning. Reformerne i kolonien blev set som midlet til at overvinde nederlagssyndromet fra 1814, det ydmygende tab af Norge og følgerne deraf. ”Fædrelandet hidtil, hvor lille det end er, har vidst at holde Skridt med de store Foretagender, der ere skete hos andre Nationer” og påpegede, at ”det er Bevidstheden om, at vi som et lidet Folk stedse dog har været i stand til, at følge selv med de meest oplyste Nationer i Udviklingen af de sociale Forhold, der frem for Alt maa være i stand til at holde Nationalfølelsen opret”.²⁶⁴ Det handlede om at styrke selvfølelsen indadtil og styrke sin position udadtil.

Fornemmelsen af identitetskrise, som var forårsaget af ønsket om at være på højde med tidens nødvendige udvikling, skabte en diskursiv forbindelse mellem slavernes emancipation og Danmarks moralske værd som nation. Imperiet var et ’middel til moralsk selvevaluering’.²⁶⁵ I og med at det danske imperium var et politisk rum hvor metropol og koloni var forbundet, hjælper til at forstå hvorfor slaveriet i særligt 1840’erne blev et debattemne og et statsanliggende. Det blev ikke anset som en acceptabel måde at akkumulere rigdom på blot fordi det foregik ”derude”. Holdningerne i stænderforsamlingerne var formet af omstændigheder, der ikke lader sig forklare i et snævert nationalt rum. Efter den britiske emancipation harmonerede ønsket om at høre til i det gode statselskab dårligt med, at Danmark reelt var en kolonimagt der sanktionerede slaveriet. Som vist blev den politiske udvikling i så forskellige lande som Storbritannien og Tunis grundlaget for en kritik af enevældens manglende vilje til at påtage sig et moralsk ansvar. Der var en synkronicitet mellem eksterne begivenheder og emancipationsspørgsmålet i Dansk Vestindien, fordi en række medlemmer af metropolens politiske elite følte et behov for at tilhøre den universelle civilisation.

Flere af debattørerne identificerede en tæt sammenhæng mellem slavesagen og stænderforsamlingernes legitimitet som en troværdig rådgivende stemme overfor kongemagten. For Holstein var forslaget en måde at levendegøre sine egne forskrifter om den gode, samvittighedsfulde og pligtskyldige medborger, som drager kristen omsorg for hele statens indbyggere og sætter sig selv udover snævre standsmæssige interesser.²⁶⁶ Hans tanker lå tæt op af idéen om den ’opinionsstyrede

²⁶⁴ RST (1846), 1578 (Knuth), 1564 (David).

²⁶⁵ McClelland & Rose (2006), 282.

²⁶⁶ Holstein (1831), 9-11, 45.

enevælde': "[D]e større politiske Rettigheder, som ere tilståede Danmarks Beboere ved Provindsialstændernes Institution, burde vise sig i at tænke paa den Deel af den danske Stats Beboere, som hidtil mindst af alt...have nydt borgerlige Rettigheder, eller havt Gavn af den fremskridende Civilisation".²⁶⁷ Ifølge Clausen drejede det sig også om "Folkerepræsentationens" fremtid i kongeriget. Emancipationen var en afmåling af "Forsamlingens aandelige Physiognomie".²⁶⁸ Det koloniale forhold blev således centralt for kampen om at definere det rette borgerbegreb i metropolen, og slavesagen var en måde at realisere medborgeridealet gennem politiske krav.

4.1.4 "Ogsaa her behøve vi Emancipation". Modstanden

Petitionsfortalernes argumenter mødte dog modstand i stænderforsamlingerne. Modstanderne delte sig i tre hovedgrupper, som tilsammen dannede en usædvanlig politisk alliance på tværs af traditionelle standsskel og indbefattede ledende kræfter fra henholdsvis sædegårdsejerne, de lavere stænder og de nationalliberale. I historieskrivningen er sædegårdsejernes modstand hidtil forklaret med en iboende konservatisme, mens bøndernes afvisning af petitionen er beskrevet som smålig og snæversynet.²⁶⁹ Jeg mener dog, at deres holdninger bedre kan forstås gennem den konkrete forbundenhed der eksisterede mellem metropol og koloni. I modstandernes verden herskede en frygt for at imperiet ville 'slå igen' ved at medføre uønskede eller hindre ønskede forandringer i hjemlandet, og beslutningerne ville også influere på deres egen situation i metropolen.

Majoriteten af sædegårdsejerne mente, at stænderforsamlingen skulle afholde sig fra at beskæftige sig med slaveriet og vestindiske forhold. Ligesom plantageejerne kæmpede denne samfundsgruppe en kamp for at bevare deres "velerhvervede rettigheder", såsom jagtretten, afstraffelsesretten og retten til fæstegodset. Gruppen bestod af P.B. Scavenius, P.A. Tutein og B. Wolff, som alle var medstiftere af en godsejerforening der skulle forhindre politiske forsøg på at fraviste godsejerne deres råderet over fæstegodset og hindre etableringen af en selvejende bondestand.²⁷⁰ Wolff hævdede at emancipationstilhængernes forslag var en trussel mod den nationale resursemobilisering og ønskede investeringer i landbruget frem for sukkerproduktionen.²⁷¹ Scavenius påpegede at stænderne ikke besad den viden om koloniale forhold, der skulle til for at lave politik på koloniens vegne.²⁷² Tutein beskyldte ligefrem fortalerne for landsskadelig virksomhed, fordi debatten satte

²⁶⁷ RST (1835), 46. Seip (1958), 413-417. Damsholt (2003), 40-41.

²⁶⁸ RST (1846), 1582-1583; RST (1835), 47 (Holstein); VST (1846), 47 (Jespersen).

²⁶⁹ Lawaetz (1940), 160-161; Bentzen (1976), 83-84.

²⁷⁰ Clemmensen (1974), 30-37.

²⁷¹ RST (1846), 1452-1453.

²⁷² RST (1846), 1567.

gang i forhåbninger blandt slaverne og plantageejerne, som kunne forværre situationen og ende med samfundets sammenbrud.²⁷³ De anså alle stænderforsamlingens indblanding som en trussel mod standssamfundet. Deres frygt var, at udviklingen i kolonien ville sætte gang i fæstebøndernes hjemlige emancipation og opfattede derfor regeringen som det sikreste bolværk mod indskrænkninger i de besiddendes privilegier.²⁷⁴

Repræsentanterne for de lavere stænder anså derimod slavernes frigørelse som et konkurrerende emancipationstiltag og et spørgsmål om fordeling af resurser. Kancellirad Haastrup mente, ”at disse Penge rigtigere og bedre kunde anvendes herhjemme til Emancipation – thi ogsaa her behøve vi Emancipation – ved at gjøre Byrden for det frie og ufrie Hartkorn lige”.²⁷⁵ Jernstøber Lunde mente kun at stænderne havde ”Pligter mod vore Landsmænd herhjemme”.²⁷⁶ I Viborgs stænderforsamling mente Lydersen, at bøndernes emancipation var et vigtigere anliggende end slavernes. Slaveriet angik regeringen, ikke de folkevalgte: ”[D]er kan for den jydsk Forsamling vistnok være mange herlige Ting at beskæftige sig med, uden at den behøver at spille sin Tid med hvad der foregaar paa den anden Side af Jordkloden”.²⁷⁷ Den mest radikale afvisning af koloniens ret til at fordre resurser fra metropolen kom fra Kaptajn Herforth som proklamerede at ”[j]eg vilde foretrække i stedet for at opofre en saa stor Sum, at man abandonerede Øerne, solgte dem, hvis Nogen vilde købe dem, eller i alt Fald gav dem bort”.²⁷⁸ Frygten blandt skeptikerne var altså at kolonierne kunne gøre krav på resurser hvis de blev et anlæggende for politik i metropolen. Det var et problem for de lavere stænder, som bar den tungeste skattebyrde, og derfor nærede en stor gruppe indenfor denne stand en ringe solidaritet overfor underklassen i kolonierne. Begge grupper kæmpede for lighed og inklusion, men de konkurrerede også om de samme midler. Slavernes emancipation skulle finansieres af danske bønder og den ekstra skattebyrde kunne hæmme den hjemlige emancipation, som for dem handlede om lige skattevilkår og værnepligt for alle.²⁷⁹ De lavere stænders skepsis skyldtes især at den øjeblikkelige emancipationsmodel bragte erstatningsspørgsmålet på banen. Modstanden var ikke et resultat af en iboende smålighed, men en følge af den imperiale struktur som gjorde at de lavere stænder kunne forvente at blive økonomiske tabere.

²⁷³ RST (1846), 1542.

²⁷⁴ Om denne kamp: Jensen (1934), 456-474.

²⁷⁵ RST (1846), 1540.

²⁷⁶ RST (1846), 1566. For lignende: Buchwald, (1846), 1533.

²⁷⁷ VST (1846), 58.

²⁷⁸ RST (1846), 1460.

²⁷⁹ Jensen (1934), 521ff.

Spørgsmålet om emancipation i Dansk Vestindien var også med til øge modsætningen blandt de liberale, som delte sig i to fløje, dvs. mellem en fløj som foretrak national samling indenfor et mindre, kulturelt homogent geografisk rum, og dem som var fortalere for et etnisk heterogent imperium.²⁸⁰ De to grupper var grundlæggende uenige i hvorvidt slaver skulle kunne opnå frihed og borgerrettigheder i et dansk politisk fællesskab, og hvilken rolle den etniske heterogenitet burde spille i staten. De nationalliberale argumenterede ud fra en nationalstatslig logik for et ekskluderende, lukket, og etnisk differentierende borgerbegreb, hvor statens vigtigste opgave var at frembringe et sammenfald af stat og nation. Orla Lehmann var denne gruppes vigtigste fortaler. Han kædede sit ideologiske standpunkt til etnisk heterogenitet sammen med det økonomiske spørgsmål om hvorvidt regeringen burde satse på national eller imperial resursemobilisering. Han mente, at staten først skulle iværksætte en undersøgelse, som ville afgøre ”hvad Øerne for Danmark ere værd”, men kom selv med konklusionen: ”[E]n saadan Undersøgelse vilde vise, at Øerne ikke have synderligt andet Værd for Moderlandet end Tilfredsstillelsen for en nedarvet national Forfængelighed”.²⁸¹ Det virkelige problem for de nationalliberale var Dansk Vestindiens multi-etniske karakter. Især de britiske plantageejeres tilstedeværelse blev anfægtet. Kaptajn Buchwald slog således fast at øerne bestod af ”fremmede Plantere, der...hverken efter Sprog, Sæder eller Sindelag kunne ansees som Danske”.²⁸² Dertil mente flere, at emancipationen var en indirekte kapitalindsprøjtning til det britiske marked, fordi pengene ikke kom i cirkulation i det danske imperium, hvilket ville hæmme de ”almengavnige Øiemed...i Hjemmet [dvs. Danmark]”.²⁸³ Tilstedeværelsen af ’fremmede’ indenfor imperiets grænser var et problem, fordi det dæmmede op for den etnisk-sproglige samhørighed, som var nødvendig for at danne en fælles identitet på tværs af koloni og metropol:

Det er nemlig velkjendt, at Planterne kun for en ringe Deel kunne henregnes til de Danske...saaledes kan jeg ikke nægte, at det for min Nationalfølelse har noget Ydmygende at see, at de Danske efter en 100-aarig Besiddelse ikke have formaaet at tilegne sig den lille, smukke og frugtbare Ø [St. Croix]...men at disse i Virkeligheden tilhøre Folk, som ei blot efter deres Her-

²⁸⁰ Denne splittelse er velkendt i spørgsmålet om forholdet mellem Danmark og de tyske hertugdømmer: Jensen (1934), 428-442; Rerup, (1991), 326-327; Bjørn (2003), 247ff.; Korsgaard (2004), 281-292.

²⁸¹ *RST* (1846), 1448.

²⁸² *RST* (1846), 1553. Se også With, *VST* (1846), 62.

²⁸³ *RST* (1846), 1430 (Bang); 1449 (Lehmann); 1553 (Buchwald), 1573 (Ussing); *RST* (1844), 1009 (Duntzfeldt).

komst, men deres Sprog, Sindelag, Tænkemaade og Fremtid ere Fremmede.²⁸⁴

Ifølge de nationalliberale havde det koloniale projekt i troperne slået fejl. For øerne var aldrig blevet 'danske' i en etnisk forstand, og havde aldrig formået at udvikle sig til en forlængelse af nationen, hvor dansk kultur, sprog og lovgivning kunne blomstre. Lehmann var fortaler for at 'danskhed' skulle være et afgørende kriterium for statsborgerskab, og etablerede et skel mellem kategorierne 'undersåt' og 'borger': "Mens derimod Planterne paa vore Øer vistnok ere Hans Majestæt Kongen af Danmarks Undersaatter, men dette, for en stor Deel af dem, ogsaa er den eneste betydning hvori de kunne kaldes Danske".²⁸⁵ Det personlige forhold mellem undersåt og monark var altså uafhængig af etnisk indhold, mens borgerbegrebet afhang af en etnisk forståelse af 'danskhed'. Dermed afviste Lehmann at forskellige etniske grupper kunne forbindes gennem tildeling af rettigheder og pligter i et multikulturelt imperium. Til trods for deres kritik af den koloniale tilstand, var de nationalliberale interessant nok ikke modstandere af kolonialisme som sådan.²⁸⁶ Deres kritik var snarere rettet imod den bestemte koloniform og styringslogik som eksisterede. Så længe kolonierne blev styret af en etnisk homogeniseringslogik, hvor målet var eksport af den hjemlige befolkning og politiske kultur, snarere end indlemmelse af andre folkeslag, var koloniale projekter legitime. Ud fra den konkrete situation argumenterede de imidlertid for en dansk stats*afvikling* i Vestindien, snarere end en stats*udvikling*.

Blandt de nationalliberale indtog Købmand Rée en interessant position. I modsætning til de andre nationalliberale, gjorde han brug af et etnisk inkluderende borgerskabsbegreb, der tillod at koloniernes befolkning "kunne gjøre Fordring paa Statens og Samfundets Goder". Alligevel argumenterede han for en afhændelse af Dansk Vestindien. Han mente at besiddelsen af kolonier var overflødig for småstater på grund af "Nordamerikas og Englands Overindflydelse" og opbygningen af en national økonomi ville styrke Danmarks tilpasning til den nye verdensorden baseret på frihandel.²⁸⁷ Rée støttede altså dannelsen af en nationalstat, men ikke ud fra en etnisk homogeniseringslogik. Det var derimod troen på at den nationale resursemobilisering var den sikreste udviklingsvej for staten i den britiske verdensorden.

²⁸⁴ RST (1846), 1449 (Lehmann).

²⁸⁵ RST (1846), 1470.

²⁸⁶ RST (1846), 1550 (Lehmann). Jeg argumenterer modsat Bentzen (1976), 84, 104.

²⁸⁷ Citater fra VST (1846), 562, 759, 761. Om den britiske verdensorden og 'frihandelsimperialisme': Gallagher & Robinson (1953), 1-15.

4.1.5 Delkonklusion

I ovenstående kapitel undersøgte jeg politiske forestillinger i metropolen, med særligt henblik på udviklingen i opfattelsen af forholdet mellem stat og individ. Jeg fokuserede på spørgsmålet om den afrocari-biske slavebefolknings formelle rettigheder og hvordan denne debat formede politiske grundholdninger blandt stænderne i Danmark.

Af analysen kan jeg drage to konklusioner. For det første at debatten i stænderforsamlingerne ikke kun kredsede sig om økonomiske spørgsmål. Emancipationen rejste i ligeså høj grad en værdibaseret diskussion om det enkelte menneskes rettigheder, pligter og stilling i forhold til staten. Det var især fortalene for emancipationen, som tilførte debatten en moralsk dimension. I deres optik burde det danske imperium ikke blot være en politisk og økonomisk struktur, men også en moralsk enhed. Forskelsbehandling af bestemte befolkningsgrupper var udtryk for uacceptable etiske dobbeltstandarder, som hindrede udfoldelsen af en godgørende kolonialisme. Emancipationens fortalere mobiliserede en blanding af menneskeretsteorier, kristen humanisme og historiske erfaringer til at udfordre grænserne mellem koloni og metropol, og omforme kriterierne for inklusion i imperiet. Centrale spørgsmål om statens udvikling kom i spil i emancipationsdebatten. En række statsmodeller blev diskuteret, der alle forholdte sig til problemet om hvorvidt et dansk politisk fællesskab kunne rumme en etnisk heterogen befolkning. Fortalene for emancipationen var hovedsageligt præget af en gruppe af kosmopolitiske liberale. Deres tanker karakteriseredes af en helstatslig logik hvori større borgerretlig lighed mellem metropol og koloni var målet og hvor etnisk heterogenitet var en styrke snarere end en svaghed for staten. Godsejerne og de lavere stænder var ikke principielt modstandere af slavernes emancipation, men ønskede ikke at bidrage til dens gennemførelse på grund af egeninteresser. Disse grupper blev derfor indirekte fortalere for en fortsættelse af en imperialistisk praksis med at differentiere mellem etniske grupper i Dansk Vestindien. I 1840'erne begyndte en nationalstatslig logik at komme til udtryk gennem de nationalliberales virke i stænderforsamlingerne. Deres ideal var frembringelsen af etnisk homogenitet og både de britiske plantageejere og slaverne blev forstået som 'udanske' og dermed uegnede som medlemmer af et dansk politisk fællesskab. Debatten om de dansk-vestindiske forhold var derved med til at klargøre interne meningsforskelle mellem og indenfor stænderne, og illustrerer mangfoldigheden af politiske visioner for de koloniale forhold i metropolen.

For det andet viser analysen, at koloniale spørgsmål ikke kun havde betydning i Dansk Vestindien. Tværtimod viser analysen, at koloni og metropol var tæt forbundne i og med at koloniale spørgsmål blev cen-

trum for vigtige politiske diskussioner i metropolen. Dansk Vestindien optrådte derfor som en del af den politiske virkelighed i Danmark. Aktørerne antog, at forandringer i kolonien ville hindre ønskede eller fremme uønskede reformer i metropolen. Derudover viser analysen at globale begivenheder og forandringer udenfor imperiets grænser var med til at gøre slavespørgsmålet til et vigtigt politisk emne indenfor imperiet. Den britiske emancipation var i denne sammenhæng af afgørende betydning da den gjorde slavernes emancipation til målestokken for en civiliseret stat. For en række af medlemmerne i stænderforsamlinger var de borgerretlige forhold i Dansk Vestindien kernepunktet i dannelsen af et selvbillede som moralsk foregangsland. Denne selvforståelse var direkte forbundet med den danske kolonialisme og blev truet efter den britiske emancipation. Derfor var slavernes emancipation i Dansk Vestindien også en kamp for det danske imperiums status i den civiliserede orden – en kamp for ære og værdighed.

4.2 "En frie dansk Negerpopulation". Guineakommissionen og Dansk Vestindien

Dette og det følgende afsnit behandler to forskellige statsudviklingsprojekter i Dansk Guinea, som hidtil har fået ringe opmærksomhed i dansk kolonihistorie, nemlig Guineakommissionen og guvernør Edward Carstensens reformforslag. Jeg vil undersøge hvordan Dansk Vestindien påvirkede forestillinger om borgerskab i andre kolonier og førte til formuleringen af to alternative imperiale 'designs'.²⁸⁸

Slavernes emancipation i Vestindien fik kolonimagterne til at vende blikket mod nye dele af verden, og ændrede betingelsen for europæisk aktivitet på Guineakysten. Forskningen har gjort meget ud af at beskrive de økonomiske alternativer til slavehandelen som blev formuleret til at løse den tilpasningskrise som de europæiske besiddelser var kastet ud i som en følge af slavehandelens ophør.²⁸⁹ Det danske imperium var blandt de første aktører, som før og efter forbuddet mod slavehandelen i 1803 ønskede at udvikle et økonomisk alternativ til det vestindiske plantagekompleks.²⁹⁰ Men de politiske statsbygningsprojekter som fulgte med disse økonomiske modeller har ikke fået samme

²⁸⁸ Guineakommission er kun behandlet i én artikel: Hopkins (2009), 781-808. Nørregaard nævner udnævnelsen af kommissionen, men benytter ikke arkivalierne: Nørregaard (1968), 316. Justesen noterer blot, at kommissionens "omfattende materiale endnu ikke er undersøgt": Justesen (1980), 441.

²⁸⁹ For teorien om 'tilpasningskrisen': Hopkins (1973), 137. Se også: Pétré-Grenouilleau (2004a), 3-4; Lynn (1995), 57. For Dansk Guinea: Kea (1995), 119.

²⁹⁰ Om slavehandelsforbuddet og alternative plantageprojekter i Dansk Guinea: Trier (1904), 409-411; Kea (1995), 121; Hopkins (2001), 174-176; Morgan (2010), 102-111. For mere om plantagedrift i Dansk Guinea: Jeppesen (1966), 48ff.; Justesen (1979), 19-21; Bredwa-Mensah (2004), 206-212.

grad af opmærksomhed fra danske historikere.²⁹¹ Emancipationen i Dansk Vestindien og spørgsmålene om statsborgerskabets rækkevidde i kolonierne i 1830-40'erne gav imidlertid anledning til nogle interessante reformforslag i og fra Dansk Guinea.

Guineakommissionen (GK) blev nedsat i 1833 for endegyldigt at undersøge om Danmark skulle afhænde sine underskudsgivende vestafrikanske besiddelser eller iværksætte nye koloniseringsforsøg. Kommissionen bestod af embedsmænd som P. Thonning, S.H.A. Wedel, J.F.G. Schönheyder, N.H.A. Holten, J.P. Findt og J. Hambro. Indtil 1837 fungerede den tidligere assistent i Dansk Guinea, Balthasar Christensen, som sekretær. GK fungerede i femten år inden det endelige resultat lå klart.²⁹²

GKs forslag var en opfordring til kongen om at indlede en egentlig territorial kolonisering i Vestafrika, som på afgørende punkter var væsensforskellig fra det vestindiske koloniprojekt. Ifølge GK burde kolonien bestå af tre befolkningsgrupper. En lille gruppe af europæere skulle være med til at opstarte koloniseringen, mens en mellemstor gruppe af mulatter fra Sydamerika og Caribien skulle bringe viden, arbejdskraft og produktionserfaring med sig. Den største befolkningsgruppe skulle bestå af frikøbte afrikanske slaver. Der var ikke tale om at etablere en nybyggerkoloni, men om ”Grundlæggelsen af en frie dansk Negerpopulation” i Vestafrika.²⁹³

I forslaget optrådte Dansk Vestindien som et modbillede på fremtidens Dansk Guinea. Det blev fremstillet som et fejlslagent statsbygningsprojekt med en mislykket integrationsmodel. Den vestindiske tvangskolonisering var utidssvarende og i modstrid med ”Humanitetens og Emancipations Principets Fordringer”.²⁹⁴ GKs vision var grundlæggelsen af et imperium baseret på frihed og borgerskab frem for tvang og udbytning. Forbillederne var Sierra Leone, Liberia og Libréville i Gabon.²⁹⁵ Forslaget blev underbygget med både økonomiske og politisk-etiske argumenter.

Til de økonomiske argumenter hørte en antagelse om, at Dansk Vestindien var et udtjent aktiv for staten. Som underbyggende eksempler fremhævede GK den britiske emancipation og Haitis forfald, som med al tydelighed viste at slavernes frigørelse medførte et fald i produktivi-

²⁹¹ Behandles for eksempel ikke i to hovedværker om Dansk Guinea, Nørregaard (1968) og Justesen (1980).

²⁹² GTK. IK 1038. GK I: Udnævnt 9. Januar 1833. Afgav betænkning 27. juni 1848.

²⁹³ GTK. IK 1043-1044: ”Allerunderdanigst Betænkning”, 27. juni 1848, 494, 951-952. Citat: 987.

²⁹⁴ *Ibid.*, 482.

²⁹⁵ Fyfe (1976), 179-186, 194-199; Pétré-Grenouilleau (2004b), 176-178.

tet. Emancipationen var en moralsk nødvendighed, men samtidigt et statsøkonomisk selvmål. Produktionsnedgangen ville skabe et underskud i udbuddet af koloniale varer i Europa. Der ville derfor være et vedvarende behov for produktion af tropiske primærvarer. Dansk Guinea bød sig til som et lovende økonomisk alternativ og erstatning for besiddelserne i Caribien. I Vestafrika havde man muligheden for at skabe et nyt produktionscenter og fastholde en imperial økonomi. Forslaget byggede på forestillingen om at ”endnu er Africa en ledig tilskuer” i verden med et uudnyttet potentiale. Hvis koloniseringen lykkedes kunne det danske imperium forvente at være det første som formåede at inddrage Afrika i verdensøkonomien udenom slavehandelen.²⁹⁶

Til de politisk-etiske argumenter i GK hørte, at den vestindiske koloniform var i modstrid med tidens moralske standarder. Hovedformålet med koloniseringen var at danne samfundsborgere og skabe mulighed for bedre integration af statens afrikanske befolkningsgruppe end man formåede i Dansk Vestindien. Forslaget indeholdte et katalog over initiativer man konkret ville gøre anderledes i Dansk Guinea. For det første ville staten frikøbe slaver og indlemme dem i et lovligt reguleret pligtarbejde, hvor denne gruppe ville være retssubjekter på lige fod med resten af koloniens befolkning. GK anså de frikøbte slaver som den eneste reelle og legitime måde at rekruttere arbejdskraft. Man afviste at benytte straffefanger fra Danmark, afrikanske slaver, fri arbejdskraft og immigranter fra Kina og Indien, fordi det enten ville være en umulighed eller ”lig med en maskeret Slavehandel”.²⁹⁷ Pligtarbejderne skulle tjene i 15 år for at tilbagebetale frikøbet, arbejde fem dage om ugen og være pligtig til at tjene som ”Subject i Coloniens Forsvarsvæsen”.²⁹⁸ Til gengæld ville pligtarbejderen nyde ejendomsret, ret til frihed og selverhverv i fritiden. Pligtarbejdet skulle fungere som en ’lærlingetid’ efter den britiske model i Jamaica i 1830’erne. Efter den udstående lærlingeperiode ville pligtarbejderen ”indtræde som frie Borger i Colonien”.²⁹⁹ Integrationsmodellen i Dansk Guinea var udtryk for universelle inklusionskriterier: Kun direkte lovovertrædelse kunne omgøre retten til ”Frihed og Borgerrettigheder” efter de 15 års tjeneste.³⁰⁰ Hvad der ved ”et løst Blik kunde synes at blive en fortsat Slavehandel” ville derimod være ”en Udløsning af Slavestanden for at oplæres og udstyres til Selverhverv og forberedes til Selvstændighed og Indlemmelse i et dansk Samfund”.³⁰¹

²⁹⁶ GTK. IK 1043-1044: ”Allerunderdanigst...”, 27. juni 1848, 488, 481-492.

²⁹⁷ *Ibid.*, 495-510. Citat: 502.

²⁹⁸ *Ibid.*, 741.

²⁹⁹ *Ibid.*, 521. Se også: 509-521, 728, 755-760, 954-955, 987-988.

³⁰⁰ *Ibid.*, 728.

³⁰¹ *Ibid.*, 513.

For det andet skulle pligtarbejderne tildeles eget jordlod og hus med det formål at opbygge et "lille Friheds-Etablissement".³⁰² På den måde ville man skabe en selvejende og fri bondestand som skulle udgøre den bærende produktionsenhed i kolonien. Den selvejende bonde ville have en interesse i at udvide sin drift, producere flere afsættelige varer og arbejde stræbsomt, hvilket var en af manglerne i det tvangsbase-rede vestindiske samfund. Men dannelsen af den frie bondestand ville også skabe grundlaget for et civilsamfund, hvis anker var det kristne ægte-skab, den borgerlige kernefamilie og en ny kønsorden. Pligtarbejdet ville indrettes således at kvinderne fik mulighed for at holde hus, stå for madlavningen og pleje af børnene. Resultatet blev "Sædelighed, Vindskibelighed, Tilfredshed og Hengivenhed for den Forfatning og den Hjemstavn Colonien skjænker sine Pligtarbeidere".³⁰³

For det tredje rummede forslaget en særlig kulturel homogeniserings-tanke, som ikke eksisterede i Dansk Vestindien. Man ønskede at ud-brede den lutherske protestantisme som det moralske fundament for dannelsen af borgerdyd. Man ville skabe "en Christelig Colonie".³⁰⁴ I modsætning til Dansk Vestindiens multikonfessionelle samfund burde der vokse et sandt religionsfællesskab frem. Man ønskede også at ud-brede det dansk sprog for at skabe samhørighed mellem borgerne internt i kolonien, og mellem metropol og koloni. Det danske sprog skulle fungere som bindemiddel i koloniens befolkningen og danne et fælles grundlag for kommunikation. Det var nødvendigt, fordi afrika-nerne ville komme fra forskellige lokaliteter og tale forskellige lokale sprog.³⁰⁵ Religion og sprog skulle altså være de fællesskabsetablerende elementer blandt borgerne i Dansk Guinea.

For det fjerde foreslog GK at udelukke andre europæere fra mulighe-den for statsborgerskab for at undgå modstridende loyaliteter og inte-resser indenfor koloniens grænser. Man ville undgå den økonomiske sårbarhed som det dansk-vestindiske koloniprojekt led under, fordi den byggede på udenlandsk kapital. Det ville mindske risikoen for at den danske stat ville stå tilbage med administrationsomkostninger, mens udenlandske investorer frit kunne trække formuer ud af imperi-ets økonomi.³⁰⁶

For det femte ville koloniseringens etiske aspekter generere moralsk kapital til metropolen. Det var vigtigt for at holde sig gode venner med

³⁰² *Ibid.*, 753.

³⁰³ *Ibid.*, 751; Se også GTK. IK 1039. GK II: B. Christensen, "Beskrivelse af de dan-ske besiddelser i Guinea", 1831, 133.

³⁰⁴ *Ibid.*, 765-766.

³⁰⁵ GTK. IK 1041. GK IV: Udkast uden titel, 20. juli 1842, 121, 228-229. GTK. IK 1043-1044: "Allerunderdanigst...", 989.

³⁰⁶ GTK. IK 1043-1044: "Allerunderdanigst...", 27. juni 1848, 994.

Storbritannien, fordi anerkendelsen af dansk suverænitet i Dansk Guinea afhang af evnen til at bekæmpe den afrikanske slavehandel og fordi slaveriet endnu ikke var ophørt i Dansk Vestindien.³⁰⁷ Hvis staten fulgte alle disse råd ville den samlede konklusion blive følgende:

At det danske Sprog, den danske Gudstjeneste, Sæder, Love og alle civile og militaire Institutioner maae i Forening udvirke en dansk Nationalitet, som idet den paa en vis Maade isolerer Colonien til en Stat blandt de omboende Stammer tillige hæver sig over dem ved Cultur, Intelligents og en Kraftfuld Selvstændighed.³⁰⁸

Udover Dansk Vestindien var der også en række indflydelser fra andre koloniale områder og tidsrum. GK orienterede sig bredt i verden. Arkivalierne viser hvordan kommissionens egne undersøgelser af produktionsgrundlaget i Dansk Guinea blev suppleret med studier af tidligere forsøg med plantagedrift fra 1780'erne og frem. Man studerede indgående kommercielle og koloniale nyheder fra fjerne egne som Bengalen, Cuba, Brasilien, Java, Sumatra, Britisk Vestindien, Benin og Biafra. Også udenlandske værker blev undersøgt for brugbar viden. Forslagets emancipatoriske målsætning blev dannet på baggrund af T.F. Buxtons idéer. Buxtons løsning på den ulovlige slavehandel var skabelsen af et landbrugsbaseret alternativ som ville trække Afrika ind i verdensøkonomien gennem legitim handel. GK hentede også inspiration i antikkens imperiale verden. Man gjorde sig særligt notater over Karthagos' rolle i Romerriget. Dermed spillede GK på idéen om Vestafrika som leverandør af primærprodukter til metropolen samt udbredelsen af danske borgerrettigheder under *Pax Danica*.³⁰⁹

Hovedpointen i GKs forslag var at man ville skabe frie danske borgere ud af afrikanske slaver. Det formidlede et etnisk inkluderende borgerbegreb, men hvor sproget, troen, det borgerligt-kristne familiemønster og den økonomiske forbindelse mellem metropol og koloni ville være bindemidlet i et multietnisk dansk imperium. Forslaget indeholdte en idé om at den sorte bonde i Guinea var ligeså dansk som den hvide bonde på Fyn. Danskheden var hverken territorielt eller etnisk forankret, men kunne eksporteres til tropiske egne. Dansk statsborgerskab var ifølge GK ekspansivt. Man benyttede Dansk Vestindien som modbillede til at formulere en bedre integrationsmodel. Mens Dansk Vestindien byggede på institutionaliserede racemodsætninger og uholdbare byggesten for et politisk fællesskab, så skulle Dansk Guinea

³⁰⁷ *Ibid.*, 982; Se også Nørregaard (1934), 374-383.

³⁰⁸ *Ibid.*, 994.

³⁰⁹ *Ibid.*, 490; GTK. IK 1040. GK III: Prislister, internationale avisudklip, afhandlinger, notater om filantropi og emancipation, diverse notater, liste over brugte skrifter, Romerriget, osv. Om Buxton: GTK. IK 1042. GK V: Thonning, ”Endvidere Observanda i Bet., Udkast afsluttet 26. februar 1847”.

fremme en raceharmonisk udpost. Løsningen blev et politisk, sprogligt og religiøst statsfællesskab. Thonning var endda tilhænger af at integrationen kunne fremmes gennem raceblandede ægteskaber. Det blev dog ikke en del af det endelige forslag, men vidner om en interesse for hvordan man bedst skabte samhørighed i en etnisk heterogen befolkning.³¹⁰ Forslaget var 'helstatslig' i sin grundtanke, men 'imperialistisk' i sin praksis (i hvert fald i starten), fordi kolonien ville skabe et skel mellem koloniens borgere og afrikanske 'lærlinge'. GKs indhold og tilblivelse bør forstås i dens relation til udviklingen i Dansk Vestindien og de udfordringer som emancipationen rejste for staten. Udviklingen i én periferi indvirkede altså på tanker om reformer af borgerskab og statsindretning i en anden.

Kommissionens drivkraft, P. Thonning, døde i 1848 med et frisk eksemplar af den tusinde sider lange slutbetænkning på sit skrivebord. Forslaget blev færdig blot to måneder efter at man i København i april 1848 endegyldigt havde besluttet sig for at opgive tanken om et dansk kolonirige i Afrika. Det færdige forslag blev derfor aldrig forelagt kongen, men sendt direkte i Generaltoldkammerets arkiv.³¹¹

4.3 "Negerlandets sande Emancipation". Guvernør Carstensen og Dansk Vestindien

Begivenhederne i Dansk Vestindien inspirerede også til formuleringen af reformforslag om statsborgerskab og visioner for statsudviklingen fra udposten på Guldkysten i Vestafrika. Her bestred Edward Carstensen fra 1842 til 1850 embedet som assistent og dernæst guvernør. Han deltog aktivt i debatten om fremtidens danske statsform og bød ind med et forslag som, til trods for dets radikale indhold, hidtil kun har fået meget begrænset opmærksomhed i forskningen.³¹²

Carstensen var inspireret af tidens emigrationsteorier, som spillede en stor rolle i den koloniale verden i 1840'erne.³¹³ Hans reformforslag var formuleret som et alternativ til Guineakommissionen. Forslaget gik konkret ud på at indføre et "emigrationssystem" fra Afrika til Dansk Vestindien og en "immigration til Afrika" af vestindiske afrocaribiere. Han ville "bringe Vestindien og Africa i en virksom Vexel-Virkning med hinanden".³¹⁴ Hans forslag havde to overordnede mål. Det første

³¹⁰ Hopkins (2009), 804.

³¹¹ Hopkins (2009), 807.

³¹² *Carstensens indberetninger* (1964), 11-13. Nævnes ikke i Nørregaard (1934), Justesen (1980), Justesen (2001), og kun sporadisk i Nørregaard (1968), 334.

³¹³ Hall (2002), 28-30; Conrad (2012), 17-19; Northrup (1995), 17-29. Carstensens reformforslag blev påbegyndt i Dansk Guinea d. 10. December 1846 og indsendt d. 15. november 1847. PA. Carstensens dagbøger.

³¹⁴ *Carstensens indberetninger* (1964), "Om Slavehandelens Undertrykkelse og Afrikas Civilisation", 15. november 1847, 321, 332.

mål var fuldendelsen af en moralsk mission. Han ville iværksætte en fælles europæisk humanitær indsats i Afrika med det formål at fremme ”Negernes og Negerlandets sande Emancipation” gennem indførelsen af civilisation i Afrika.³¹⁵ Forslagets gennemførelse ville tildele det danske kongerige en særlig status som frihedens bannerfører i Europa. I modsætning til GK kritiserede han T.F. Buxtons midler til bekæmpelse af slavehandelen i Afrika. Han afviste at slavehandelen kunne stoppes med magt. Den britiske krydserblokade og Niger-ekspeditionen stoppede ikke slavehandelen, men radikaliserede den. Carstensen ville i stedet forsøge at sprede frihed, frihandel og bekæmpe overtro gennem grundlæggelsen af ”uafhængige, civiliserede Neger-Communer i Africa [...] analoge med Neger-Republikken Liberia”.³¹⁶ De skulle oprettes under europæisk vejledning og beskyttelse, men ”bestaae ved sig selv og af sig selv”.³¹⁷

Det andet mål var løsningen af konkrete problemer i Dansk Vestindien som opstod i forbindelse med emancipationen på disse øer. Det drejede sig for det første om at løse den mangel på arbejdskraft i sukkerplantagerne som emancipationen forventeligt ville medføre. Carstensen forestillede sig at de vestindiske plantager skulle bemandedes med frikøbte slaver fra Vestafrika. Gennem den afrikanske emigration til Dansk Vestindien kunne man øge udbuddet af arbejdskraft og dermed tvinge de vestindiske afrocaribiere til at arbejde eller emigrere til Afrika. For det andet ville Carstensens emigrationssystem hjælpe med at overkomme spændinger mellem de etniske grupper i Dansk Vestindien ved at tilbyde muligheden for udvandring til Afrika. Det var altså intentionen at den storstilede indsats i Afrika ville indvirke gavnligt på de vestindiske forhold.³¹⁸

Carstensen skitserede en række tiltag som ville realisere hans reformforslag. For det første ville emigrationen fra Afrika til Vestindien give de afrikanske slaver en mulighed for frikøb og erhvervelse af frihed. Dansk Vestindien blev fremstillet som en civiliseringsfabrik. Den afrikanske emigrant ville i Vestindien gennemleve en kulturel besmittelsesproces, der ville omdanne den ’barbariske’ afrikaner til en civiliseret afrocaribier. Han ville uddannes gennem skolen og oplæres i plantagedrift. Afrikaneren måtte til gengæld arbejde for at godtgøre frikøbet og acceptere en begrænsning af den personlige frihed. Emigrationens mål var:

at føre ham [den frikøbte slave] til Frihed, man stille ham Civilisationens og Culturens Frugter for Øie i stedet for at lade

³¹⁵ *Ibid.*, 333.

³¹⁶ *Ibid.*, 315, 317-322.

³¹⁷ *Ibid.*, 315.

³¹⁸ *Ibid.*, 331-332.

ham blive i et Land, hvor Negerens Lod endnu i Aarhundreder vil blive Trældom og Usselhed, Afhængighed af blodige Tyranners Luner og Fetis-Overtroens Rædsler.³¹⁹

For det andet ville immigrationen fra Vestindien til Afrika med tiden overflødiggøre den europæiske humanitære indsats i Vestafrika. Resultatet ville blive civiliseret sameksistens mellem den hvide og den sorte race. Immigrationen ville føre til oprettelsen af nye statsdannelser og frembringe en ny afrikaner. Liberia, der i 1847 fik international status som uafhængig republik, var Carstensens model.³²⁰ Midlet bestod i at ”oprette Neger-Colonier i Africa af vestindiske Frinegre, Negere, som kjende Vindskibeligheids Virkninger på Menneskets Velværen [...] At civilisere Africa med civiliserede Negere bør være det Maal, Africas Venner foresætte sig”.³²¹ Men de vestindiske immigranter kunne ikke blive danske borgere, men afrikanske borgere under dansk protektorat. Carstensen mente at etnisk mangfoldighed fremmede racemodsatninger, som uundgåeligt vil destabilisere et politisk fællesskab. Dansk Vestindien var eksemplet som bekræftede antagelsen. I Vestindien ville de frie afrocaribiere aldrig blive frie fra de hvides herredømme og racisme. Men i Afrika ville den vestindiske immigrant ”vide, at han i Africa kan fremtræde uhæmmet af de Hensyn til Farveskjellen, som aldrig ville forsvinde udenfor Africa” og at den sorte befolkning kunne ”udvikle en saadan politisk Betydning, som i Africa vil være høist ønskelig, men som i Vestindien nødvendigviis maatte føre til Konflikter med Befolkningen af europæisk Oprindelse”.³²² Carstensen forudså at emancipationen i Vestindien ikke ville dæmpe forventningerne i den afrocaribiske befolkningsgruppe, men blot medføre nye krav om flere rettigheder:

”Emancipationen vil vistnok efterhaanden udvikle en saa urolig og stædig Aand hos den farvede Befolkning af vestindisk Opkomst, at samme kun vil blive holdt i Tømme og hindret Udskeielser derved, at der aabnes samme selvstændig Virksomhed i et Land, hvor Negernes Interesser ere de Predominerende”.³²³

Problemet var det vestindiske samfunds multietniske grundstruktur. Immigrationen skulle fungere som en sikkerhedsventil og løse de etniske spændinger, som truede med at forårsage det vestindiske samfunds sammenbrud. Hvis der opstod sociale opstande, mere vidtrækkende udfordringer af den sociale orden, eller ”i Tilfælde af politiske Bevægelser blandt Fri-Negre i Vestindien ville [Afrika] kunne optage de

³¹⁹ *Ibid.*, 326-327.

³²⁰ *Ibid.*, 331. *Carstensens indberetninger* (1964), Ledsageskrift, 17. november 1847, 334-335. Om Liberia: Fyfe (1976), 194; og Armitage (2007), 123.

³²¹ *Carstensens indberetninger* (1964), ”Slavehandelens...”, 15. November 1847, 330.

³²² *Ibid.*, 331-332.

³²³ *Ibid.*, 332.

politiske Deporterede”.³²⁴ Den vestindiske immigration var altså også vejen til fastholdelsen af det eurocaribiske herredømme i Caribien.

Carstensen forudså følgende resultat: ”[M]an udløse den slavebundne Afrikaner fra hjemlig Trældom; man føre ham til Frihed og Civilisation i Vestindien; Man opmuntre den vestindiske Neger til Udvandring til Africa...og *Slavehandelen vil være ophævet, Africas Civilisation begrundet*”.³²⁵

Forslaget var udtryk for et ønske om at etablere en racebaseret geografi, som grundlag for forskellige etniske befolkningsgruppers lokalisering i det imperiale rum. Carstensens forslag var derfor en del af en større imperievision. Han afviste Guineakommissionens tanker om en kolonisering af Vestafrika.³²⁶ Han foreslog i stedet for at bruge midlerne fra Guinea til at erhverve land i Australien til at skabe en nybyggerkoloni for hvide danske emigranter fra metropolen. Han argumenterede for at en planlagt emigration til Australien ville afhjælpe fattigdomspuklen i Danmark og mindske risikoen for social degeneration. Men det virkelige problem var at det danske imperium ikke tilbød danske emigranter et mål for deres udvandring. Følgen blev at ”Udvandrere forlade Fædrelandet, uden at noget Baand senere knytter dem til samme...de blive Borgere i en fremmed Stat”.³²⁷ For Carstensen var dette en trussel mod den danske nation, et tab af national energi i stedet for en styrkelse af staten og det danske folk. Hvis man læser de to forslag sammen vidner de om at Carstensens tanker var præget af et minimalistisk og ekskluderende borgerbegreb. Det var udelukkende hvide danskere, som kunne gøre krav på dansk statsborgerskab. Imperiets farvede befolknings fremtid lå ikke i en dansk stat, men i deres egne republikker.³²⁸

Carstensen ville skabe et nationaliseret imperium styret af en etnisk homogeniseringstanke, hvor danske nybyggerkolonier og protektorater var de politiske konstruktioner, der kunne gøre hans tanker til virkelighed.³²⁹ Hans vision var udtryk for en blanding af den imperialistiske strategi og en nationalstatslig logik. Han ville kun tillade afrikanerne et mindstemål af integration i staten idet de var underlagt et dansk protektorat uden dermed at kunne gøre krav på dansk statsborgerskab. Hans verdensbillede var racebaseret og understøttet af en terminologi, der betonedede befolkningernes tidløse medlemskab af civilisationer. En

³²⁴ *Ibid.*, 332.

³²⁵ *Ibid.*, 332-333.

³²⁶ PA. Carstensens dagbøger: 1., 9. og 15. april og 22 december 1845.

³²⁷ *Carstensens indberetninger* (1964), 11. april 1845, 137, 139.

³²⁸ *Carstensens indberetninger* (1964), ”Slavehandelens...”, 15. november 1847, 315.

³²⁹ Om 1800-tallets blandingsformer mellem ”empires” og ”nationstates”: Leonhard & von Hirschhausen (2009), 13.

afrocaribier i Dansk Vestindien var i Carstensen's optik stadig en afrikaner.³³⁰

Generaltoldkammeret udviste efterfølgende betydeligt mere interesse for Carstensen's forslag end de senere gav Guineakommissionen. Det skyldes blandt andet at Carstensen flere gange fulgte op på sagen og indsendte artikler og skrifter fra England om lignende tiltag.³³¹ Fra december 1847 til april 1848 blev Carstensen's plan støttet af både Generaltoldkammeret og Udenrigsdepartementet. Generaltoldkammeret skrev i slutningen af 1847 til Udenrigsdepartementet, at "[d]enne Sag maa saavel for vore vestindiske Colonier som for vore guineiske Besiddelser ansees at være af...væsentlig Vigtighed". Men da forslaget var et fælles europæisk anliggende, og Generaltoldkammeret ikke ville gå enegang i sagen, bad man Udenrigsdepartementet om at indhente interessetilkendegivelser fra regeringerne i London, Paris og Haag via de danske gesandter.³³² Metropolitens interesse i Carstensen's forslag var mest præget af udsigten til at kunne løse én af de alvorligste hovedpiner, der var forbundet med slavernes emancipation i Dansk Vestindien og "sikre de danske Antiller forsyning med frivillige Arbeidere fra Guinea".³³³ Den danske gesandt i London berettede i slutningen af januar 1848 at den britiske regering ikke havde nogen fast plan eller holdning til spørgsmålet, men at den britiske offentlighed var venligt stemt overfor forslaget's indhold.³³⁴ Den danske gesandt i Paris svarede at den franske regering var desperat efter at få arbejdskraft til sine vestindiske besiddelser, men at man ikke vidste hvordan man skulle løse problemet. Han berettede også at de britiske forsøg med transport af frigivne slaver fra Afrika til Britisk Vestindien reelt var en fortsættelse af slaveriet med andre midler.³³⁵ Nederlandene ville ikke indlemme sig på noget forpligtende samarbejde uden briterne's formelle accept.³³⁶ Det var altså ikke nogen overvældende europæisk støtte til forslaget's gennemførelse som den danske stat kunne regne med. Alligevel var Carstensen i marts 1848 stadig overbevist om at staten ville støtte hans plan.³³⁷ Men i slutningen af samme måned havde Danmark fået en konstitutionel forfatning og stod foran en borgerkrig med de tyske hertugdømmer. Disse begivenheder ændrede betingelserne for

³³⁰ Carstensen's indberetninger (1964), "Slavehandelens...", 15. November 1847, 323.

³³¹ Carstensen's indberetninger (1964), 17. november 1847, 334-335; 6. januar 1848, 338-339; udateret 1848, 339-340.

³³² GTK. IK 979-981. GK: Skr. til Udenrigsdepartementet, 28. december 1847. UM 1. DR: Nr. 97. Skr. til gesandt i London, 14. januar 1848; Nr. 107. Skr. til gesandter i Paris og Haag, 15. januar 1848.

³³³ *Ibid.* Citat fra skr. til gesandt i London, 14. januar 1848.

³³⁴ KC. KK 1167. SGJ: Nr. 423, Christmas til Bluhme, 26. januar 1848.

³³⁵ KC. KK 1167. SGJ: Nr. 418, DeLong til Generaltoldkammeret, 18. februar 1848.

³³⁶ KC. KK 1167. SGJ: Nr. 466, Udenrigsdepartementet til handelsministeriet, 23. april 1848.

³³⁷ PA. Carstensen's dagbøger: 23. marts 1848.

både Carstensens og Guineakommissionens forslag. Carstensen noterede: ”Om Guinea er der ikke mere Tale”.³³⁸ Den 3. april 1848 blev der sendt en note til den danske gesandt i London om at man endegyldigt havde besluttet at forsøge at sælge besiddelserne på Guineakysten.³³⁹ På trods af statens dødsstød til projekterne i Vestafrika fik Carstensens tanker alligevel støtte i statsrådet. På et møde den 3. april 1848 besluttede rådets medlemmer at et forestående salg af Dansk Guinea til Storbritannien skulle indeholde den betingelse at danske skibe fortsat måtte transportere afrikanske emigranter til plantagerne i Dansk Vestindien.³⁴⁰ Tanken om at Vestafrika kunne løse Vestindiens problemer blev altså ikke opgivet.³⁴¹

5. Konklusion

I perioden fra 1814 til 1848 blev udviklingen i kriterier for medlemskab i staten for den afrocaribiske befolkning drevet frem af både lokale, regionale og transatlantiske aktører og begivenheder. I Dansk Vestindien var den afrocaribiske befolkning en *lokal* drivkraft for forandringer. De udfordrede metropolen til ’købslåen’ ved at indlede en forhandlingsproces om rammerne for inklusion i staten. I metropolen vandt afrocaribiske krav om ligestilling gehør fordi der her herskede en ’helstatslig’ lighedstanke, som udgjorde en udfordring af den ’imperialistiske’ diskriminering af den afrocaribiske befolkning. Men udviklingen skal også forstås i en *atlantisk* kontekst. Napoleonskrigene, Haitis revolution og den britiske emancipation var de afgørende begivenheder som forandrede betingelserne for det danske imperiums engagement i Caribien. Den øgede mobilitet og cirkulationen af mennesker og idéer i regionen skabte et behov for differentiering mellem statsborgere og fremmede.

Analysen har vist at fra 1814 til 1840 var debatten om inklusion/eksklusion i staten præget af modsætningen mellem den ’imperialistiske’ og den ’helstatslige’ logik for håndtering af etnisk heterogenitet. Fra 1840’erne og frem kom en tredje logik frem, den ’nationalstatslige’, i stænderforsamlingen og i guvernør Carstensens reformforslag. Forestillinger om hvem der kunne blive borger i den danske stat ændrede sig i 1820’erne og 1830’erne. I løbet af disse år skete der et skifte fra en race- til en kulturbaseret differentiering mellem befolkningsgrupper. I stedet for at tage udgangspunkt i menneskers etniske herkomst begyndte staten at tilbyde medlemskab på betingelse af kulturel tilpas-

³³⁸ PA. Carstensens dagbøger: 28. marts 1848.

³³⁹ UM 1. DR: Nr. 61, skr. til gesandt i London, 9. april 1848. Om kongens resolution: Nørregaard (1934), 407. Den 29. april 1848 blev sagen lukket: KC. KK 1162. GK: Generaltoldkammeret til Udenrigsdepartementet, 29. april 1848.

³⁴⁰ *Statsrådets forhandlinger* (1954), 183.

³⁴¹ Carstensen genoptog ti årtier senere sit humanitære projekt: PA. Carstensens dagbøger: November 1868 til marts 1869; og Carstensen (1869).

ning. Fra 1840 voksede forestillinger om raceforskelle dog igen frem. Den afrocaribiske befolknings borgerretlige status befandt sig i et spændingsfelt mellem andenrangsborger, fuldgyldig borger og ikkeborger. Borgerrettighedskampen i Dansk Vestindien drejede sig i denne periode primært om civile rettigheder, men kun i ringe grad om politiske.

Udviklingen i kriterier for inklusion/eksklusion i Dansk Vestindien påvirkede debatten i andre dele af riget. I metropolen satte afrocaribiernes petition i 1816 gang i en intern debat i staten om legitim håndtering af etnisk heterogenitet. Emancipationsspørgsmålet førte til vidtrækkende debatter i både stænderforsamlinger og embedsværket. Andre periferier blev også berørt af udviklingen af den vestindiske emancipation.

Mit speciale har vist hvordan det nationale statsborgerbegreb, som det blev fastlagt i Grundloven i 1849, ikke var givet på forhånd. I den første halvdel af 1800-tallet var der derimod mange alternative modeller i spil. Forskningen har hidtil haft tendens til at beskrive den politiske udvikling i perioden mellem Napoleonskrigene og Grundloven med udgangspunkt i metropolen (det geografiske Danmark), og de meningsforskelle der herskede mellem aktørerne her. Men når man derimod, som jeg har gjort det, tager udgangspunkt i rigets periferi, så opdager man en langt større mangfoldighed af idéer og visioner for dansk statsborgerskab og statsform, end der hidtil er beskrevet.

Overordnet set har min analyse altså vist hvilken værdi moderne imperieforskning kan bibringe dansk historie: For det første bidrager den til en bedre forståelse af de dynamikker, som på tværs af geografiske enheder drev reformprocesser fremad i perioden fra 1814 til 1848. Den historiske udvikling af et dansk statsborgerskabsbegreb fandt ikke kun sted indenfor det nuværende Danmarks grænser, men på tværs af kontinenter drevet af aktører fra *både* periferi og metropol. Udviklingen af statsborgerbegrebet i Danmark bør således ses i en større imperial kontekst. Det er interessant, at der udover en stærk gensidig påvirkning mellem metropol og koloni også var en forbindelse fra periferi til periferi således at begivenheder i Dansk Vestindien udløste politiske reformforslag med udgangspunkt i Dansk Guinea.

For det andet hjælper den imperiale analyseramme til at forstå hvordan ændringer i det danske imperium blev formet af begivenheder i den atlantiske verden. Politiske forandringer i andre imperier ændrede rammerne for danske beslutningstagere, og de påvirkede opfattelsen af Danmarks omdømme i forhold til omverdenen og spillede i høj grad en rolle i meningsdannelsens argumentation.

For det tredje kan det påvises, at embedsværket i høj grad 'tænkte imperialistisk' indtil langt hen i 1800-tallet. Det er karakteristisk at kun ganske få af de undersøgte aktører indenfor statsapparatet stiller grundlæggende spørgsmål om Danmark kan rumme en etnisk heterogen befolkning. Spørgsmålet er hovedsagligt *hvordan* og under *hvilke forudsætninger*. I stænderdebatterne var imperiet ligeledes en vigtig del af den politiske virkelighed, som aktørerne forholdt sig til og spejlede deres egne interesser i.

Det følger derfor af min analyse, at man ikke behøver at skrive dansk kolonihistorie som lokalhistorie: Dansk-vestindiske spørgsmål berørte ikke blot kolonierne, men var en del af tænkningen om statsudviklingen i Danmark som sådan. Analysen har desuden vist hvorledes det danske koloniale projekt var drevet af andet og mere en blot handel og økonomi, men også af moral og borgerretlige spørgsmål.

I forhold til den internationale imperieforskning har jeg vist hvordan denne også er relevant i studiet af småstatsimperier. Selv i det danske eksempel, hvor kolonierne kun havde en ringe størrelse, blev den imperiale statsform katalysator for en række principielle spørgsmål om statens karakter og formål. Det er måske ikke så overraskende at for eksempel Britisk Indien havde en stor indvirkning på udviklingen af politiske forestillinger i Storbritannien i første halvdel af det nittende århundrede når man tager dets geografiske omfang, folkerigdom og resursegrundlag i betragtning. Det er derimod mere overraskende at tre små caribiske øer i det danske imperium i den grad kunne fungere som et krystalliseringspunkt i debatten om udvikling mellem stat, samfund og borgere.

Bibliografi

Kildefortegnelse (utrykte)

Rigsarkivet, København.

Generaltoldkammeret:

GTK. IK 427. MP. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Pakke 427. Møstingske Papirer 1826-1834.

GTK. IK 428. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Pakke 428. Diverse dokumenter vedk. slaveemancipationen og den ældre sag om de frikulørte 1826-1838.

GTK. IK 429-431. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Pakke 429-431. Forestillinger fra kommissioner angående negernes stilling i Vestindien 1834-1843.

GTK IK 432. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Pakke 432. Akter vedk. slaveemancipationen 1834-1847.

GTK. IK 435. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Pakke 435. Negeremancipationen efter reskript 27. juli 1847.

GTK. IK 557. VOFR. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Pakke 557. Vestindiske og ostindiske forestillinger og resolutioner 1816-1848.

GTK. V-GR. VJ. Generaltoldkammeret. Ældre del. Vestindisk-guineisk Renteskriverkontor. Vestindisk Journal 1773-1816.

GTK. V-GR. DSVJ 365. Generaltoldkammeret. Ældre del. Vestindisk-guineisk Renteskriverkontor. Pakke 365. Diverse sager til Vestindisk Journal 1773-1835.

GTK. IK. VJ. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Vestindisk Journal 1817-1848.

GTK. IK 979-981. GK. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Pakke 979-981. Guineisk Kopibog 1816-1848.

GTK. IK 1038-1042. GKI-V. Generaltoldkammeret. Indisk kontor. Pakke 1038-1042. Den guineiske kommission af 9. januar 1833, 1833-1848, I-V.

GTK. IK 1043-1044. Generaltoldkammeret. Indisk Kontor. Pakke 1043-1044. Slutbetænkning ang. planer for en kolonisation i Guinea, 1848.

Koloniernes Centralbestyrelse:

KC. KK 1162. GK. Koloniernes Centralbestyrelse. Kolonialkontoret. Pakke 1162. Guineiske Kopibøger 1849-1893.

KC. KK 1167. SGJ. Koloniernes Centralbestyrelse. Kolonialkontoret.
Pakke 1167. Sager til guineiske journaler 1849-1893.

Generalguvernementet (Dansk Vestindien):

GG 2.1.6. *Plakatbøger*. Generalguvernementet. 2.1.6. Plakatbøger 1824-1882.

GG 2.7.1. KSK. Generalguvernementet 2.7.1. Kopibog for skrivelser til kongen 1816-1826.

GG. *Komm. vedr. de frik. forb.* Generalguvernementet 1. Kommission vedrørende de frikulørtes forhold. Forhandlingsprotokol 1831-1832.

Danske Kancelli:

DK. 3. *Dept. Brevsager*. Danske Kancelli. 3. Departement. Brevsager 1800-1850.

Udenrigsministeriet:

UM 1. DR. Udenrigsministeriet. Pakke 1. Departementsregistratur 1848-1856 (kopibog for dept. Korrespondance).

Privatarkiv:

PA. *Carstensens dagbøger*. Edward James Arnold Carstensen, guvernør i Guinea. Erindringer og dagbøger 1842-1898.

Trykte kilder

Alexander, G.W. (1843), *Om den moralske Forpligtelse til og det hensigtsmæssige af strax og fuldstændigt at ophæve Slaveriet i de dansk-vestindiske Colonier*. Kbh.

Bobé, Louis, red. (1933), "Breve fra Kong Christian VIII til Greve F.D. Reventlow", *Personahistorisk Tidsskrift* 54, 9:6, 1-69.

Buxton, Thomas Fowell (1839), *The African Slave Trade*, 2 ed. London.

Carstensen, Edward (1869), *Forslag til en Ordning af en afrikansk Udvandring og Indvandring*. Kbh.

Christian VIII's dagbøger og optegnelser (1995), bind 4, 1. del, red. af Anders Monrad Møller. Kbh: Selskabet for Fædrelandets Historie.

Collegial-Tidende.

Danske politiske breve fra 1830'erne og 1840'erne (1949). Bind III, red. af P. Bagge & P. Engelstoft. Kbh: Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie.

Holstein, F. A. (1831), *Om de danske raadgivende Provindsial-Stænders Væsen og Værd*. Kbh: C.A. Reitzel.

Guvernør Edward Carstensens indberetninger fra Guinea 1842-1850 (1964), red. af Georg Nørregaard. Kbh: G.E.C. Gad.

Lawaetz, Eva, red. (1979), *Free coloured in St. Croix, 1744-1816*. Christiansted, St. Croix.

Ny Collegial-Tidende.

Roskilde Stænder-Tidende.

Say, Jean-Baptiste (1821), *A Treatise on Political Economy I*. London: Longman.

Statsrådets forhandlinger 1848-1863 (1954). Bind 1. Red. af Harald Jørgensen. Kbh: Munksgaard.

Viborg Stænder-Tidende.

Sekundær litteratur

Amirell, Stefan Eklöf (2008), "Den världshistoriska vändningen: Möjligheter och problem i relation til svensk historisk forskning," *Historisk Tidskrift (Svensk)* 128:4, 647-669.

Armitage, David (2007), *The Declaration of Independence: A Global History*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Armitage, David & Sanjay Subrahmanyam, red. (2010), *The Age of Revolutions in Global Context, c. 1760-1840*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Banerjee, Sukanya (2010), *Becoming Imperial Citizens: Indians in the Late-Victorian Empire*. Durham: Duke University Press.

Barkey, Karen (2008), *Empire of Difference: The Ottomans in Comparative Perspective*. New York: Cambridge University Press.

Bayly, C.A. (2004), *The Birth of the Modern World 1780-1914: Global Connections and Comparisons*. Oxford: Blackwell Publishing.

Beckles, Hilary McD. (1997), "Social and Political Control in the Slave Society," i *The Slave Societies of the Caribbean. General History of the Caribbean, vol. IV*, red. af Franklin W. Knight. London: UNESCO, 194-221.

Bellamy, Richard (2008), *Citizenship: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Bentzen, Grethe (1976), *Debatten om det dansk-vestindiske negerslaveri 1833-1848 med særligt henblik på de igennem tidskriftspresen og stænderdebatterne udtrykte holdninger*. Aarhus: Upubliceret speciale, Aarhus Universitet.

Berger, Stefan (2006), "National Historiographies in Transnational Perspective: Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries," *Storia della Storiografia* 50, 3-26.

Bhabha Homi (1997), "Of Mimicry and Man. The Ambivalence of Colonial Discourse", i *Tensions of Empire: Colonial Cultures in a Bourgeois World*, red. af F. Cooper & A.L. Stoler. Berkeley: University of California Press, 152-162.

Bjørn, Claus (2003a), *Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie, bd. 10. Fra reaktion til grundlov 1800-1850*. Kbh: Politikens Forlag.

Bjørn, Claus (2003b), "1814-1864", i *Dansk Udenrigspolitik's Historie, bd. 3. Fra belstat til nationalstat, 1814-1914*, red. af C. Bjørn og C. Due-Nielsen. Kbh: Gyldendal, 11-263.

Bourdieu, Pierre (1986), "The Forms of Capital", i *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, red. af J.G. Richardson. New York: Greenwood Press, 241-258.

Bredwa-Mensah, Yaw (2004), "Global Encounters: Slavery and Slave Lifeways on Nineteenth Century Danish Plantations on the Gold Coast, Ghana", *Journal of African Archaeology* 2:2, 203-227.

Bregnsbo, Michael (1997), *Folk skriver til kongen. Supplikkerne og deres funktion i den dansk-norske enevælde i 1700-tallet*. Kbh: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie.

Bregnsbo, Michael (2009a), "Det transnationale og transterritoriale danske imperium - tre eksempler," i *Transnationale historier*, red.

- af A. Magnussen, S.B. Fossat, K. Petersen & N.A. Sørensen. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 47-61.
- Bregnsbo, Michael (2009b), "Det danske imperium og Napoleonskrigene," i *1807 og Danmark-Norge. På vei mot atskillelsen*, red. af Bård Frydenlund og Rasmus Glenthøj (Oslo: Unipub, 2009), 26-36.
- Bregnsbo, Michael & Kurt Villads Jensen (2004), *Det danske imperium. Storhed og fald*. Kbh: Aschehoug.
- Brown, Christopher L. (2006), *Moral Capital: Foundations of British Abolitionism*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Brubaker, Rogers (1992), *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Bugge, K.E. (2003), *Grundtvig og slavesagen*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Bugge, K.E. (2005), "Grundtvig and the abolition of slavery", *Grundtvig Studier* 56, 160-191.
- Burbank, Jane (2006), "An Imperial Rights Regime: Law and Citizenship in the Russian Empire," *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 7: 3, 397-431.
- Chatterjee, Partha (1993), *The Nation and Its Fragments: Colonial and Post-colonial Histories*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Christensen, Lene Bull, et. al, red. (2005), *På sporet af imperiet. Danske tropefantasier*. Roskilde: Institut for Sprog og Kultur.
- Christiansen, Niels Finn (1999), "Grundloven, historikerne og det moderne Danmark", *Den Jyske Historiker* 83/84, 7-32.
- Clemmensen, Niels (1974), "Godsejernes organiserede politiske virksomhed under stænderforfatning og Junigrundlov", *Historie* 11:1, 29- 61.
- Cohen, David W. & Jack P. Green (1972), *Neither Slave nor Free: The Freedom of African Descent in the Slave Societies of the New World*. Baltimore: Johns Hopkins Uni. Press.
- Conrad, Sebastian & Dominic Sachsenmaier (2007), "Introduction: Competing Visions of World Order: Global Moments and Movements, 1880s-1930s", i *Competing Visions of World Order: Global Moments and Movements, 1880s-1930s*, red. af S. Conrad & D. Sachsenmaier. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1-25.
- Conrad, Sebastian (2012), *German Colonialism: A Short History*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Cooper, Frederick (2005), *Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History*. Berkeley: University of California Press.
- Cooper, Frederick & Jane Burbank (2010), *Empires in World History: Power and the Politics of Difference*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Damsholt, Tine (2000), *Fædrelandskærlighed og borgerdyd. Patriotisk diskurs og militære reformer i Danmark i sidste del af 1700-tallet*. Kbh: Museum Tusulanums Forlag.
- Damsholt, Tine (2001), "Borgerånd og kropslighed. Om militær træning og udvikling af en borgerlig selvforståelse", i *Idræt, krop og demokrati*, red. af O. Korsgaard, B.V. Madsen & N.K. Nielsen. Kbh: Gads Forlag, 2001, 33-53.
- Damsholt, Tine (2003), "Grundtvig og de ansvarlige borgere. En diskussion af Grundtvigs politiske ideer om demokrati, frihed og ansvarlighed set som udtryk for moderne ledelsesrationale", i *Grundtvig – nyckeln til det danska?*, red. af Hanne Sanders & Ole Vind. Göteborg: Makadam Forlag, 38-59.

- Degn, Christian (1984), *Die Schimmelmanns im atlantischen Dreiecksbandel. Gewinn und Gewissen*. Neumünster: Karl Wachholtz Verlag.
- Drescher, Seymour (2009), *Abolition: A History of Slavery and Anti-Slavery*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Drescher, Seymour (2010), "Emperors of the World: British Abolitionism and Imperialism", i *Abolitionism and Imperialism in Britain, Africa, and the Atlantic*, red. af Derek R. Peterson. Athens, OH: Ohio University Press, 129-149.
- Duara, Prasenjit, *Rescuing History from the Nation. Questioning Narratives of Modern China*. (Chicago: University of Chicago Press, 1995).
- Dubois, Laurent (2004), *A Colony of Citizens: Revolution & Slave Emancipation in the French Caribbean, 1787-1804*. Chapel Hill & London: University of North Carolina Press.
- Ekman, Ernst (1976), "Sweden, the Slave Trade and Slavery, 1784-1847", *La Traite des Noirs Par l'Atlantique. Nouvelles Approches* 4, 221-231.
- Engelhardt, Juliane (2010), *Borgerskab og fællesskab. De patriotiske selskaber i den danske helstat 1769-1814*. Kbh.: Museum Tusulanums Forlag.
- Ersbøll, Eva (2008), *Dansk indfødsret i international og historisk belysning*. Kbh: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.
- Feldbæk, Ole (1991), "Fædreland og Indfødsret. 1700-tallets danske identitet", i *Dansk Identitetshistorie I. Fædreland og modersmål 1536-1789*, red. af O. Feldbæk. Kbh: C.A. Reitzels Forlag, 111-230.
- Feldbæk, Ole (1993), *Danmarks Økonomiske Historie 1500-1840*. Viborg: Systime.
- Fischer-Tiné, Harald & Susanne Gehrman (2009), "Introduction", i *Empires and Boundaries: Rethinking Race, Class, and Gender in Colonial Settings*, red. af H. Fischer-Tiné & S. Gehrman. NY&London: Routledge, 1-22.
- Fossat, S.B., et. al (2009), "Transnational historie", i *Transnationale historier*, red. af A. Magnussen, S.B. Fossat, K. Petersen & N.A. Sørensen. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Foucault, Michel (1982), "The Subject and Power", *Critical Inquiry* 8:4, 777-795.
- Foucault, Michel (1994), *Overvågning og straf. Det moderne fængsels historie*. Kbh: Det lille forlag.
- Frederickson, George (2003), *Racism: A Short History*. Princeton: Princeton University Press.
- Fyfe, Christopher (1976), "Freed Slave Colonies in West Africa", i *The Cambridge History of Africa, vol. V, from c. 1790 to c. 1870*, red. af J.E. Flint. Cambridge: Cambridge University Press, 170-199.
- Gallagher, John & Ronald Robinson (1953), "The Imperialism of Free Trade," *The Economic History Review, New Series* 6:1, 1-15.
- Gammerl, Benno (2009), "Subjects, citizens and others: the handling of ethnic differences in the British and the Habsburg Empires (late nineteenth and early twentieth century)," *European Review of History-Revue européenne d'histoire* 16:4, 523-549.
- Gammerl, Benno (2010), *Untertanen, Staatsbürger und Andere. Der Umgang mit ethnischer Heterogenität im Britischen Weltreich und im Habsburgerreich 1867-1918*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Gammerl, Benno (2011), "Der Vergleich von Reich zu Reich. Überlegungen zum Imperienvergleich anhand des britisch-habsburgischen Beispiels", i *Vergleichen, Verflechten, Verwirren? Europäische Geschichtsschreibung zwischen Theorie und Praxis*, red. af

- A. Arndt, J.C. Häberlen & C. Reinecke. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 221-242.
- Garde, H.F. (1958), "Anna Heegaard og Peter von Scholten", *Personallhistorisk Tidsskrift* 78, 25-37.
- Garrigus, John (2011), "Free coloureds", i *The Routledge History of Slavery*, red. af G. Heuman & T. Burnard. London & NY: Routledge, 234-247.
- Geggus, David (2010), "The Caribbean in the Age of Revolution," i *The Age of Revolutions in Global Context, c. 1760-1840*, red. af D. Armitage & S. Subrahmanyam. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 83-101.
- Gorman, Daniel (2006), *Imperial Citizenship. Empire and the Question of Belonging*. Manchester: Manchester University Press.
- Gosewinkel, Dieter (2001), "Citizenship, Historical Development of" *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, 1852-1857.
- Green-Pedersen, Svend & P.C. Willimoes Jørgensen (1983), "Dansk kolonihistorie – det globale perspektiv", i *Danske kolonihistorie. Indføring og studier*, red. af P. H. Jensen. Århus: Forlaget HISTORIA, 9-17.
- Green-Pedersen, Svend (2009), "Danish Historians and Emancipation: The Peter von Scholten Myth", i *Negotiating Enslavement: Perspectives on Slavery in the Danish West Indies*, red. af A.R. Highfield & G.F. Tyson. Christiansted, VI: Antilles Press, 165-173.
- Gustafsson, Harald (1998), "The Conglomerate State: A Perspective on State Formation in Early Modern Europe," *Scandinavian Journal of History* 23, 189-213.
- Gøbel, Erik (2002), *A Guide to Sources for the History of the Danish West Indies (U.S. Virgin Islands), 1671-1917*. Odense: University of Southern Denmark.
- Hall, Catherine (2002), *Civilising Subjects: Metropole and Colony in the English Imagination, 1830-1867*. Oxford: Polity.
- Hall, Catherine & Sonya Rose, ed. (2006), *At Home with the Empire. Metropolitan Culture and the Imperial World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hall, Neville (1976), "Anna Heegaard – Enigma", *Caribbean Quarterly* 22, 62-73.
- Hall, Neville (1977), "Slave Laws of the Danish Virgin Islands in the Later Eighteenth Century," *Annals of the New York Academy of Sciences* 292, 174-186.
- Hall, Neville (1980), "Slaves Use of Their 'Free' Time in the Danish Virgin Islands in the Later Eighteenth and Early Nineteenth Century", *Journal of Caribbean History* 13, 21-43.
- Hall, Neville (1992), *Slave Society in the Danish West Indies. St. Thomas, St. John & St. Croix*. Mona: The University of the West Indies Press.
- Heuman, Gad (1981), "White Over Brown Over Black: The Free Coloureds in Jamaican Society During Slavery and After Emancipation", *Journal of Caribbean History* 14, 46-69.
- Heuman, Gad (1999), "The British West Indies," i *The Oxford History of the British Empire, vol. III: The Nineteenth Century*, red. af Andrew Porter. Oxford: Oxford University Press, 470-493.
- Higman, B. W. (1999), "Introduction", i *Methodology and Historiography of the Caribbean. General History of the Caribbean, vol. VI*, red. af B.W. Higman. London: UNESCO, 1-18.

- Higman, B. W. (2011), *A Concise History of the Caribbean*. New York: Cambridge University Press.
- Hirschhausen, Ulrike von (2009), "From imperial inclusion to national exclusion: citizenship in the Habsburg monarchy and in Austria 1867-1923", *Journal of Modern European History* 16: 4, 551-573.
- Hobsbawn, Eric & Terence Ranger, red. (1983), *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hobsbawn, Eric (2003), *The Age of Revolution: Europe 1789-1848*. London: Abacus.
- Holt, Thomas (1992), *The Problem of Freedom: Race, Labor, and Politics in Jamaica and Britain, 1832-1938*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Hopkins, A. G. (1973), *An Economic History of West Africa*. London: Longman.
- Hopkins, A.G. (1999), "Back to the future: from national history to imperial history," *Past & Present* 164, 198-243.
- Hopkins, Daniel P. (2001), "The Danish Ban on the Atlantic Slave Trade and Denmark's African Colonial Ambitions, 1787-1807", *Itinerario* 3:4, 154-184.
- Hopkins, Daniel P. (2009), "Peter Thonning, the Guinea Commission, and Denmark's Postabolition African Colonial Policy, 1803-50," *William and Mary Quarterly* LXVI: 4, 781-808.
- Hornby, Ove (1980), *Kolonierne i Vestindien*. Kbh: Politikens Forlag.
- Horstbøll, Henrik (1992), "Civilisation og nation 1760-1830", i *Danmarks historie, bd. 10. Historiens historie*, red. af S. Mørch. Kbh: Gyldendal, 105-198.
- Horstbøll, Henrik (1998), "Politisk medborgerskab og junigrundloven – den almindelige valgrets begrebshistorie", *Den jyske historiker* 83/84, 168-180.
- Howe, Stephen (2002), *Empire: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Howe, Stephen (2010), "Introduction: New Imperial Histories", i *The New Imperial History Reader*, red. af S. Howe. London&NY: Routledge, 1-20.
- Ilsøe, Grethe (2003), "At mange forundes Indfødsret i Kongeriget Danmark? Om kvinders erhvervelse af dansk indfødsret 1776-1897", i *Veje at vandre*, red. af A. Hilden & G. Ilsøe. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, 15-34.
- Jacobsen, Annette Faye (2008), *Husbondret. Rettighedskulturer i Danmark 1750-1920*. Kbh: Museum Tusulanums Forlag.
- James, C. L. R., (1963 [1938]), *The Black Jacobins: Toussaint L'Ouverture and the Saint Domingo Revolution*. 2nd Ed. New York: Vintage Books.
- Jennings, Lawrence C. (2000), *French Anti-Slavery: The Movement for the Abolition of Slavery in France, 1802-1848*. New York: Cambridge University Press.
- Jensen, Hans (1931-34), *De danske Stænderforsamlings Historie 1830-1848 I-II*. Kbh: J.H. Schultz Forlag.
- Jensen, Niklas Thode (2009), "Safeguarding Slaves: Smallpox, Vaccination, and Governmental Health Policies among the Enslaved Population in the Danish West Indies, 1803-1848," *Bulletin of the History of Medicine* 83: 1, 95-124.
- Jeppesen, Henrik (1966), "Danske plantageanlæg på Guldkysten 1788-1850," *Geografisk Tidsskrift* 65, 48-72.

- Johansen, Julie Fryd (2008), "Landskolerne. Skoler for slavebørn på landet", i *Skoler i palmernes skygge*, red. J.F. Johansen, J.E. Larsen & V. Skovgaard-Petersen. Kbh: Dansk Skolemuseum, 103-122.
- Justesen, Ole (1979), "Danish Settlements on the Gold Coast in the Nineteenth Century: An Outline," *Scandinavian Journal of History* 4:1, 3-33.
- Justesen, Ole (1980), "Kolonierne i Afrika", i *Kolonierne i Asien og Afrika*, red. af O. Feldbæk & O. Justesen. Kbh: Politikens Forlag, 280-461.
- Justesen, Ole (2001), "Slaveri og emancipation på Guldkysten 1830-1850," i *Fra slaveri til frihed. Det dansk-vestindiske slavesamfund 1672-1848*, red. af Per Nielsen. Kbh: Nationalmuseet, 136-153.
- Jørgensen, Harald (1950), *C. N. David. En biografi I-II*. Kbh: Gyldendal.
- Jørgensen, Harald (1980), "Holstein, F. A." i *Dansk Biografisk Leksikon*, bd. 6. Kbh, 516-519.
- Karl, Rebecca (2002), *Staging the World: Chinese Nationalism at the Turn of the Twentieth Century*. Durham: Duke University Press, 2002.
- Kea, Ray (1995), "Plantations and labour in the south-east Gold Coast from the late eighteenth to the mid nineteenth century", i *From slave trade to 'legitimate' commerce: The commercial transition in nineteenth-century West Africa*, red. af R. Law. Cambridge: Cambridge University Press, 119-143.
- Keck, Margaret & Kathryn Sikkink (1998), *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Kivisto, Peter & Thomas Faist (2007), *Citizenship: Discourse, Theory, and Transnational Prospects*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Korsgaard, Ove (2004), *Kampen om folket. Et dannelseperspektiv på dansk historie gennem 500 år*. Kbh: Gyldendal.
- Korsgaard, Ove (2007), "Medborgerskab – hvad er nu det?", i *Medborgerskab – et nyt dannelsesideal?*, red. af O. Korsgaard, L. Sigurdsson & K. Skovmand. Kbh.: Religionspædagogisk Forlag, 17-46.
- Lambert, David & Alan Lester (2006), "Imperial spaces, imperial subjects", i *Colonial Lives Across the British Empire: Imperial Careerings in the Long Nineteenth Century*, red. af D. Lambert & A. Lester. Cambridge: Cambridge University Press, 1-31.
- Lawaetz, Herman (1940), *Peter v. Scholten. Vestindiske Tidsbilleder fra den sidste Generalguvernørs Dage*. Kbh: Gyldendal.
- Leonhard, Jörn & Ulrike von Hirschhausen (2009), *Empires und Nationalstaaten im 19. Jahrhundert*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Lind, Gunner (2005), "Elites of the Danish Composite State, 1460-1864: Zones of Fracture, Mixing, and the Struggle for Hegemony," i *Zones of Fracture in Modern Europe: the Baltic Countries, the Balkans, and Northern Italy*, red. af Almut Bues. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 111-136.
- Lynn, Martin (1995), "The West African palm oil trade in the nineteenth century and the 'crisis of adaptation'", i *From slave trade to 'legitimate' commerce: The commercial transition in nineteenth-century West Africa*, red. af Robin Law. Cambridge: Cambridge University Press, 57-77.
- Marshall, T.H. (1992 [1950]), *Medborgerskab og social klasse*. Kbh: Hans Reitzels Forlag.

- Mazower, Mark (2006), "An international civilization? Empire, internationalism and the crisis of the mid-twentieth century", *International Affairs* 82:3, 553-566.
- Mehta, Uday S. (1997), "Liberal Strategies of Exclusion," i *Tensions of Empire: Colonial Cultures in a Bourgeois World*, red. af F. Cooper & A.L. Stoler. Berkeley: University of California Pres, 59-86.
- McClelland, Keith & Sonya Rose (2006), "Citizenship and empire, 1867-1928", i *At Home with the Empire: Metropolitan Culture and the Imperial World*, red. af C. Hall & S. Rose. Cambridge: Cambridge University Press, 275-298.
- Morgan, Philip D. (2010), "Ending the Slave Trade: A Caribbean and Atlantic Context", i *Abolitionism and Imperialism in Britain, Africa, and the Atlantic*, red. af D. R. Peterson. Athens, OH: Ohio University Press, 101-128.
- Neunsiger, Silke (2010), "Cross-over! Om komparationer, transferanalyser, histoire croisée och den metodologiska nationalismens problem," *Historisk Tidskrift (Svensk)* 130:1, 3-24.
- Northrup, David (1995), *Indentured Labor in the Age of Imperialism, 1834-1922*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nygaard, Bertel (2009), "Civilisation, kamp og fremskridt i C. F. Allens *Haandbog i Fædrelandets Historie*", *Historie* 1, 35-63.
- Nørregaard, Georg, (1934), "Englands Køb af de danske Besiddelser i Ostindien og Afrika 1845 og 1850," *Historisk Tidsskrift* 10: III, 335-412.
- Nørregaard, Georg (1968), *Guldkysten: De danske etablissemeter i Guinea. Vore Gamle Tropekolonier, bd. 8*. Kbh: Fremad.
- Nørregaard, Georg (1974), *Før stormen. Christian 8.s udenrigspolitik 1839-1848*. Kbh: Gyldendal.
- Olsen, Poul Erik (1983), "Danske Lov på de vestindiske øer," i *Danske og Norske Lov i 300 år*, red. af Ditlev Tamm. Kbh: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 289-321.
- Olsen, Poul Erik (1989), "De dansk-vestindiske øer og junigrundloven", *Historie* 18:1, 1-28.
- Olsen, Poul Erik (2007), "Peter von Scholtens afhandling om De dansk-vestindiske Øers forfatning, 1827," *Danske Magazin* 50:2, 391-412.
- Olsen, Poul Erik (2010), "I alle maader i Lighed med den blanke Slægt. Danske overvejelser om de vestindiske frikulørte 1815-18," *Danske Magazin* 51:1, 193-239.
- Olwig, Karen Fog (1985), *Cultural adaptation and resistance on St. John. Three Centuries of Afro-Caribbean life*. Gainesville, FL: University of Florida Press.
- Olwig, Karen Fog (1988), "Ret og lov – magt og afmagt. Et eksempel fra Dansk Vestindien", *Historie. Jyske Samlinger* 17:3, 387-400.
- Osterhammel, Jürgen (2006), "Imperien", i *Transnational Geschichte. Themen, Tendenzen und Theorien*, red. af G. Budde, S. Conrad & O. Janz. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 56-67.
- Peterson, Derek R. (2010), "Abolitionism and Political Thought in Britain and East Africa", i *Abolitionism and Imperialism in Britain, Africa, and the Atlantic*, red. af D. R. Peterson. Athens, OH: Ohio University Press, 1-37.
- Pétre-Grenouilleau, Olivier (2004a), "A missing link? The significance of the 1780s-1880s", i *From Slave Trade to Empire: Europe and the Colonisation of Black Africa 1780s-1880s*, red. af O. Pétre-Grenouilleau. London & NY: Routledge, 1-14.

- Pétre-Grenouilleau, Olivier (2004b), "Cultural systems of representation, economic interests and French penetration into Black Africa, 1780s-1880s", i *From Slave Trade to Empire: Europe and the Colonisation of Black Africa 1780s-1880s*, red. af O. Pétre-Grenouilleau. London & NY: Routledge, 157-184.
- Porter, Andrew (1999), "Trusteeship, Anti-Slavery, and Humanitarianism", i *The Oxford History of the British Empire, vol. III: The Nineteenth Century*, red. af A. Porter. Oxford: Oxford University Press, 198-221.
- Rerup, Lorenz (1991), "Fra litterær til politisk nationalisme. Udvikling og udbredelse fra 1808 til 1845" i *Danske identitetshistorie II. Et yndigt land 1789-1848*, red. af O. Feldbæk. Kbh: C.A. Reitzels Forlag, 325-390.
- Resnick, Daniel P. (1976), "Political Economy and French Anti-Slavery: The Case of J.-B. Say", i *Proceedings of the Third Annual Meeting of the Western Society of French History*, red. af Brison D. Gooch, 177-190.
- Rezende, Elizabeth (1997), *Cultural Identity of the Free Colored in Christiansted, St. Croix, Danish West Indies 1800-1848*. Cincinnati, OH: PhD dissertation, Union Institute.
- Rezende, Elizabeth (2006), "In Their Own Voices: Concerns Leading to the Collective Political Awareness of the Free Colored in Christiansted, St. Croix Former Danish West Indien, 1733-1816," i *Der Dänische Gesamtstaat. Ein unterschätztes Weltreich?*, red. af E. Heinzelmann, S. Robl og T. Riis. Kiel: Verlag Ludwig, 221-238.
- Rud, Søren (2010), *Subjektiveringsprocesser i metropol og koloni. København og Grønland i 1800-tallet*. Kbh: Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.
- Said, Edward W. (1978), *Orientalism*. London: Penguin Books.
- Schlürmann, Jan (2006), "Das dänisch-westindische Militärwesen", i *Der dänische Gesamtstaat. Ein unterschätztes Weltreich?*, red. af E. Heinzelmann, S. Robl & T. Riis. Kiel: Ludwig Verlag, 273-302.
- Scott, David (1995), "Colonial Governmentality", *Social Text* 43, 191-220.
- Scott, Julius S. (1996), "Crisscrossing Empires: Ships, Sailors, and Resistance in the Lesser Antilles in the Eighteenth Century", i *The Lesser Antilles in the Age of European Expansion*, red. af Robert L. Paquette & Stanley L. Engerman. Gainesville, FL: University Press of Florida, 128-145.
- Seip, J.A. (1958), "Teorien om det opinionsstyrte enevælde", *Historisk Tidsskrift (Norsk)* 38, 397-463.
- Simonsen, Gunvor (2003a), "Skin Colour as a Tool of Regulation and Power in the Danish West Indies in the Eighteenth Century," *The Journal of Caribbean History* 37: 2, 256-276.
- Simonsen, Gunvor (2003a), "Nye og gamle perspektiver på dansk kolonihistorie", *1066 – Tidsskrift for Historie* 33:2, 3-13.
- Sio, Arnold A. (1991), "Marginality and Free Coloured Identity in Caribbean Slave Society", i *Caribbean Slave Society and Economy*, red. af H. Beckles & V. Shepherd. New York: The New Press, 150-159.
- Sørensen, Nils Arne (2009), "Den transnationale vending?," *Historisk Tidsskrift* 109:2, 459-472.
- Tilly, Charles (1992), *Coercion, Capital, and European States, AD 990-1992*. Cambridge, MA/Oxford, UK: Blackwell.

- Tilly, Charles (1995), "Citizenship, Identity and Social History", *International Review of Social History* 4, Supplement 3, 1-17.
- Trier, C.A. (1904), "Det dansk-vestindiske Negerindførselsforbud af 1792", *Historisk Tidsskrift*, bd. 7, rk. 5, 405-508.
- Vammen, Hans (1984), "Grundlaget for det moderne Danmark? Hovedlinjerne i dansk politisk idehistorie 1750-1850", *Historisk Tidsskrift*, bd. 14, rk. 15, 23-36.
- Vibæk, Jens (1966), *Danske Vestindien 1755-1848: Vestindiens storbedstid. Vore Gamle Tropekolonier, bind 2*. Kbh: Fremad, 1966.
- Wildenthal, Lora (1997), "Race, Gender, and Citizenship in the German Colonial Empire" i *Tensions of Empire: Colonial Cultures in a Bourgeois World*, red. af F. Cooper og A. L. Stoler (Berkeley: University of California Press, 263-283.
- Wilson, Kathleen (2003), *The Island Race: Englishness, empire and gender in the eighteenth century*. London&NY:Routledge.
- Wilson, Kathleen (2004), "Introduction: histories, empires, modernities", i *A New Imperial History. Culture, Identity and Modernity in Britain and the Empire 1660-1840*, red. af K. Wilson. Cambridge: Cambridge University Press, 1-28.
- The Wordsworth Dictionary of British History* (1994), red. af J.P. Kenyon. Hertfordshire: Wordsworth.
- Østergaard, Uffe (1992), "Det danske rige - statshistorie eller nationalistisk historie," i *Europas ansigter. Nationale stater og politiske kulturer i en ny, gammel verden*, red. af U. Østergaard. Kbh.: Munksgaard, 29-50.